

Nr 85

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående organisationen av den automatiska databehandlingen inom statsförvaltningen, m. m.; given Stockholms slott den 15 mars 1963.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF ADOLF

G. E. Sträng

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen behandlas organisationen av den automatiska databehandlingen (ADB) inom statsförvaltningen.

De centrala uppgifterna inom den administrativa databehandlingen, som har ett klart samband med den allmänna rationaliseringsverksamheten inom statsförvaltningen, föreslås skola överflyttas från matematikmaskinnämnden till statskontoret. Beträffande organisationen för den matematiska databehandlingen och därmed sammanhängande forskning föreslås särskild utredning. Detta utredningsarbete anförtros åt statskontoret, som därvid förses med ett expertråd med företrädare för bl. a. forskningen och den högre undervisningen. Intill dess att den organisatoriska utformningen hunnit övervägas, föreslås matematikmaskinnämndens nuvarande matematiska databehandling och övriga tekniska uppgifter provisoriskt skola förläggas till statskontoret.

Den föreslagna omorganisationen avses genomföras fr. o. m. den 1 juli 1963, varvid samtidigt matematikmaskinnämnden upphör.

Maskincentralen vid statistiska centralbyrån, som erhåller benämningen datamaskincentralen, föreslås skola bibehålla sina uppgifter i fråga om statistikproduktionen samt dessutom utnyttjas som en central serviceanläggning för statsförvaltningen.

På grundval av organisationsförslaget föreslås medelsanvisning för nästa budgetår till statskontoret och datamaskincentralen.

I propositionen framlägges även förslag om ett centralt företagsregister vid statistiska centralbyrån.

*Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t
Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 15 mars
1963.*

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, statsråden STRÄNG, ANDERSSON, LINDSTRÖM, LINDHOLM,
KLING, SKOGLUND EDENMAN, JOHANSSON, AF GEIJERSTAM, HERMANSSON,
HOLMQVIST, ASPLING

Chefen för finansdepartementet, statsrådet Sträng, anför efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter följande.

Vid min anmälan av anslagen inom finansdepartementets verksamhetsområde i årets statsverksproposition (bilaga 9, p. 14 och 29) erinrade jag om att kommittén för maskinell databehandling i sitt betänkande »Automatisk databehandling» (SOU 1962: 32) avgivit förslag beträffande handläggningen av vissa databehandlingsfrågor inom statsförvaltningen. Jag framhöll därvid, att jag avsåg att senare framlägga förslag om proposition till 1963 års riksdag i detta ämne. Vidare anmälde jag (p. 25), att beredningen av anslagsfrågorna för statskontoret ännu inte avslutats. Kungl. Maj:t har på min hemställan (p. 14, 25, 26, 29, 30, 31 och 32) föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition, för budgetåret 1963/64 beräkna följande anslag, nämligen till Statistiska centralbyrån: Maskincentralen ett förslagsanslag av 1 000 kr., till Statskontoret: Avlöningar ett förslagsanslag av 3 815 000 kr., till Statskontoret: Omkostnader ett förslagsanslag av 461 000 kr., till Matematikmaskinnämnden: Avlöningar ett förslagsanslag av 3 260 000 kr., till Matematikmaskinnämnden: Omkostnader ett förslagsanslag av 785 000 kr., till Matematikmaskinnämnden: Materiel m. m. ett reservationsanslag av 700 000 kr. samt till Matematikmaskinnämnden: Kostnader för maskintid vid andra datamaskiner än nämndens egna ett förslagsanslag av 4 000 000 kr. Hithörande frågor torde nu få upptagas till fortsatt behandling.

I detta sammanhang anhåller jag att även få anmäla ett av delegationen för statistikfrågor framlagt förslag angående ett centralt företagsregister m. m.

I. ADB—ORGANISATIONEN

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 21 oktober 1955 tillkallade jag tre utredningsmän¹ med uppdrag att verkställa utredning rörande statsförvaltningens behov av databehandlingsmaskiner och därmed sammanhängande frågor. Industriellt tillverkade automatiska datamaskiner var vid denna tid en relativt ny företeelse och föga var ännu känt om deras användbarhet och tillförlitlighet. Utvecklingen har sedan dess gått mycket snabbt, och läget på databehandlingsområdet har förändrats i åtskilliga hänseenden.

I direktiven för utredningen erinrades om den utveckling som ägt rum mot allt mer avancerade hjälpmedel för rationalisering av databehandlingsarbetet. Automatiska datamaskiner, framhölls det, utgjorde det senaste tillskottet av sådana hjälpmedel. Utredningen borde klarlägga dessa maskiners allmänna prestationsförmåga och undersöka inom vilka områden automatiska datamaskiner kunde utnyttjas i vårt land för praktiska eller vetenskapliga uppgifter. Utredningen skulle på grundval härav pröva lämpligheten av att datamaskiner komme till användning inom statsförvaltningen. Samordningsfrågan borde därvid beaktas. I vilken omfattning hålkortsmaskiner kunde erfordras, exempelvis för förberedelsearbeten eller mindre arbeten av andra slag, borde vidare övervägas liksom även i vad mån nuvarande hålkortsanläggningar hos statliga inrättningar alltjämt kunde bli erforderliga. Frågan om den statliga matematikmaskinanläggningens uppgifter och ställning vid sidan av datamaskiner borde upptagas till behandling. I utredningens uppgifter skulle vidare ingå att framlägga förslag beträffande formerna för administrationen av maskinanläggningarna. Slutligen borde utredningen upptaga till prövning frågor rörande personalorganisation och lokalförhållanden samt spørsmålet angående omfattningen av och de redovisningstekniska formerna för en eventuell medelsanvisning över driftbudgeten.

Utredningsmännen, som antog benämningen *kommittén för maskinell databehandling*, har överlämnat dels den 2 november 1961 en redogörelse betitlad »Den automatiska databehandlingens teknik» (SOU 1961: 60), dels den 20 juni 1962 sitt huvudbetänkande »Automatisk databehandling» (SOU 1962: 32).

Yttranden över kommitténs huvudbetänkande har efter remiss avgivits av överbefälhavaren, centrala värnpliktsbyrån, armétygförvaltningen, marinförvaltningen, flygförvaltningen, försvarets förvaltningsdirektion, försvarets civilförvaltning, försvarets forskningsanstalt, försvarets radioanstalt, riksförsäkringsverket, arbetsmarknadsstyrelsen, generalpoststyrelsen, telestyrelsen, järnvägsstyrelsen, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, vattenfallsstyrelsen, byggnadsstyrelsen, Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut,

¹ Numera generaldirektören E. C. F. Cardelius, ordförande, utnämnde överdirektören K. G. Linden och framlidne professorn F. E. H. Velande.

luftfartsstyrelsen, statskontoret, statistiska centralbyrån, delegationen för statistikfrågor, riksrevisionsverket, riksskattenämnden, centrala uppbořdsnämnden, matematikmaskinnämnden, riksarkivet, skolöverstyrelsen, överstyrelsen för yrkesutbildning, kanslern för rikets universitet, överstyrelsen för de tekniska högskolorna, domänstyrelsen, lantmäteristyrelsen, rikets allmänna kartverk, flygtekniska försöksanstalten, överstyrelsen för ekonomisk försvarsberedskap, civilförsvarsstyrelsen, beredskapsnämnden för psykologiskt försvar, delegationen för pensionsutbetalning, lokaliseringsutredningen rörande statlig verksamhet, uppbořdsorganisationskommittén, överståthållarämbetet, länsstyrelserna i Stockholms, Östergötlands, Malmöhus, Göteborgs och Bohus, Västmanlands, Gävleborgs och Västerbottens län, fullmäktige i riksgäldskontoret, handelshögskolan i Stockholm, lantbrukshögskolan, statens naturvetenskapliga forskningsråd, Sveriges standardiseringskommission, Tekniska nomenklaturcentralen, Svenska stadsförbundet, Svenska landskommunernas förbund, Svenska landstingsförbundet, Svenska arbetsgivareföreningen, Landsorganisationen i Sverige (LO), Statstjänstemännens riksförbund, Sveriges akademikers centralorganisation (SACO) samt Tjänstemännens centralorganisation (TCO).

Vid kanslerns för rikets universitet yttrande har fogats utlåtanden av rektorsämbetena vid universiteten i Uppsala, Göteborg och Stockholm, av de matematisk-naturvetenskapliga, medicinska och humanistiska fakulteterna samt rektorsämbetet vid universitetet i Lund, av rektorsämbetet vid karolinska institutet, av lärarkollegiet vid medicinska högskolan i Umeå och organisationskommittén för samma högskola ävensom av rektorsämbetena vid tandläkarhögskolorna i Stockholm och Malmö samt handelshögskolan i Göteborg. Vid överstyrelsens för de tekniska högskolorna yttrande har fogats utlåtanden från kollegienämnderna vid tekniska högskolan i Stockholm och Chalmers tekniska högskola. Vidare har lantbrukshögskolan till sitt yttrande fogat utlåtande av lärarkollegiet vid högskolan.

A. Kommittén för maskinell databehandling

1. Användningen av automatisk databehandling inom statsförvaltningen

Beträffande den tekniska sidan av den automatiska databehandlingen har kommittén, såsom tidigare berörts, lämnat en särskild redogörelse (SOU 1961:60). Denna redogörelse torde här inte behöva närmare behandlas.

I sitt huvudbetänkande (SOU 1962:32) lämnar kommittén en allmän översikt beträffande den automatiska databehandlingen, i fortsättningen benämnd ADB, och en ingående redogörelse för användningen av ADB inom statsförvaltningen. Dessa delar av betänkandet innehåller en värdefull kartläggning av ADB-frågorna. I detta sammanhang torde jag få begränsa mig till att återge vissa huvudpunkter såsom en bakgrund till den efterföljande redovisningen av de organisatoriska frågorna.

Grunddragen av ADB

Den rationalisering av databehandlingsarbetet som fortlöpande ägt rum inom offentlig förvaltning och näringsliv har i stor utsträckning baserats på mekanisering. Kommittén erinrar om den vidsträckta användningen av skriv- och räknemaskiner, bokföringsmaskiner, kopieringsanordningar och, då det gäller större datamängder, hålkortsmaskiner. Emellertid har mekaniseringen i dessa fall omfattat endast vissa moment av arbetet. Mellan dessa har manuella arbetsmoment fått inläggas. I många fall har mellanresultat utan egenvärde fått framställas endast för att tjäna såsom underlag för fortsatt maskinell eller manuell bearbetning. Tillkomsten av de automatiska datamaskinerna har i princip gjort det möjligt att utföra databehandlingen utan avbrott för sådana manuella ingripanden. Maskinerna är vanligen inte specialiserade till en viss arbetsuppgift utan kan användas för de mest varierande och komplicerade slag av databehandling. De är också synnerligen snabba; tiden för addition av två tiosiffriga tal rör sig exempelvis i de snabbaste anläggningarna om några få miljondelar av en sekund. Dessa egenskaper hos maskinerna sammanhänger bl. a. med dels att de internt arbetar elektroniskt, alltså utan mekaniskt rörliga delar, dels att instruktionerna om vad maskinerna skall utföra — det s. k. programmet — utgöres av siffror och bokstäver eller rättare kodbeteckningar för dessa, vilka inläses i maskinens minne och kan behandlas på ungefär samma sätt som de data som skall bearbetas. Härigenom ernås stor flexibilitet. Det blir exempelvis möjligt att modifiera programmet under bearbetningens gång med hänsyn till innebörden av inlästa data eller på grundval av erhållna mellanresultat.

Ett utmärkande drag för maskinerna är förutom snabbhet och flexibilitet även säkerhet. Risken för oupptäckta fel i databehandlingen är betydligt mindre än vid användande av andra tekniska hjälpmedel för databehandling eller vid manuell bearbetning. Maskinerna har inbyggda kontroller. Därutöver erforderliga kontroller, exempelvis rimlighetstester av olika slag, kan intagas i programmet.

En datamaskin måste ha minutiöst detaljerade direktiv för sitt arbete, framhåller kommittén vidare. Även ett till synes enkelt problem kan därför kräva mycket omfattande programmeringsarbete. En betydande lättnad kan emellertid vinnas, om man i större utsträckning kan utnyttja tidigare uppgjorda program eller delar av sådana. För lösning av ofta återkommande deluppgifter brukar datamaskinleverantörerna tillhandahålla standardprogram. Ytterligare en väsentlig lättnad i arbetet möjliggöres av s. k. automatisk kodning. I stället för att skriva programmet i det kodspråk maskinen arbetar efter använder man härvid ett orderspråk som står det mänskliga språket närmare. Maskinen omvandlar därefter det sålunda utformade programmet till ett program i maskinens språk. Härför erfordras ett översättningsprogram, som måste vara utformat särskilt för varje maskintyp. Man strävar f. n. efter att söka åstadkomma ett eller några få generellt tillämpliga orderspråk i avsikt bl. a. att underlätta programmeringsarbetet och möj-

liggöra ett utbyte av program även mellan användare av olika maskinfabri-
kat.

Kommittén understryker, att kodningen av programmet endast utgör en del av de förberedelser som erfordras för att utnyttja ADB. Programmeringsarbetet måste föregås av ett ofta omfattande undersöknings-, plane-
rings- och systematiseringsarbete. Detta gäller speciellt i fråga om ADB för administrativt arbete. Kostnaderna därför blir ofta mycket stora och kan ibland överstiga kostnaderna för investering i maskinutrustning. Arbetet brukar till följd härav uppdelas i etapper. Kommittén redogör för de över-
väganden som i detta sammanhang måste göras. Den konstaterar därvid, att en förundersökning till en början får utföras för att få klarlagt, om utnytt-
jande av ADB ur effektivitets- och kostnadssynpunkt är en lämplig lösning. ADB förändrar ofta radikalt förutsättningarna för dataproduktionen och ger möjligheter att få utfört väsentligt mera än som kunnat ske med tidiga-
re metoder. Målsättningen för verksamheten behöver därför i många fall omprövas. Det måste emellertid enligt kommittén beaktas, att ADB endast är ett av många hjälpmedel för rationalisering. I åtskilliga fall kan målet uppnås till lägre kostnad med användande av enklare medel.

Om en förundersökning ger anledning antaga att utnyttjande av ADB skulle ställa sig fördelaktigt, göres en mera detaljerad undersökning, fram-
håller kommittén vidare. Gäller det ett befintligt arbetsområde sker härvid först en kartläggning av arbetet sådant det utföres för att få en så fullstän-
dig bild därav som möjligt. Därefter söker man utforma ett databehandlings-
system som tillgodoser det föreliggande informationsbehovet. Möjligheter till integrering med annan verksamhet ägnas därvid uppmärksamhet. Den uppgjorda systemlösningen kostnadsberäknas, och kostnaden jämföres med kostnaden för det befintliga systemet efter de förbättringar av detsamma, som kan genomföras utan övergång till ADB. Vid jämförelsen skall ADB-systemet, framhåller kommittén, gottskrivas de fördelar av olika slag som endast detta system ger, exempelvis snabbare och säkrare rapporter. På grundval av denna utredning får sedan beslut fattas huruvida övergång till ADB skall ske. Kommittén understryker, att de möjligheter till förbättring-
ar av det gällande systemet, som vanligen uppdragas under utredningsarbetets gång, ofta gör utredningen lönsam i sig själv, även om övergång till ADB inte anses böra ifrågakomma eller bedömes böra anstå.

Därest en övergång till ADB beslutas, erfordras en rad åtgärder. I första hand följer detaljutformning, programmering och kodning. Det kodade pro-
grammet måste därjämte testas i maskinen för att eliminera programme-
ringsfel o. d. Skall maskin anskaffas, måste lokalfrågorna förberedas. Vi-
dare måste de organisatoriska omläggningar som systemet förutsätter ge-
nomföras och eventuella nya register uppläggas etc. Många gånger och spe-
ciellt om man inte haft tillfälle att på maskin pröva programmet i dess hel-
het på historiska data kan det vara säkrast att någon tid behålla det gamla systemet parallellt med det nya. Härvid uppkommer emellanåt speciella

problem, såsom att ordna med lokalutrymmen och personal för båda bearbetningarna.

För undersöknings- och förberedelsearbetet tillsättes vanligen en särskild arbetsgrupp, konstaterar kommittén i fortsättningen. Då omläggning av ett system ofta förutsätter ingående kännedom om det aktuella arbetsområdet, hör enligt kommittén i gruppen ingå personal som genom tjänstgöring inom området eller eljest är väl insatt i arbetet. Har personalen inte tidigare erfarenheter av ADB måste den först ges utbildning häri. Kommittén anser vidare medverkan av ADB-specialister och specialister på rationalisering i hög grad önskvärd. För att revisionssynpunkter skall bli tillräckligt beaktade, anses någon representant för den reviderande funktionen böra delta i arbetet. Även författningsexpertis kan ibland behöva anknytas till arbetsgruppen.

Användningsområden

Kommittén erinrar om att de första datamaskinerna konstruerades för att utföra *matematiska beräkningar*. Maskinerna har på detta område fått utomordentligt stor betydelse. De har möjliggjort beräkningar, som eljest inte kunnat praktiskt utföras, och de har varit en förutsättning för många av de framsteg som gjorts inom vetenskap och teknik. Behovet av tillgång till datamaskin för beräkningsarbeten växer, framhåller kommittén, på ett sätt som är svårt att överblicka. Bearbetningen av ett problem leder ofta till många nya, vilka i sin tur kräver bearbetning. Kraven på precision i beräkningarna stiger även med påföljd att beräkningsvolymerna ökar kraftigt.

Användningen av datamaskiner för *administrativa arbetsuppgifter* representerar ett senare led i utvecklingen. Denna användning torde dock f. n. dominera volymmässigt. En vanlig typ av sådant administrativt arbete avser att hålla register aktuella. Till denna typ av arbete, vanligen kallad registervård, är att hänföra exempelvis folkbokföring, förråds- och reskontrabokföring, avlöningsuträkning och löneredovisning, biljettbokning m. m. Det är emellertid långt ifrån alltid som ADB i sådant arbete kan ekonomiskt mäta sig med andra arbetsmetoder. I vad mån ADB är konkurrenskraftig beror, menar kommittén, i hög grad på arbetsrutinernas utformning, registrens storlek och utnyttjandefrekvens samt möjligheten till samordning med andra arbetsuppgifter. Speciellt möjligheten till samordning eller integration av databehandlingen inom olika delar av förvaltning och näringsliv utgör enligt kommittén en av de mest väsentliga fördelarna med ADB.

Även om kostnaderna för ADB i ett visst fall blir högre än en bearbetning med anlitande av konventionella metoder, kan detta enligt kommittén vara oväsentligt i förhållande till de i vissa fall mycket stora besparingar som ADB i andra hänseenden kan möjliggöra. Vid exempelvis förrådsbokföring kan man genom ADB följa lagrets rörelser snabbare och mera fullständigt och därigenom starkt reducera riskerna att förbise beställningsbehov etc.

Ofta kan det härigenom bli möjligt att minska lagerhållningen och på så sätt sänka kostnaderna.

Som exempel på andra för ADB väl lämpade områden nämner kommittén *statistikproduktionen*. Det kan enligt kommittén löna sig att använda ADB redan för relativt enkla statistiska sammanställningar i tabellform. Detta är framför allt fallet vid stora datamängder eller när utgångsmaterialet kan erhållas såsom biprodukt till en datamaskinbearbetning för annat ändamål. En datamaskin kan också övertaga en stor del av det vanligen omfattande och tidskrävande arbetet med att granska insamlat primärmaterial och genomföra en effektiv rimlighetskontroll av detta material. Med hjälp av datamaskin kan även det statistiska materialet analyseras med en skärpa som inte är möjlig att uppnå med andra metoder.

De nämnda tillämpningarna har hittills dominerat ADB-området. Bland övriga områden för ADB nämner kommittén planerings- och optimeringsarbeten, informationssökning, språköversättning och processstyrning. Utvecklingen har där kommit i gång senare, men synes enligt kommitténs uppfattning kunna erbjuda mycket stora fördelar.

I fråga om användningen av ADB inom statsförvaltningen har kommittén lämnat en utförlig redogörelse i sitt betänkande (s. 71—174). För att ge en uppfattning om möjligheterna att använda ADB inom statsförvaltningen torde här få återges en sammanställning av områden som behandlats av kommittén.

Registervård

Registrering av fysiska och juridiska personer

Folkbokföring

Företagsregistrering

Personregistrering för en mängd olika ändamål

Skatteuppbörd

Socialförsäkring

Beräkning och registrering av pensionsgrundande inkomst

Utbetalning av pension

Debitering och uppbörd av arbetsgivaravgifter

Utbetalning av allmänna barnbidrag

Bilregistrering och bilskattdebitering

Avlöningsuträkning och personalredovisning

Utbetalning av personalpension

Bokföring, utbetalning, kostnadsanalys, revision

Anslagsövervakning

Förrådsredovisning

Fakturering och betalningskontroll i fråga om exempelvis radio- och TV-licenser, telefonavgifter, el-avgifter m. m.

Postsparbankens bokföring och ränteberäkning

Postgirobokföring m. m. (baserat på optisk klartextläsning)

Vagnrevision och vagnhyresavräkning m. m. hos SJ

Verkstadsbokföring och driftsanalys

Bokning av sovrvagnsbiljetter

Bokföring av lån m. m. hos bostadsstyrelsen och riksbanken

Statistik

Bearbetning av folk-, bostads-, företagsräkningar m. m.
Befolkningsstatistik, utrikeshandelsstatistik, industristatistik, korttidsstatistik, lönestatistik m. m.
Driftstatistik, speciellt i affärsdrivande verksamhet
Riksskogstaxering
Indexberäkningar
Nationalräkenskapsberäkningar
Meteorologisk statistik

Planering och optimering

Tillverkningsplanering för exempelvis större verkstäder
Massberäkningar (planering av jordförflyttningar vid vägbyggnadsföretag o. d.)
Flygtrafikledning
Skolschemaläggning
Samhällsplanering
 Bebyggelseplanering, innefattande bl. a. planering av bostads- och industriområden, lokalisering av skolor, sjukhus, brandstationer, skyddsrum etc.
 Trafikplanering, innefattande bl. a. planering av transportvägar och trafikleder samt uppgörande av rutter, tidtabeller etc. för kollektiva transportmedel
 Utbildningsplanering
 Planering av hälso- och sjukvården
 Planering av totalförsvaret
 Planering av energiförsörjningen
 Samhällsekonomisk planering

Informationssökning

Litteratursökning (facklitteratur, forskningsprojekt m. m.)
Kriminalregistrering (registrering av brottslingar och signalement, fingeravtryck, vanor etc.)
Medicinsk diagnostik
Registrering av farmaceutiska preparat
Registrering av avtal, beslut, prejudikat etc.
Registrering av lämplighetsdata rörande personer ur vissa yrkeskårer o. d.
Arbetsförmedling
Nyhetsgranskning av patent och varumärken

Beräkningsarbeten

En mängd beräkningsarbeten vid universitet och högskolor, forskningsinstitutioner m. fl.
Meteorologiska beräkningar
Geodetiska och fotogrammetiska beräkningar m. m. på lantmäteriväsendets och kartverkets områden
Kubering av rotstående skog, beräkning av årlig tillväxt, uppgörande av apteringskalkyler m. m. på det skogliga området
Kraftbalansberäkningar
Beräkningar på atomkraftområdet
Tekniska och operationsanalytiska beräkningar inom försvaret

Övrigt

Vinstdragning å premieobligationslån och framställning av dragningslistor
 Elevintagningar i skolor
 Undervisning och inlärningskontroll
 Maskinell sättning av text

Antalet arbetsuppgifter inom statsförvaltningen, för vilka ADB kan komma ifråga, är som synes mycket omfattande och torde enligt kommittén framhåller med säkerhet komma att öka efter hand. Utvecklingen på maskin- och metodområdena torde medföra att allt flera arbetsuppgifter kommer att bli lönsamma att automatisera. Utvecklingen på området är starkt dynamisk, och forskning och utprovning av nya tillämpningar pågår på många håll.

I de ADB-system som hittills utvecklats har tyngdpunkten legat på att ernå direkta kostnadsbesparingar. I fortsättningen kan man dock enligt kommittén räkna med att användningen av maskinerna i planeringssammanhang och för framställning av underlag för beslut i viktiga frågor torde komma att alltmer skjutas i förgrunden. På längre sikt anser kommittén de största fördelarna otvivelaktigt vara att vinna av en sådan användning. Kommittén förutser också att integrationen i databehandlingen kommer att kunna drivas allt längre. Den kan komma att sträcka sig över nuvarande departements- och verksgränser och ge upphov till ett allt större sammanhängande databehandlingssystem inom statsförvaltningen och mellan statsförvaltning, kommunal förvaltning och näringsliv. Det är ofrånkomligt, anser kommittén, att organisationen inom statsförvaltningen anpassas efter utvecklingen.

Maskinfrågor

Kommittén lämnar i sitt betänkande en sammanställning över installerade och beställda datamaskiner inom statsförvaltningen. Denna sammanställning torde här få återges med komplettering av fyra anläggningar som senare tillkommit.

Innehavare	Maskintyp	Tidpunkt för igångsättning eller leverans	Förvärvssätt
<i>A. Centrala statsförvaltningen</i>			
Matematikmaskinnämnden	Besk	1953	Egen tillverkning
	Alwac III E	1958	Köp på särskilda villkor
Järnvägsstyrelsen	Facit EDB 2	1959	Köp
	IBM 650	1958	Förhyrning (skall återlämnas)
	IBM 1401-C 3	1962	Förhyrning
Statistiska centralbyrån	IBM 1410	1963	
	IBM 7070	1961	Köp 1/7 1962
	IBM 1401-C 3	1961	Köp 1/1 1962
	IBM 1401-C 4	1962	Förhyrning
Flygtekniska försöksanstalten	IBM 1620	1961	

Innehavare	Maskintyp	Tidpunkt för igångsättning eller leverans	Förvärvssätt
Flygförvaltningen	IBM 7070	1961	Förhyrning
	IBM 1401-C 3	1961	„
	IBM 1401-C 4	1962	„
	Facit DS 9000	1962	Köp
	Facit DS 9000	1962	„
Riksförsäkringsverket	IBM 1401-B 3	1961	Förhyrning
Försvarets forskningsanstalt	IBM 7090	1961	Köp
	IBM 1401-C 3	1961	„
Försvarets civilförvaltning	IBM 1401-C 4	1961	Förhyrning
Vattenfallsstyrelsen	IBM 1401-C 4	1962	„
Domänstyrelsen	IBM 1401-B 3	1962	„
Försvarets radioanstalt	Facit EDB 3	1962	Köp
Postgirokontoret	IBM 1410	1962	Förhyrning
Postsparbanken	IBM 1410	1962	„
Televerket	IBM 1401-C 4	1963	„
Delegationen för pensionsutbetalning	IBM 1401-C 4	1962	„

B. Universitet och högskolor

Lunds universitet	Smil	1956	Egen tillverkning
Uppsala universitet	Alwac III E	1957	Donation
	IBM 1620	1961	Förhyrning delvis, disponeras delvis utan kostnad
ADB-institutet, Chalmers tekniska högskola	Wegematic 1000	1957	Förhyrning
	Wegematic 1000	1961	Disponeras utan kostnad
Tekniska högskolan i Stockholm	Ferranti Mercury	1959	Tillhör AB Atomenergi
	Wegematic 1000	1960	Donation
Karolinska institutet	Wegematic 1000	1961	Donation
Göteborgs universitet	SAAB D 21	1963	Köp

De redovisade maskinerna är av högst varierande kapacitet. Störst och internt snabbast är den av försvarets forskningsanstalt förvärvade, främst för beräkningsarbeten avsedda IBM 7090. Stor kapacitet har även de av statistiska centralbyrån och flygförvaltningen disponerade maskinerna av typ IBM 7070, avsedda att användas huvudsakligen för administrativ databehandling. Var och en av de nu nämnda maskinerna kompletteras av en eller två mindre maskiner, typ IBM 1401, avsedda främst för överföring av data från hålkort till magnetband och för utskrift av data från magnetband (s. k. satellitmaskiner). Sådana mindre maskiner finns också utplacerade lokalt hos olika användare och nyttjas därvid i huvudsak som självständiga anläggningar. De hos universitet och högskolor uppställda maskinerna är till stor del antingen donerade eller eljest disponibla utan egentlig maskinkostnad. Maskinerna är i regel av mindre typ. För mera omfattande arbeten har matematikmaskinnämndens Besk och Facit EDB anlitats.

Kommittén lämnar vissa allmänna synpunkter rörande maskinval och förvärvssätt. I valet mellan att utnyttja stora eller små maskiner anses någon entydig lösning inte kunna ges. Förhållandena får bedömas från fall till fall. Övervägande skäl talar dock enligt kommittén för att stora maskiner kommer till användning, där så är möjligt. En tillfredsställande lösning anser kommittén i många fall vara att utnyttja en centralt placerad stor

maskin för de mera krävande bearbetningarna samt lokala maskiner för förberedande och efterföljande bearbetningar. Möjligheterna att utnyttja centralt placerade maskiner torde komma att förbättras efter hand som mera avancerade metoder för datatransmission utvecklas.

Flertalet av de nuvarande datamaskinanläggningarna är förlagda till Stockholm eller dess närhet. Ur kostnads- och allmän lämplighetssynpunkt anser kommittén denna placering fördelaktig. Ur beredskapssynpunkt finner kommittén en dylik centralisering dock mindre lämplig.

Enligt kommitténs uppfattning talar flera skäl för en långt gående enhetlighet inom statsförvaltningen inte endast i fråga om den maskinella utrustningen utan även beträffande program, koder och informationsbärande media, d. v. s. hålkort, hålremsa, magnetband och för maskinell läsning avsedda blanketter. Enhetlighet underlättar personalutbildning, minskar behovet av investering i program, underlättar integration, förbättrar möjligheterna att utnyttja reservutrustning, minskar kraven på reservdelshållning och medför åtskilliga andra fördelar.

En konsekvent genomförd enhetlighet beträffande maskinutrustningen har emellertid enligt kommittén även nackdelar. Den leder i dagens läge lätt till koncentration till ett enda maskinfabrikat och verkar sålunda konkurrenshämmande. Hänsyn till enhetligheten kan dessutom försvåra ett följsamt tillvaratagande av sådana tekniska framsteg, som inte gärna kan genomföras på en gång över hela linjen. Dessa nackdelar blir mindre framträdande om enighet kan uppnås om gemensam utformning av informationsbärande media, koder, programmeringsspråk etc. Särskild uppmärksamhet ägnas f. n. utvecklingen av generella automatkodningssystem. Leder dessa strävanden till positivt resultat, kan man, anser kommittén, bli oberoende av maskinfabrikat utan att i större utsträckning behöva avstå från de fördelar, som i dagens läge användningen av ett enda maskinfabrikat erbjuder.

Beträffande frågan om köp eller förhyrning av datamaskiner rekommenderar kommittén en viss återhållsamhet i fråga om köp i sådana fall då utnyttjandet inte beräknas överstiga ett skift, detta främst med hänsyn till den snabba utvecklingen på datamaskinområdet. I tveksamma fall finns ofta möjlighet till förhyrning med option till köp.

Vad gäller hålkortsmaskinerna konstaterar kommittén, att sådana maskiner troligen under lång tid ännu kommer att utnyttjas i ADB-sammanhang.

2. Gällande organisation

Innan jag övergår till att redovisa kommitténs överväganden och förslag i organisationsfrågan, torde jag i korthet få återge en av kommittén lämnad redogörelse för den nuvarande organisationen för rationalisering inom statsförvaltningen och för de statliga organ, som är verksamma på ADB-området.

Rationaliseringsorgan

Enligt allmänna verksstadgan ankommer det på varje myndighet att tillse, att arbetet bedrivs så enkelt, snabbt och ekonomiskt som möjligt utan att säkerheten eftersättes. Hos större myndigheter finns särskilda organisations- eller rationaliseringsavdelningar inrättade. Övriga myndigheter skall enligt verksstadgan ha en eller flera organisationsföredragande.

Det statliga centrala rationaliserings- och revisionsarbetets organisation har nyligen varit föremål för översyn. Som resultat därav sammanfördes dåvarande statens organisationsnämnd och statskontoret till ett centralt rationaliseringsorgan, som erhöll benämningen statskontoret. Avsikten med denna omläggning var att genom samverkan inom en och samma organisation mellan organisatorisk expertis och administrativ sakkunskap ge djupare innebörd och större kraft åt rationaliseringsarbetet. Detta finge sålunda inte vara en verksamhet i syfte att genomföra enbart tekniska rationaliseringar inom en bestående verksamhetsram, utan arbetet skulle i ökad omfattning innefatta realprövning i besparingssyfte av myndigheternas verksamhet. Det centrala revisionsarbetet koncentrerades samtidigt till riksrevisionsverket, vilket ersatte de båda tidigare revisionsorganen, riksräkenskapsverket och statens sakrevision.

Arbete av rationaliseringsnatur bedrivs vidare av kommittéer och utredningar.

Statskontoret står under ledning av en styrelse med verkschefen som ordförande. I styrelsen ingår chefen för riksrevisionsverket samt ytterligare minst sex ledamöter. Ämbetsverket är organiserat på sex byråer, varav fem rationaliseringsbyråer och en teknisk byrå, jämte kansli, tryckeriexpedition och kurssektion. Verksamhetsområdet omfattar i princip hela den militära och civila statsverksamheten. Det har ansetts olämpligt att binda rationaliseringsarbetet med bestämda direktiv angående valet av arbetsuppgifter och sättet att lösa dessa. Statskontoret skall i stället genom organisationsundersökningar och på annat sätt söka vägar till förenklingar och kostnadsbesparingar inom förvaltningen. Det skall vidare genom aktiv upplysning och rådgivning, framläggande av nya organisationsförslag och på annat lämpligt sätt verka för att rationaliseringen inom statsverket drives med kraft.

Den sakrevisionella verksamheten inom *riksrevisionsverket* bedrivs i viss utsträckning parallellt med kameral revision av de statliga förvaltningsorganens räkenskaper men även oberoende därav. Verket står under ledning av en styrelse, vari ingår verkschefen och chefen för statskontoret samt ytterligare sex ledamöter.

Matematikmaskinnämnden

Matematikmaskinnämnden bildades år 1948 med huvudsaklig uppgift att i samråd med experter, som nämnden ägde utse, planlägga och leda arbetet med anskaffning av matematikmaskinutrustning för svenska behov. För

arbetet bildades olika grupper, varav en med uppgift att planera en elektronrörsmaskin. Denna grupps arbete resulterade i tillverkningen av Besk, en för sin tid snabb och driftsäker beräkningsmaskin. Denna togs definitivt i bruk i början av år 1954 och gör efter moderniseringar i olika hänseenden fortfarande tjänst.

Grupperna sammanfördes sedermera till en gemensam arbetsgrupp under ledning av en arbetschef. Arbetet organiserades på en matematisk och en teknisk avdelning. Till följd av personalavgång våren 1956 måste det tekniska utvecklingsarbetet i nämndens arbetsgrupp helt nedläggas. Det har sedermera återupptagits i viss utsträckning. Under senare år har även frågor rörande administrativ databehandling kommit att handläggas inom nämnden, och dessa arbetsuppgifter har fått allt större betydelse i dess verksamhet.

I skilda sammanhang har nämnden avgivit förslag om inrättande av ett institut för numerisk analys, vilket skulle övertaga nämndens verksamhet. Av olika skäl har förslagen inte realiserats.

Matematikmaskinnämnden består av fem ledamöter. Till sitt biträde har nämnden dels en sekreterare, dels en rådgivande expertgrupp, bestående av f. n. 13 av nämnden utsedda experter. Det löpande arbetet utföres inom arbetsgruppen, vars chef — arbetschefen — är nämndens verkställande tjänsteman och föredragande i nämnden. Arbetsgruppen arbetar under arbetschefen på tre avdelningar, nämligen tekniska avdelningen, matematiska avdelningen och databehandlingsavdelningen. Därjämte finns kansli och bibliotek.

Den tekniska avdelningen är indelad i två sektioner, en driftsektion för den löpande driften av maskinerna samt en utvecklings- och servicesektion för dels forsknings- och utvecklingsarbete, dels teknisk översyn och modernisering av maskinerna med tillhörande utrustning. Även den matematiska avdelningen är uppdelad på två sektioner, nämligen driftsektionen och utvecklingssektionen. Uppgifterna inom den förstnämnda sektionen omfattar kundservice, framställning av testprogram samt kursverksamhet. Arbetet på utvecklingssektionen avser numerisk analys, utarbetande av standardprogram, autokodning samt allmänt matematiskt och programtekniskt utvecklingsarbete. Databehandlingsavdelningen har fyra sektioner, nämligen en för utveckling, en för undervisning och dokumentation, en för interna uppdrag och en för externa uppdrag. Personalen inom sistnämnda sektion deltagar i uppläggningsarbete för ADB på olika håll inom statsförvaltningen.

Statistiska centralbyråns maskincentral

Maskincentralen inrättades den 1 juli 1950. Dess huvuduppgift skall vara att med hålkortstekniska eller liknande hjälpmedel behandla statistiskt och annat material, som för sådant ändamål överlämnas till maskincentralen från statliga eller kommunala myndigheter och institutioner ävensom från

enskilda uppdragsgivare. I cirkulär till statsmyndigheterna den 19 mars 1954 har dessa anbefallts att anlita maskincentralen för sådana undersökningar och arbetsuppgifter, som lämpligen kan anförtros åt densamma. Finer myndighet, som inte förfogar över egen hålkortsanläggning, att hålkortsförfarandet lämpligen bör prövas för arbetsuppgifter inom dess verksamhetsområde, bör myndigheten enligt cirkuläret samråda med maskincentralen vid arbetets planering. Det har förutsatts att maskincentralen i princip skall vara självfinansierande. Myndigheter som anlitar centralen har att själva göra framställning om erforderliga anslagsmedel för den ersättning som maskincentralen äger uppbära.

Maskincentralens verksamhet har fått en betydande omfattning. Maskinparken, som från början omfattade enbart hålkortsmaskiner, har successivt utvidgats och moderniserats. I augusti 1959 installerades en hålkortsmatad datamaskin av typ IBM 650. Denna ersattes i april 1961 av en modernare, magnetbandutrustad anläggning, bestående av en IBM 7070 och en IBM 1401. Dessa senare maskiner har anskaffats i första hand för 1960 års folk- och bostadsräkningar men har utrustats för att kunna utnyttjas såsom central datamaskinanläggning för olika arbetsuppgifter inom statsförvaltningen. Sedermera har ytterligare en maskin av typ IBM 1401 installerats hos maskincentralen.

Maskincentralen förestås av en byråchef, vilken biträdes av en ställföreträdande chef med huvudsaklig uppgift att koordinera databehandlingsarbetet inom centralen, handha kundkontakter m. m. Arbetet är uppdelat på fem sektioner, nämligen stansningssektionen, beredningssektionen, hålkortscentralen, EDP-centralen och kameralsektionen. Arbetsuppgifterna för beredningssektionen är att förbereda uppdragen för hålkortsmässig bearbetning eller, då det gäller automatisk databehandling, för programmering. Sektionen ansvarar även för utbildningsfrågorna inom maskincentralen. Den maskinella bearbetningen ombesörjes inom hålkortscentralen och EDP-centralen.

All personal vid maskincentralen med undantag för byråchefen är arvodestänställd med i allmänhet arvode motsvarande viss lönegrad. Till stansningspersonal utgår i viss utsträckning premielön samt ackordstillägg beroende på prestation.

3. Arbetsuppgifter på ADB-området och behovet av central organisation

Kommittén framhåller att frågan om införande av ADB måste bedömas enligt de för all rationalisering gällande grunderna. Speciellt på det administrativa området bör en utredning inte begränsas till enbart lämpligheten av att använda ADB. Även andra vägar för en rationalisering bör beaktas. Eftersom våra resurser i fråga om personal med organisations- och ADB-erfarenhet är begränsade, måste enligt kommittén företräde ges åt de rationaliseringsprojekt som ger de största vinsterna. Kommittén framhåller

ler, att i princip hela rationaliseringsfältet därvid bör ses i ett sammanhang. För att effektivisera rationaliseringsarbetet behövs ett intimt samarbete mellan alla berörda parter redan på planeringsstadiet. Detta gäller främst den allmänna rationaliseringsexpertisen och ADB-expertisen, men samarbetet måste enligt kommittén utsträckas till de verk och myndigheter, vilkas ämbetsområden beröres av ifrågavarande projekt.

Ett tillvaratagande av fördelarna med ADB kräver utöver de allmänna planeringsuppgifterna också insatser av andra slag. Det gäller härvid åtgärder inte endast för att införa och fortlöpande utnyttja ADB utan även för att utveckla och förbättra dess användning. Till dessa insatser hänför kommittén, förutom det vid varje ADB-projekt erforderliga undersöknings- och förberedelsearbetet, fortlöpande system- och programöversyn, undervisning, uppföljning av utvecklingen, dokumentation, utrednings- och utvecklingsarbete, standardiseringsarbete, planering av maskinanskaffning och maskinutnyttjande samt fortlöpande drift.

Vid u n d e r s ö k n i n g s - o c h f ö r b e r e d e l s e a r b e t e t kan bistånd av erfaren expertis förhindra dyrbara misstag och stora ändringskostnader i ett senare skede. Det är vidare enligt kommittén angeläget att föreliggande möjligheter till integration med andra områden uppmärksammas och att systemuppläggningsen blir sådan att framtida integrationsmöjligheter inte onödigtvis försvåras.

Även sedan ett datasystem blivit fastare etablerat och kommit i funktion, kräver det en fortlöpande observation inte minst med hänsyn till den snabba utvecklingen på området. En kontinuerlig översyn av system och program är därför enligt kommittén ett naturligt led i verksamheten. De bästa förutsättningarna för en till utvecklingen på ADB-området följsam effektiviseringsverksamhet i fråga om system och program anser kommittén kunna ernås genom samarbete mellan personalen på de olika tillämpningsområdena och ADB-expertisen. På den senare bör enligt kommittén ankomma bl. a. att fortlöpande uppmärksamma integrationsmöjligheter, att förmedla idéer till förbättringar samt att för de olika användarnas räkning följa upp utvecklingen och utvärdera dess konsekvenser.

Med den utveckling, som är att emotse på ADB-området, uppkommer behov av grundläggande undervisning i ADB såsom ett led i utbildningen för ett flertal olika yrken. Denna undervisning anser kommittén i regel böra förläggas till universitet och högskolor samt de läroanstalter i övrigt, där utbildning för ifrågavarande yrken sker. Undervisning i ADB måste i stor utsträckning också ges åt redan yrkesverksamma som ett led i fortbildningen inom yrket och som fackutbildning för dem som skall ha hand om arbetsuppgifter på ADB-området. För statsförvaltningens vidkommande erfordras enligt kommittén en till förhållandena inom statsförvaltningen avpassad samt i väsentliga hänseenden utvidgad och fördjupad undervisning. Denna anses böra omfatta såväl ledande personal inom myndigheterna som den personal som skall direkt engageras i ADB-arbetet. Framförallt skall den avse systemmän och programmerare. Undervisningen får enligt kom-

mittén i viss utsträckning differentieras efter personalkategori, men specialiseringen får inte drivas så långt att översikten över arbetsfältet går förlo-rad. En gemensam grundutbildning åtföljd av differentierad vidareutbildning kan enligt kommitténs uppfattning vara en lämplig lösning.

För att ADB-arbetet skall bli så effektivt som möjligt är det av vikt att kunskaperna hos de på området verksamma fortlöpande underhålls och förnyas. Enligt kommitténs uppfattning bör uppföljning av utvecklingen samt dokumentation handhas centralt av ADB-expertis. Kommittén finner det naturligt, att till dokumentationstjänsten anknutes handhavandet av erforderligt fackbibliotek. Visst samarbete med de allmänna biblioteken anses därvid böra uppehållas. Kommittén betonar att dokumentationstjänsten visserligen i första hand skall tillgodose statsförvaltningens behov, men att den fördenskull inte bör förbehållas den statliga sektorn.

Kommittén framhåller vidare, att det på ADB-området bör bedrivas ett utrednings- och utvecklingsarbete i avsikt att dels förbättra, förbilliga och utvidga ADB-tillämpningen allmänt eller inom särskilda områden, dels stå olika användare till tjänst med lösandet av speciella problem. Som exempel på sådan verksamhet, vilken bör bedrivas på expertplanet, nämner kommittén maskinbedömning, maskinkonstruktion, utveckling av system- och programmeringsmetodik, numerisk analys samt utvecklande av nya användningsområden för ADB. På maskinområdet är det enligt kommittén en angelägen uppgift att till ledning för beslut rörande nyanskaffningar, byten eller kompletteringar granska och värdera nyutkommen ADB-utrustning. Denna uppgift bör vara ett lagarbete för tekniker, systemmän och programmerare. I fråga om konstruktionsarbetet framhåller kommittén, att det numera inte är nödvändigt att tillgodose statsförvaltningens behov av datamaskiner genom egen tillverkning. Det finns en snabbt växande datamaskinindustri med stora resurser för vidareutveckling. Kommittén finner det dock önskvärt, att teknisk personal i vissa fall skall kunna sättas in på uppgifter i samband med konstruktionsarbete. Detta kan exempelvis bli aktuellt i fall där man genom någon specialkonstruktion skulle kunna erhålla väsentliga fördelar i ADB-arbetet. Bland uppgifterna på metodområdet nämner kommittén bl. a. utvecklandet av standardprogram för statsförvaltningens speciella behov eller eljest för speciellt svenska förhållanden. För att underlätta programmeringsarbetet inom statsförvaltningen anser kommittén önskvärt att förekommande standardprogram och andra produktionsprogram registreras och tillhandahålls centralt. Då statsförvaltningen kan komma att ha maskiner av flera olika fabrikat, anser kommittén det också betydelsefullt, att generella programmeringsspråk utvecklas och kommer till allmän användning. Ett uppföljande av utvecklingen i detta hänseende anser kommittén bäst ske genom aktiv medverkan i utvecklingsarbetet.

Helt naturligt rymmer ADB i sitt nuvarande stadium också stora möjligheter till utveckling på ett allmänt plan genom forskning. I fråga om för-

läggningen av denna uttalar kommittén, att grundforskning närmast hör hemma hos universitet, högskolor och särskilda forskningsinstitutioner och att även målforskning i viss utsträckning kan förläggas dit. Målforskningen fordrar dock ofta nära kontakt med de praktiska arbetsuppgifterna på området.

I fråga om standardiseringen framhålles att den har sin givna plats som förelöpare till ADB och som ett medel att höja ADB-systemens kvalitet. Standardiseringen omfattar bl. a. programmeringsspråk, systemarbete, teknisk utrustning och nomenklatur. I fråga om teknisk utrustning framhåller kommittén särskilt magnetband och datatransmission som standardiseringsobjekt. Kommittén betonar även, att ingående kännedom om ADB-förhållanden och om utvecklingsmöjligheterna är nödvändig för att standardiseringsfrågorna skall få en tillfredsställande lösning. Det är enligt kommittén av största ekonomiska betydelse att så sker.

Kommittén understryker behovet av en samlad planering av maskinanskaffning och maskinutnyttjande inom statsförvaltningen. Med beaktande av de större maskinernas företräden från ekonomisk synpunkt finner kommittén det vara önskvärt att, där så är möjligt, sammanföra ett flertal arbetsuppgifter till en gemensam anläggning. På beräkningsområdet kan maskinfrågan många gånger ordnas endast genom sådant sammanförande av arbetsuppgifter. Även om en särskild anläggning av största storlek skulle kunna anskaffas och bli tillräckligt utnyttjad av en enda myndighet, bör enligt kommittén anskaffningen ändå inte ses isolerat. Behov av samverkan inom statsförvaltningen och samordning av resurserna föreligger i olika former. Kommittén anser det också angeläget att enhetliga regler tillämpas för arbetet vid de olika maskinanläggningarna. Särskilda maskinloggar anses sålunda böra föras vid de olika anläggningarna. Genom analys av dessa och av kostnadsredovisningar för olika anläggningar erhålles uppgifter om driftsäkerhet och kostnadsutfall vid användning av olika maskinfabrikat, vilket kan vara av värde bl. a. som underlag för maskinanskaffningarna inom statsförvaltningen. Kommittén anser det nödvändigt att även dessa arbetsuppgifter sammanhålls centralt.

Mot bakgrunden av sin redovisning för arbetsuppgifterna på ADB-området övergår kommittén till frågan om organisationen av ADB-verksamheten inom statsförvaltningen. Kommittén framhåller därvid angelägenheten av att söka så väl som möjligt utnyttja tillgängliga personella och maskinella resurser. ADB-verksamheten bör ges en sådan organisation och sådana verksamhetsformer, att en samordning av resurserna befrämjas. En arbetsfördelning i specialiseringens tecken anses i hög grad önskvärd redan med hänsyn till arbetsuppgifternas art. Den är emellertid också nödvändig för ett riktigt utnyttjande av de personalresurser, som kan beräknas stå till förfogande för ändamålet. En samverkan mellan specialisaterna och dem som praktiskt tillämpar ADB är likaså nödvändig.

Det praktiska arbetet att förbereda ADB anser kommittén i princip höra hemma hos de myndigheter som skall tillämpa ADB. Dessa anses böra svara

för system- och programmeringsarbetet och disponera härför erforderlig personal. Kommittén konstaterar dock, att många arbetsuppgifter vid förberedelser till ADB är av sådan art att varje myndighet inte kan tillföras den sakkunskap som erfordras. Kommittén finner det nödvändigt, att den tillgängliga expertisen koncentreras och ställes till myndigheternas förfogande för rådgivning och information, undervisning m. m. Därtill kommer att åtskilliga arbetsuppgifter på ADB-området avser funktioner, som är gemensamma för hela statsförvaltningen eller som bör utföras centralt för att undvika dubbelarbete. Vidare behöver frågor om anskaffning och utnyttjande av maskinell utrustning enligt kommittén samordnas inom statsförvaltningen. Ett nära samarbete anses också angeläget mellan olika specialistgrupper, såsom de tekniska experterna, matematikerna på beräkningsidan samt system- och programmeringsexperterna på databehandlingssidan.

Med hänsyn till det behov av central organisation, som i olika hänseenden föreligger beträffande ADB-verksamheten, föreslår kommittén, att ett centralt organ inrättas för att inom statsförvaltningen handlägga vissa databehandlingsfrågor.

4. Kommitténs organisationsförslag

Den centrala dataorganisationens uppgifter och ställning

Ett centralt dataorgan bör enligt kommitténs förslag vara ett expertorgan med företrädesvis samordnande, sammanhållande, kunskapsförmedlande och biträdande funktioner. Det bör inte ha befogenhet att besluta gentemot övriga statsmyndigheter. Dataorganet föreslås ha rättighet och skyldighet att taga initiativ i olika avseenden för att främja ett utnyttjande av ADB på bästa sätt inom statsverksamheten. Det skall som centralt fackorgan företräda de allmänna synpunkter, som kan anläggas vid ställningstaganden i olika ADB-frågor.

Kommittén anger dataorganets uppgifter i korthet vara

att medverka vid planeringen av det centrala rationaliseringsarbetet och därvid företräda ADB-synpunkter,

att biträda statsmyndigheter vid förberedelser till ADB och vidareutveckling av förefintliga datasystem,

att, där så betingas av särskilda omständigheter, genomföra uppläggningsarbete för ADB i service,

att verka för en för statsverksamheten planmässig anskaffning och användning av tekniska hjälpmedel för ADB ävensom bistå vid anskaffning, installation m. m. av sådan utrustning,

att verka för ett effektivt utnyttjande av befintliga maskinanläggningar och tillhandahålla maskintid,

att planera för och handha undervisningen på området,

att följa utvecklingen inom och utom landet i fråga om teknik, metodik

och tillämpning av ADB samt utvärdera dess resultat ävensom bidra till utvecklingen på området samt handha erforderlig dokumentation,

att till andra förmedla vid uppföljnings- och utredningsverksamheten vunna resultat och inhämtade erfarenheter,

att bedriva rådgivnings- och informationsverksamhet i fråga om ADB samt

att i övrigt handlägga de ärenden på ADB-området som må ankomma på ett centralt statsorgan.

För att dataorganet skall kunna fullgöra sina uppgifter är det nödvändigt att statsmyndigheter, kommittéer m. fl. i ADB-frågor håller kontakt med dataorganet. Kommittén erinrar i samband därmed om gällande cirkulär till statsmyndigheterna angående maskincentralens verksamhet. Statliga verk och myndigheter (ej statliga bolag) bör sålunda enligt kommittén ha skyldighet att anmäla uppkommande frågor angående användning av ADB till dataorganet. De bör inte utan samråd med dataorganet få anskaffa ADB-utrustning eller anlita annan tillhörig ADB-anläggning. Enligt kommitténs förslag skall vidare frågor om maskinanskaffning vid delade meningar underställas Kungl. Maj:ts prövning. Förefintlig eller uppkommande överskottskapacitet vid av verk eller myndighet förvaltd anläggning skall i princip ställas till dataorganets förfogande. Vidare anses skyldighet böra föreligga att tillhandahålla dataorganet de uppgifter som kan vara erforderliga för dess planerande och samordnande verksamhet.

Den automatiska databehandlingen befinner sig f. n. i ett starkt dynamiskt begynnelsekedje. Kommittén anser det därför inte lämpligt eller ens möjligt att söka i detalj reglera verksamheten hos centralorganet. Verksamheten bör ges en sådan organisatorisk ram, att den till form och innehåll snabbt och smidigt kan anpassas efter utvecklingen.

Kommittén har haft att överväga frågan om att på bästa sätt utnyttja ADB inom statlig verksamhet och har därför tillagt det centrala dataorganet sådana uppgifter, som betingas av behovet inom den statliga sektorn. Emellertid är dataorganets verksamhet i flera hänseenden i viss mån av mera allmänt samhällelig natur, såsom i fråga om undervisning, dokumentation, maskinservice m. m. Kommittén anser att dataorganets tjänster därvidlag inte bör vara förbehållna enbart statsmyndigheterna utan att de i princip bör vara allmänt tillgängliga.

Kommittén konstaterar att den administrativa databehandlingen och beräkningsverksamheten i många hänseenden har sammanfallande problem, som för sin lösning fordrar intim samverkan mellan experterna inom dessa båda områden. Enligt kommitténs mening är det därför nödvändigt, att samma organisation företräder såväl beräkningsverksamheten som den administrativa databehandlingen. Det anses också angeläget, att en och samma organisation omsluter all ifrågavarande verksamhet för att kunna ändamålsenligt fylla en rådgivande och biträdande funktion och ge erforderlig maskinell service åt statsmyndigheterna. För dessa bör det också, framhåller kommittén, vara önskvärt att vid behov av service m. m. kunna vända sig till ett

enda organ. Av nämnda skäl anser kommittén, att matematikmaskinnämndens och maskincentralens nuvarande funktioner bör sammanföras och bilda grunden till en central dataorganisation inom statsverksamheten.

I fråga om dataorganisationens ställning inom statsförvaltningen framhåller kommittén, att valet står mellan att anknyta organisationen till någon befintlig statsmyndighet eller att ge den en fristående ställning. Eftersom ADB är en viktig metod att beakta vid rationalisering av administrativa rutiner, framträder statskontoret som den myndighet, till vilken en anslutning av dataorganisationen skulle kunna ifrågakomma. Den omständigheten att statistiska centralbyrån utövar vissa centrala funktioner på hålkortsområdet och jämväl utnyttjar ADB-maskiner, utgör enligt kommitténs mening inte något skäl för en anknytning av dataorganisationen till detta ämbetsverk, vars uppgifter hänför sig till det statistiska ämnesområdet.

Vid en anknytning till statskontoret måste dataorganisationen — med kommitténs utgångspunkter — i dess helhet ingå i detta ämbetsverk som en särskild avdelning. Behovet av samverkan mellan ADB-specialisterna på olika delområden anser kommittén nämligen ha sådan tyngd, att det i organisatoriskt hänseende väger över den samverkan som är nödvändig även mellan ADB-expertisen och organisationsexpertisen. Verksledningen skulle härvid få trygga det erforderliga samarbetet avdelningarna emellan.

Kommittén anser emellertid att flera skäl kan anföras mot en anslutning till statskontoret. Sålunda är beräkningsverksamheten inom forskning, teknik m. m. i stort sett främmande för statskontorets verksamhet. Vidare kan i en framtid sådana nya tillämpningsområden bli aktualiserade som ligger utanför statskontorets intressesfär. Anskaffning och drift av maskiner samt utvecklingsarbete på det tekniska området finner kommittén vidare vara uppgifter, som inte bör ankomma på statskontoret såsom centralt rationaliseringsorgan. Därtill kommer att dataorganisationen måste bli av inte oväsentlig storlek i personellt hänseende. Personalstyrkan inom matematikmaskinnämnden och maskincentralen uppgår sålunda till sammanlagt över 200 personer. Ett inordnande i statskontoret av en organisation av denna storlek anser kommittén i varje fall f. n. medföra betydande organisatoriska svårigheter.

Under sådana omständigheter anser kommittén, att dataorganisationen får större förutsättningar att fylla sin uppgift om den — liksom nu är fallet med matematikmaskinnämnden — ges en självständig ställning. Kommittén föreslår därför, att dataorganisationen uppbygges såsom ett självständigt organ med benämningen *statens datanämnd*. Kommittén understryker vikten av ett intimt samarbete mellan statskontoret och den föreslagna datanämnden och föreslår att de båda myndigheterna ömsesidigt blir representerade i respektive verksstyrelser.

Förvaltningen av maskinanläggningar

Kommitténs förslag innebär, att matematikmaskinnämndens maskiner Besk, Facit EDB och Alwac III E samt maskincentralens anläggning IBM 7070/1401 och dess hålkortsutrustning skall omhänderhas av datanämnden och drivas av denna som en serviceanläggning. Att även maskincentralens hålkortsutrustning föreslås övertagen av datanämnden sammanhänger med att sådan utrustning erfordras som hjälpapparatur vid arbeten i datamaskiner. Vidare måste det enligt kommittén höra till datanämndens verksamhet att lämna bistånd i valet mellan ADB och hålkortsteknik, och datanämnden bör vid sin maskinella service kunna åtaga sig arbeten oavsett den tekniska väg som väljes.

Med den av kommittén föreslagna lösningen skulle statistiska centralbyrån, bortsett från viss stansutrustning, inte direkt disponera egen maskinell utrustning för sina arbeten. Kommittén anser det dock angeläget, att i varje fall betydande delar av centralbyråns hålkorts- och databehandlingsarbeten kan utföras i omedelbar lokal närhet till centralbyrån. Detta föreslås bli tillgodosett genom att datanämnden förlägges till samma fastighet som den nuvarande maskincentralen. Kommittén har utgått från att centralbyrån inte kommer att belägga maskinanläggningen med egna arbeten annat än delvis. Hänsynen till kostnader och knappheten på kvalificerad personal för maskindriften talar enligt kommittén för att maskincentralens anläggning, överförd till datanämnden, helt svarar för centralbyråns maskinbehov. Förändringen skulle endast innebära en överföring av det administrativa ansvaret för nuvarande maskincentral från centralbyrån till den nya datanämnden. Centralbyrån skulle alltså i vanlig ordning disponera den maskintid som planerats.

Vad gäller övriga befintliga maskinanläggningar inom statsförvaltningen framhåller kommittén, att flera skäl talar för att dessa förvaltas av ett och samma organ, oavsett var de är förlagda. Betydande fördelar skulle vara förenade med en gemensam administration för driften. Att förvalta och i personellt hänseende administrera ett flertal hos olika myndigheter och över hela landet lokalt placerade datamaskinanläggningar skulle emellertid, anser kommittén, bli en alltför betungande uppgift för datanämnden. De därmed förenade detaljfrågorna skulle kunna undanskymma nämndens väsentliga uppgift att vara rådgivande och styrande organ på ett högt expertplan. Kommittén vill därför inte förorda en gemensam förvaltning av de statliga maskinanläggningar som redan finns hos enskilda myndigheter. De fördelar som skulle vara förenade med en gemensam förvaltning finner kommittén i stort sett kunna vinnas genom övervakning av maskinutnyttjande hos de enskilda användarna och genom samgående olika myndigheter emellan i fråga om reservkapacitet, personaldisposition m. m. under centralorganets ledning. Överskottskapaciteten vid de olika anläggningarna bör enligt kommittén betraktas som en för statsverksamheten gemensam reserv, som genom datanämndens förmedling skall utnyttjas för att

utjämna belastningen vid de olika anläggningarna och för nytillkommande arbetsuppgifter. I fråga om de hålkortsanläggningar, som finns på olika håll inom statsförvaltningen, finner kommittén inte anledning att — utom vad angår statistiska centralbyråns anläggning — föreslå några organisatoriska eller andra ändringar.

Kostnadsreglering

Matematikmaskinnämnden och statistiska centralbyråns maskincentral debiterar f. n. sina uppdragsgivare för system- och programmeringsarbeten och för maskintid efter självkostnadsprincipen. Maskincentralen äger, med vissa begränsningar, tillgodogöra sig dessa inkomster. Summan av inkomsterna utgör den ram, inom vilken centralen principiellt kan fritt bestämma arten och omfattningen av sin verksamhet. Samma ordning gällde tidigare för matematikmaskinnämnden. Numera har nämnden dock att bestrida sina utgifter från anvisade anslagsmedel, och inkomsterna i verksamheten tillföres riksstatens inkomstsida.

Kommittén framhåller, att kostnadsdebiteringen medför ett inte oväsentligt arbete med beräkning och debitering av ersättningsbelopp. I det system som gäller för matematikmaskinnämnden fyller debiteringen i stort sett endast funktionen att budgetmässigt fördela serviceorganets kostnader på kunderna. Kommittén anser, att samma översikt av kostnadsfördelningen kan ernås bokföringsmässigt eller statistiskt. Det för maskincentralen tillämpade systemet kan enligt kommitténs uppfattning innebära bestämda olägenheter, genom att ansvaret för att inkomster skall täcka utgifterna kan leda till att de lättast kunna inkomsterna eftersträvas, medan vad som totalt sett eller på längre sikt kan vara fördelaktigare för statsverksamheten kanske måste eftersättas.

Kommittén anser, att datanämnden inte skall uppbära ersättning för sin medverkan i förberedelserna vid införande av ADB hos de statliga myndigheterna, lika litet som statskontoret uppbär ersättning för rationaliseringsarbetet i övrigt inom statsförvaltningen. På beräkningsområdet kan det privata näringslivet vilja anlita sådana datanämndens tjänster, som på detta område motsvarar uppläggningsarbete för administrativ databehandling. Härvid bör nämnden betinga sig ersättning. Det kan i sådana fall också vara anledning att uttaga ersättning av statliga affärsdrivande verk. Statliga bolag bör i detta såväl som i andra här berörda hänseenden vara likställda med privata företag.

För andra tjänster än sådana som är direkt hänförliga till rationaliseringsverksamhet i vidare bemärkelse, bör datanämnden inte heller uppbära ersättning av statliga verk och myndigheter. I vad mån sådana tjänster, t. ex. undervisning och tillhandahållande av dokumenterad information, skall debiteras utomstående bör enligt kommittén bedömas huvudsakligen från konkurrenssynpunkt. Aktiv informationsspridning anses alltid böra ersättas.

Kommittén anser vidare, att debitering av maskintidskostnad av datanämnden gentemot andra statliga myndigheter och sådana myndigheter sammellan inte fyller något ändamål och därför inte bör ifrågakomma. Utgifter för maskindrift bör belasta anslag hos den myndighet, som förvaltar maskinanläggning, oberoende av om denna också betjänar andra myndigheter. Medel bör finnas till datanämndens förfogande för att täcka eventuellt uppkommande merutgifter, intill dess att den förvaltande myndighetens anslag hunnit anpassas till det nya utgiftsbehovet. De affärsdrivande verken bör med hänsyn till sin kostnadsredovisning ges möjlighet att genom uthyrning av maskintid minska sina egna kostnader för ADB och bör å andra sidan betala ersättning för maskintid hos andra statliga myndigheter. Maskintid som av statliga myndigheter uthyres till statliga bolag och utomstatliga företag bör debiteras.

Datanämndens organisation

Kommittén föreslår att datanämnden, som avses ha att handlägga bl. a. betydelsefulla prioriterings- och samordningsfrågor, skall bestå av en ordförande och chef samt förslagsvis minst sex övriga ledamöter. Statskontorets och riksrevisionsverkets chefer föreslås vara självskrivna ledamöter. I övrigt bör enligt kommitténs förslag i datanämnden ingå representanter för det allmänna, för statliga förvaltningsmyndigheter, för universitet, högskolor och det allmänna undervisningsväsendet samt för det enskilda näringslivet. Nämndens ordförande bör erhålla en ställning motsvarande andra verkschefer. Chefstjänsten föreslås därför placerad i lönegrad B 6 med tjänstetiteln generaldirektör. För ömsesidigt beaktande av rationaliserings-synpunkterna förutsättes att datanämndens chef ingår som ledamot i statskontorets styrelse.

Under verkschefen, till vars förfogande anses böra stå en planeringssektion, föreslås datanämnden organiserad på en tillämpningsavdelning, en teknisk byrå, en driftbyrå, en undervisningsbyrå och ett kansli.

Tillämpningsavdelningen, vars arbetsuppgifter kan sammanfattas under benämningen metodik och tillämpning, uppdelas på en byrå för administrativ databehandling och en byrå för matematisk databehandling jämte fristående sektioner. Den av kommittén föreslagna personalen på tillämpningsavdelningen utgöres av en avdelningschef i B 4, 2 byråchefer i B 3, 14 byrådirektörer i högst A 27, 46 datakonsulenter i högst A 23, 20 förste assistenter i högst A 17, 12 assistenter i högst A 13 samt fyra kanslibiträden i A 7. Kommittén har härvid utgått ifrån att maskincentralens tillgång på personal för programmering för ADB och systemarbete vid hålkortsbearbetningen fördelas lika mellan datanämnden och statistiska centralbyrån. Detta innebär att 16 tjänster föreslås överförda från maskincentralen till statistiska centralbyråns personalstat.

Den personal som avses för *tekniska byrån* hänför sig i nuvarande organisation helt till matematikmaskinnämnden. Kommittén föreslår inte någon

ökning av det antal tjänster för tekniska uppgifter, som beräknas finnas vid matematikmaskinnämnden vid utgången av budgetåret 1962/63. Förslaget till personaluppsättning på tekniska byrån omfattar en byråchef i B 3, tre byrådirektörer i högst A 27, tre förste byråingenjörer i högst A 23, fyra ingenjörer i högst A 17, två förste verkmästare i A 17, två ingenjörer i A 13, en instrumentmakare i A 11, en ritare i A 11 och tre laboratoriebiträden i högst A 9.

Driftbyråns arbetsuppgifter fördelar sig på driften av de tre på skilda håll förlagda datamaskinanläggningarna, nämligen Besk och Facit EDB, IBM 7070/1401 med tillhörande hålkortsutrustning samt Alwac III E. I arbetsuppgifterna ingår också stansning av hålkort och hålremсор. Kommitténs förslag till personaluppsättning omfattar en byråchef i B 1, tre förste byråingenjörer i högst A 23, åtta ingenjörer i högst A 17, en förste kontorsskrivare i A 15, 18 förste maskinoperatörer i A 13, en förste kansliskrivare i A 12, elva maskinoperatörer i A 10, tre kontorister i A 9, två maskinoperatörer i A 7, tre kanslibiträden i A 7, och 23 biträden för skriv- och kontorsgöromål i reglerad befordringsgång. Härvid har tagits hänsyn till fyra tjänster för hålkortspersonal, som den 1 juli 1963 beräknats tillförda maskincentralen från socialstyrelsen. Vid utarbetandet av sitt förslag har kommittén vidare förutsatt, att till statistiska centralbyrån den 1 juli 1963 överföres 24 tjänster för stanspersonal från maskincentralen jämte sju tjänster från socialstyrelsen.

På *undervisningsbyrån* föreslår kommittén, utöver en byråchefstjänst i B 1, för undervisningsverksamheten en byrådirektör i högst A 27, två datakonsulenter i högst A 23, en ritare i A 13 och en kansliskrivare i A 11. För dokumentationsverksamheten föreslås tre datakonsulenter i högst A 23, två förste assistenter i högst A 17 och en biblioteksassistent i A 13. Kommittén förutsätter, att personal vid de övriga byråerna i huvudsak anlitas som lärare och att fackexpertisen på dessa byråer också tages i anspråk för dokumentationsarbetet.

Bland *kansliets* arbetsuppgifter räknar kommittén med att personalfrågorna blir av särskild betydelse. Nämnden föreslås ha egen kassaverksamhet, som organisatoriskt hänföres till kansliet. Vad gäller speciella affärsjuridiska spørsmål förutsätter kommittén, att för dessa får anlitas särskild expertis på samma sätt som hittills skett vid matematikmaskinnämnden. Utöver för nämnden gemensam personal, såsom maskinskrivnings- och expeditionsvaktspersonal, hänföres till kansliet också verkschefens sekreterare samt sekreterare och byråregistratorer hos avdelnings- och byråcheferna. Som chef för kansliet föreslås en byrådirektör i A 27. Den övriga föreslagna kanslipersonalen utgöres av en förste byråsekreterare tillika kamrerare i A 21, en bokhållare i A 15, en kontorsskrivare i A 13, en kansliskrivare i A 11, fem kontorister i A 9, en förste expeditionsvakt i A 9, två expeditionsvakter i A 7, två kanslibiträden i A 7, sex biträden för skriv- och kontorsgöromål i reglerad befordringsgång samt fyra kontorsbud.

Planeringssektionen skall under verkschefens direkta ledning medverka

vid planeringen av det centrala rationaliseringsarbetet. Sektionen föreslås också handha bl. a. driftstatistik för statliga maskinanläggningar samt redovisningen av myndigheternas kostnader för användningen av ADB. Som chef för planeringssektionen föreslår kommittén med hänsyn till arbetsuppgifternas betydelse en avdelningsdirektör i B 1. Denne föreslås till sitt biträde ha en datakonsulent i högst A 23 samt — i första hand för driftstatistiken — en förste kontorsskrivare i A 15.

Kommittén framhåller att arbetsfördelningen inom avdelning och byråer måste vara flexibel, så att organisationen snabbt kan anpassas till skiftande förhållanden. Personalen bör därför inte vara fast bunden till viss byrå eller sektion utan efter behov kunna omflyttas inom nämnden.

Kommitténs förslag till personalorganisation omfattar totalt 234 tjänster. Detta innebär en ökning med nio tjänster vid jämförelse med den beräknade personaltillgången vid matematikmaskinnämnden den 30 juni 1963 och den personal vid statistiska centralbyråns maskincentral som föreslås överförd till datanämnden.

Kommittén har förutsatt, att datanämnden inrättas den 1 juli 1963. Enligt kommitténs förslag beräknas *avlöningsanslaget* för budgetåret 1963/64 vid 1963 års lönenivå till 6 152 000 kr. Jämfört med motsvarande avlöningskostnader för matematikmaskinnämnden och statistiska centralbyråns maskincentral under innevarande budgetår, uppräknade till 1963 års lönenivå, innebär förslaget en höjning med i runt tal 250 000 kr. Vid jämförelsen har hänsyn tagits till beräknade personalöverföringar till maskincentralen från kommerskollegium och socialstyrelsen samt från maskincentralen till statistiska centralbyrån. Datanämndens *omkostnadsanslag* för budgetåret 1963/64 har med utgångspunkt från maskincentralens stat och matematikmaskinnämndens omkostnadsanslag för innevarande budgetår av kommittén beräknats till 4 350 000 kr., varav 1 000 000 kr. till kostnader för maskintid vid andra maskiner än nämndens egna. De för innevarande budgetår beräknade omkostnaderna i maskincentralens stat jämte matematikmaskinnämndens omkostnadsanslag för samma budgetår uppgår till ca 4 100 000 kr., varjämte till matematikmaskinnämnden anvisats ett anslag av 4 000 000 kr. till kostnader för maskintid vid andra datamaskiner än nämndens egna. Slutligen föreslår kommittén att till datanämnden för budgetåret 1963/64 anvisas ett reservationsanslag av 700 000 kr. till *materiel m. m.* För detta ändamål är för innevarande budgetår anvisat samma belopp till matematikmaskinnämnden.

B. Remissyttranden

Allmänna synpunkter

Remissinstanserna delar överlag kommitténs uppfattning att ADB rymmer stora möjligheter till rationalisering och effektivisering av statsförvaltningen och av hela samhällsmaskineriet. Många remissorgan har själva erfarenhet av ADB-användning och har funnit metoden väl lämpad och ekonomiskt fördelaktig för olika arbetsuppgifter inom såväl det administrativa området som beräkningsområdet. Säkerheten hos maskinerna sättes inte i fråga. Den genom utvecklingen ökade prestationsförmågan och därmed användbarheten i fråga om de maskiner som nu finnes i marknaden understrykes. *Matematikmaskinnämnden* och *domänstyrelsen* framhåller sålunda att maskinerna inte längre utgör exklusiva redskap för en trängre krets utan numera är att betrakta som normala arbetsredskap inom administration och forskning.

Det perspektiv som på något längre sikt öppnas genom användning av datamaskiner beröres i vissa yttranden. *Lantmäteristyrelsen* framhåller, att en ökad övergång till avancerade databehandlingsmetoder beträffande såväl tekniska arbetsuppgifter som vissa administrativa och kamerala uppgifter torde vara en nödvändig förutsättning för att inom nuvarande personalram öka produktionen eller utan produktionsinskränkning åstadkomma en förkortning av arbetstiden. *Tekniska högskolans i Stockholm kollegienämnd* påpekar att ADB kommer att medföra en förskjutning av arbetsfördelningen från rutinarbete till mera kunskapskrävande och intressanta arbetsuppgifter. Kollegienämnden understryker i samband därmed betydelsen av att utbildningsväsendet på alla nivåer hinner anpassa sig till denna utveckling. *Försvarets forskningsanstalt* fäster särskilt uppmärksamheten på de förändringar som ADB kommer att innebära för bl. a. undervisning, dokumentation och språköversättning. *Arbetsmarknadsstyrelsen* behandlar de problem som uppkommer om införande av ADB medför personalreduceringar. Enligt styrelsens mening bör hithörande problem kunna lösas inom ramen för de arbetsmarknadspolitiska medel i form av effektiviserad arbetsförmedling, omskolningskurser och andra rörlighetsstimulerande åtgärder som redan står till buds. Styrelsen förklarar dock att det kan komma att ställas ökade och speciella krav på de arbetsmarknadspolitiska medlen.

Den av kommittén lämnade redogörelsen över användningsområden för ADB inom statsförvaltningen har i stort sett inte föranlett några erinringar från remissinstanserna. Vissa kompletterande synpunkter har dock framförts.

Beträffande valet av maskinanläggningar och lokaliseringen av dem framhåller *överbefälhavaren*, att ett flertal medelstora anläggningar ger betydligt större säkerhet vid krigshandlingar än ett fåtal stora anläggningar. Liknande beredskapssynpunkter anlägges också av vissa myndigheter på försvarets område. *Arbetsmarknadsstyrelsen* anser att en stark centralisering

vid lokaliseringen av maskiner och teknisk expertis bör undvikas för att inte skapa återverkningar på den geografiska förläggningen av den statliga förvaltningen och näringslivet.

Arbetsuppgifter på ADB-området och behovet av central organisation

Kommitténs synpunkter rörande behovet av central ADB-expertis för att ge myndigheterna råd och bistånd vid undersöknings- och förberedelsearbetet för ADB samt vid fortlöpande översyn av system och program för ADB-verksamheten har inte föranlett erinringar från remissinstansernas sida.

Behovet av undervisning i ADB vitsordas allmänt. Härvid understryker man också betydelsen av kraftfulla och snabba åtgärder för att förhindra allvarlig brist på ADB-kunnig personal. *Statistiska centralbyrån* framhåller sålunda, att stora investeringar i utbildning på ADB-området i dagens läge är både ekonomiskt motiverade och nödvändiga för en rationell utveckling på området. Liknande synpunkter anlägger *fullmäktige i riksgäldskontoret*, som också betonar att utbildning av framför allt systemmän måste organiseras snabbt, om de flaskhalsar som här föreligger skall elimineras och rationaliseringsvinster uppnås i önskad takt. *Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* fäster särskilt uppmärksamheten på den konkurrens om personalen som är att vänta med privata företag liksom statliga myndigheter emellan.

Betydelsen av undervisning i databehandlingsmetodik vid universitet och högskolor understrykes av *rektorsämbetet vid universitetet i Lund*. I fråga om det allmänna skolväsendet konstaterar *skolöverstyrelsen*, att ADB kommer att ha viss inverkan på kursplaner och linjeindelning inom såväl det allmänbildande som det yrkesutbildande skolväsendet.

Förslag om en utredning av utbildningsfrågorna på längre sikt framföres av bl. a. *matematikmaskinnämnden*. Enligt nämndens mening bör en sådan utredning avse alla stadier inom undervisningsväsendet. Därvid bör övervägas möjligheten att rensa ut äldre utbildningsmoment och införa nya med anknytning till ADB-verksamheten. Beträffande den högre undervisningen betonar nämnden, att en kraftig förstärkning erfordras av universitetens utbildningsmöjligheter i bl. a. numerisk analys och databehandlingsteknik och att även handelshögskolornas utbildningsresurser på dessa områden måste stärkas. För att kunna genomföra dessa utbildningsmoment är det enligt nämnden nödvändigt, att lärosätena får tillgång till moderna matematikmaskiner. I fråga om utbildningen på den tekniska sidan framhåller matematikmaskinnämnden, att utbildningsläget redan nu är otillfredsställande och att särskilt bristen på elektronikutbildade civilingenjörer är mycket kännbar för såväl statliga institutioner som industrin.

Frågan om en intern ADB-utbildning inom statsförvaltningen beröres av bl. a. *riksrevisionsverket* och *rikskatternämnden*, som för sin del understryker betydelsen av ADB-utbildning åt revisions- och taxeringspersonalen.

I fråga om utrednings- och utvecklingsarbete på ADB-området föreligger delade meningar bland remissinstanserna rörande de insatser som erfordras från statens sida. *Statstjänstemännens riksförbund* anser att någon ADB-forskning i statlig regi över huvud taget inte är påkallad. *Försvarets förvaltningsdirektion* framför kritiska synpunkter på en speciell statlig verksamhet avseende kompletteringar och förbättringar av maskinutrustning samt tekniskt underhåll och service. *Statistiska centralbyrån* ifrågasätter lämpligheten av att till en statlig förvaltningsmyndighet lägga en verksamhet, som innebär grundläggande tekniskt forsknings- och konstruktionsarbete. Ämbetsverket anser dock att metodforskning, d. v. s. utveckling av standardprogram och rutiner för databehandling m. m., behöver bedrivas i statlig regi. *Statskontoret* hävdar att den tekniska och delvis den vetenskapliga utvecklingen på maskinsidan av ADB-området får anses ha blivit en angelägenhet för industrin. Det torde emellertid enligt statskontorets uppfattning vara angeläget att vid systemuppläggning och inte minst vid maskinval ha tillgång till teknisk ADB-expertis. Denna bör bl. a. ha till uppgift att följa den tekniska utvecklingen och sammanställa dess resultat samt bedöma värdet av ny maskinell utrustning liksom möjligheten till specialkonstruktioner i vissa fall för att lösa speciella databehandlingsproblem.

En klart positiv inställning till en statlig verksamhet på utvecklingsområdet redovisas av bl. a. *statens naturvetenskapliga forskningsråd*, *rektorsämbetet vid universitetet i Stockholm* och *tekniska högskolans i Stockholm kollegienämnd*, vilka anser att forskningsfrågorna över huvud taget ägnats för liten uppmärksamhet av kommittén. Även *matematikmaskinnämnden* finner ett statligt forsknings- och konstruktionsarbete på ADB-området vara av stor vikt. Nämnden vänder sig mot kommitténs uppfattning att det numera inte är nödvändigt att tillgodose statsförvaltningens behov av datamaskiner genom egen tillverkning. Enligt nämnden kan detta visserligen vara riktigt i fråga om maskiner av måttlig storlek men inte i fråga om verkligt stora och avancerade maskiner, vilka inte är kommersiellt tillgängliga.

Kommitténs synpunkter på standardisering som ett medel för att höja ADB-systemens kvalitet understrykes av *flygförvaltningen*, som anser det angeläget att system, metoder, programmeringsspråk och materiel standardiseras på ett tidigt stadium. En samordning av resurserna krävs härvidlag. Flygförvaltningen anser vidare att närmare utredning bör göras om standardiseringsfrågorna och sättet för standardiseringsarbetets bedrivande. *Sveriges standardiseringskommission* erinrar om att matematikmaskinnämnden ställt sakkunniga till förfogande för sekretariatarbete inom den svenska standardkommitté som handlägger databehandlingsfrågor och utgår från att detta stöd från staten inte påverkas av en omorganisation. Från *tekniska nomenklaturcentralen* framhålles betydelsen av att nya begrepp inom databehandlingsteknik och metodik inordnas i en fast terminologi och att denna dels konsekvent samordnas med annan fackterminologi, dels korresponderar med internationell terminologi.

Remissinstanserna är i stort sett eniga med kommittén om behovet av en viss samordning beträffande maskinanläggning och maskinutnyttjande inom statsförvaltningen. I fråga om formerna för och omfattningen av en sådan samordning råder emellertid delade meningar. *Flygförvaltningen* framför som sin mening att staten måste bli en kompetent köpare av datamaskinutrustning och att resurserna måste samordnas, så att staten i varje fall utifrån sett vid behov kan uppträda som en stor kund. Anskaffningen av datamaskiner bör enligt *civilförsvarsstyrelsen* ske på sådant sätt, att hänsyn tages till de olika önskemål som finns på skilda håll inom statsförvaltningen. Detta förutsätter enligt styrelsens uppfattning en koncentration av beslutanderätten.

Å andra sidan varnar *marinförvaltningen* för risken att genom alltför långtgående åtgärder i fråga om samordning, anskaffning och utnyttjande av maskinanläggningarna minska de enskilda ämbetsverkens intresse för initiativ. *Försvarets forskningsanstalt* ställer sig skeptisk till tanken att fördelar skulle vara att vinna genom central clearing av driftspersonal. Enligt *vattenfallsstyrelsen* får en planmässig anskaffning och användning av tekniska hjälpmedel för ADB inte leda till minskad konkurrensmöjlighet de olika maskintillverkarna emellan genom att statsförvaltningen såsom den största användaren av datamaskiner inom landet begränsar sitt maskinbestånd till ett fåtal typer.

Försvarets förvaltningsdirektion hävdar, att det direkta samarbetet mellan leverantören och myndigheten-beställaren måste bibehållas vid alla större anläggningar. Denna uppfattning delas i princip av bl. a. *statskontoret*. För att få en så väl sammansatt och utnyttjad maskinpark som möjligt inom statsförvaltningen erfordras emellertid enligt statskontorets mening medverkan av ett organ, som fortlöpande erhåller informationer om ledig maskinkapacitet vid statliga ADB-anläggningar och om de behov av maskinkapacitet som är att emotse från olika användningsområden. I sistnämnda hänseende anser ämbetsverket en samordning med planeringen av hela rationaliseringsverksamheten nödvändig. För nyanskaffning av statlig ADB-anläggning föreslår statskontoret att tills vidare ett tillvägagångssätt tillämpas, som är analogt med det som numera gäller för större statliga byggnadsprojekt.

De remissinstanser som uttalat sig i organisationsfrågan vitsordar så gott som genomgående behovet av en central organisation på ADB-området. *Generalpoststyrelsen* uttalar exempelvis, att det med hänsyn till den allmänt utbredda användningen av ADB inom statsverket samt den snabba utvecklingen på ADB-området föreligger ett behov av en väl utbyggd kunskapsförmedlande och rådgivande verksamhet för statsmyndigheterna. *Rikets allmänna kartverk* understryker vikten av att statens resurser på området samlas till en organisation, som under en tid av stark utveckling kan hävda sig gentemot den privata marknaden, främst när det gäller konkurrens om personal.

Fullmäktige i riksgäldskontoret är i sitt yttrande inne på tanken att ett definitivt ställningstagande till organisationsfrågan skulle kunna anstå nå-

gon tid, för att man skulle få ytterligare erfarenheter om utvecklingstendenserna på området. Genom att skjuta organisationsfrågan på framtiden kan dock stora och eljest möjliga rationaliseringsvinster äventyras. Liksom kommittén anser fullmäktige därför, att handläggningen av databehandlingsfrågorna inom statsförvaltningen snarast möjligt bör ges en sådan organisation och sådan verksamhetsform, som är ägnad att främja en samordning av såväl de personella som de tekniska resurserna.

Med hänsyn till dynamiken i utvecklingen på ADB-området ifrågasätter *försvarets forskningsanstalt* om det inte är för tidigt att skapa permanenta former för en så omfattande centralisering som kommittén föreslagit. Forskningsanstalten anser också, liksom *försvarets radioanstalt*, att ett centralt organ inte erfordras på den matematiska databehandlingens område. *Marinförvaltningen* är av den uppfattningen, att ett centralt dataorgan inte är oundgängligen nödvändigt för försvarets behov.

Den centrala dataorganisationens uppgifter och ställning

Kommitténs förslag att inrätta ett särskilt ämbetsverk, statens data-nämnd, såsom ett självständigt centralt organ på ADB-området tillstyrkes eller lämnas utan erinran av något mer än hälften av remissinstanserna. Från de övriga remissinstanserna riktas invändningar mot förslaget att ge den centrala dataorganisationen ställningen som ett särskilt ämbetsverk, och olika alternativa organisationsformer föreslås.

Ett flertal remissinstanser förordar en anknytning av det centrala dataorganet i mer eller mindre reducerat skick till statskontoret. Främst den löpande maskindriften anses därvid i allmänhet böra avskiljas från verksamheten i övrigt, så att arbetet inom statskontoret mera koncentreras till uppgifter av samordnande, rådgivande och kunskapsförmedlande karaktär. Från flera håll riktas kritik mot förslaget att sammanslå matematikmaskinnämnden och statistiska centralbyråns maskincentral. Maskincentralens anläggning anses i dessa yttranden på längre sikt böra förbehållas statistikproduktionen. För att tillgodose behovet av servicebearbetning föreslår vissa remissinstanser tillskapande av ett självständigt serviceorgan, drivet efter affärsmässiga principer. Förslag framföres också om inrättande av en särskild institution för numerisk analys, vilken skulle anknytas till universitet eller högskola och handha de mera vetenskapligt och tekniskt betonade arbetsuppgifterna. Därvid förutsattes i en del remissvar att matematikmaskinnämnden ombildas till ett sådant institut för numerisk analys. Från en remissmyndighet framföres förslag om inrättande av en särskild delegation inom Kungl. Maj:ts kansli för erforderlig samordning på ADB-området.

Remissinstanserna delar överlag kommitténs uppfattning om ett nära samband mellan det allmänna rationaliseringsarbetet och den administrativa databehandlingen. Sålunda framhåller bl. a. *upp-bördsorganisationskommittén* att en utredning om tillämpning av ADB normalt kräver en allmän organisationsundersökning. *Statistiska centralbyrån* understryker, att det inte alltid är möjligt att på förhand avgöra om ADB eller

kontorsrationalisering ger den bästa lösningen. Ämbetsverket erinrar också om att det pågår en utveckling, där ADB-tekniken kommer att få allt större roll som rationaliseringsinstrument. *Statskontoret* understryker, att ADB inte är enbart en metod för automatisering av databehandlingen utan också ett medel att skapa ny och bättre information och att ADB därmed i viss mån ger en ny dimension åt rationaliseringsarbetet. Liknande synpunkter anföres även av andra remissinstanser. *Marinförvaltningen* fäster avseende vid att införande av ADB i regel medför en modifiering av organisationen och i vissa fall en omorganisation.

Kommitténs argument för att det centrala ADB-organet ges en fristående ställning godtages av *civilförsvarsstyrelsen*, *delegationen för pensionsutbetalning*, *överståthållarämbetet* och *länsstyrelsen i Östergötlands län*. I ett flertal andra remissvar accepteras kommitténs ståndpunkt i detta avseende utan särskilda kommentarer.

Ett betydande antal remissinstanser anser övervägande skäl tala för att ADB-verksamheten knytes fastare samman med det centrala rationaliseringsarbetet i övrigt och att ADB-frågorna därför bör förläggas till statskontoret i dess egenskap av central rationaliseringsmyndighet inom statsförvaltningen. Till de remissinstanser som intager denna ståndpunkt hör *överbefälhavaren*, *armétygförvaltningen*, *marinförvaltningen*, *flygförvaltningen*, *försvarets förvaltningsdirektion*, *försvarets forskningsanstalt*, *försvarets radioanstalt*, *riksförsäkringsverket*, *järnvägsstyrelsen*, *statistiska centralbyrån*, *delegationen för statistikfrågor*, *överstyrelsen för ekonomisk försvarsberedskap*, *uppbörsorganisationskommittén*, *länsstyrelserna i Stockholms samt Göteborgs och Bohus län*, *fullmäktige i riksgäldskontoret*, *Landsorganisationen i Sverige*, *Statstjänstemännens riksförbund* och *Tjänstemännens centralorganisation*. Som skäl för en förläggning av ADB-frågorna till statskontoret åberopas bl. a., att samordningen är av stor betydelse och att det inte är tillräckligt med ömsesidig styrelserepresentation för att åstadkomma nödvändig intim samverkan mellan två skilda statsorgan. Vidare framhålles att det för de enskilda myndigheterna skulle vara en nackdel att i rationaliseringsärenden ha två olika myndigheter att vända sig till. Risken för dubbelarbete beröres i några av remissvaren. Farhågor uttryckes också för minskad effektivitet i en organisation med två fristående myndigheter med uppgifter inom så näraliggande och i många fall sammanfallande verksamhetsområden som hos statskontoret och den föreslagna datanämnden.

Enligt *försvarets civilförvaltning* bör dataorganet tills vidare ges en självständig ställning. På längre sikt anses dock böra övervägas att överföra verksamheten till statskontoret.

Statskontoret understryker i likhet med kommittén vikten av en effektiv planering av rationaliseringsverksamheten i syfte att ge företräde åt de lönsammaste projekten, motverka dubbelarbete och samordna arbetsinsatserna. En uppdelning på skilda organ torde enligt ämbetsverket knappast främja en sådan målsättning.

Genom sina undersökningar inom statsförvaltningen och kontakter med

organisationsföredragandena vid de statliga verken erhåller statskontoret överblick över den statliga rationaliseringsverksamheten. Enligt kommittén måste emellertid även den föreslagna datanämnden ha en samlad överblick över de områden, där användande av ADB kan bli aktuellt. Detta innebär enligt statskontorets mening otvivelaktigt, att dubbelarbete uppkommer. Även vid rationaliseringsverksamhetens praktiska utövande anses olägenheter lätt kunna uppstå om ansvaret för en undersöknings uppläggning och genomförande fördelas på skilda centrala organ. Särskilt betonat blir detta då ADB-undersökningen, såsom ofta är fallet, endast utgör en del av ett större rationaliseringsprojekt. Risk för ett mindre effektivt utnyttjande av expertisen kan därvid uppkomma. Med hänsyn härtill och mot bakgrunden av den erfarenhet som hittills vunnits i rationaliseringsverksamheten hävdar statskontoret, att sambandet mellan det allmänna rationaliseringsarbetet och den administrativa databehandlingen väger tyngre än sambandet mellan ifrågavarande databehandling och vissa övriga av de funktioner, som enligt kommitténs förslag skulle ankomma på datanämnden. Ämbetsverket föreslår därför, att de arbetsuppgifter, som av kommittén hänförts till byrån för administrativ databehandling i den föreslagna datanämnden, i stället tillföres statskontoret.

Matematikmaskinnämnden finner det betänkligt, att den föreslagna datanämnden skulle få delvis samma uppgifter som statskontoret och bli ett rationaliseringsorgan vid sidan av detta. Det ligger enligt nämnden närmare till hands, att all rationaliseringsexpertis samlas inom statskontoret och att i datanämndens uppgifter inte ingår att medverka vid planeringen av det centrala rationaliseringsarbetet.

Nämnden finner det också vara en stor fara för forskningens intressen att sammanföra forskning och rationaliseringsarbete i en enhet, särskilt som rationaliseringsarbete ofta är av brådskande natur och torde komma att ges prioritet. Genom att avskilja de praktiska och mera rutinmässiga ADB-uppgifterna inom den administrativa databehandlingen skulle enligt nämndens mening det centrala dataorganet, vilket borde bibehålla benämningen matematikmaskinnämnden, på ett bättre och effektivare sätt kunna tillgodose den tekniska och vetenskapliga forskningen och utvecklingen på ADB-området.

Vad gäller det *matematiska databehandlingsområdet* ställes frågan om behovet av samordning med den administrativa databehandlingen i förgrunden i remissvaren. *Försvarets forskningsanstalt* gör gällande att skillnaderna mellan de båda områdena är så stora, att utvecklingen i de flesta frågor följer olika linjer.

Flertalet myndigheter som uttalat sig i frågan har en motsatt uppfattning. *Delegationen för pensionsutbetalning* menar exempelvis, att utvecklingen sannolikt torde medföra att gränserna mellan administrativ och matematisk databehandling kommer att alltmer utsuddas. *Fullmäktige i riksgäldskontoret* och *statskontoret* ger uttryck åt en liknande uppfattning. Statskontoret framhåller i denna fråga bl. a., att övergång till matematiska

ADB-lösningar av problem inom statlig verksamhet i allmänhet innebär en klar rationalisering. Vidare inrymmer administrativa ADB-problem inte sällan uppgifter av beräkningskaraktär. Det existerar även ett gränsområde mellan administrativ och matematisk ADB, där det är svårt att draga klara skiljelinjer. Statskontoret anser att detta gränsområde snarast tenderar att växa. Det erinras om att många av de tillämpningar som lovar mest för framtiden, bland dem olika planeringsarbeten, i sig inrymmer såväl administrativ som matematisk databehandling. Enligt statskontorets mening måste därför matematiker ingå bland personalen, om ämbetsverket ges uppgiften att vara centralt statligt ADB-organ. Matematiska ADB-uppgifter av rent vetenskaplig karaktär bör dock inte ankomma på statskontoret utan bör hänföras till läroanstalterna inom det högre undervisningsväsendet.

Statistiska centralbyrån vill inte bestrida att det kan finnas samordningsbehov mellan administrativ och matematisk databehandling men anser att det i många hänseenden kan finnas en klar åtskillnad. Det är därför enligt centralbyråns mening inte nödvändigt att sammanföra de två slagen av ADB till samma centrala myndighet. Det kan enligt ämbetsverket övervägas att låta matematikmaskinnämnden kvarstå för beräkningsteknisk service eller också att omvandla den av kommittén föreslagna byrån för matematisk databehandling jämte driften av matematikmaskinnämndens nuvarande maskiner till ett institut för numerisk analys, anknutet till universitet eller högskola. Ifrågavarande uppgifter skulle eventuellt under en övergångstid kunna anknytas till statskontoret.

Flertalet remissinstanser som uttalat sig i utbildningsfrågan finner det ändamålsenligt, att ADB-utbildningen av personal inom statsförvaltningen, i varje fall tills vidare, förlägges till det centrala dataorganet, medan grundutbildningen på området handhas av det allmänna undervisningsväsendet. Behovet av samordning av undervisningsfrågorna och de organisatoriska åtgärderna härför beröres i vissa remissvar. Den allmänna uppfattningen bland remissinstanserna är att samordningsfunktionen bör ankomma på det centrala dataorganet. Förslag framföres också om att hänföra samordningsuppgiften till departementsnivå.

Statskontoret finner det naturligt att undervisning, utvecklingsuppföljning och dokumentation förlägges till samma organ som ADB-specialisterna, eftersom dessa i viss utsträckning bör tagas i anspråk för dessa uppgifter. Verksamheten får härigenom den förankring i det praktiska arbetet som är önskvärd. En sådan förläggning synes ämbetsverket lämplig även från den synpunkten, att den ifrågavarande verksamheten i sig själv är ett område där ADB-teknik kan komma till användning. I fråga om undervisningens inriktning framhålles att uppmärksamhet främst bör ägnas utbildningen av systemmän, eftersom den största bristen torde föreligga i fråga om denna personalkategori. *Försvarets radioanstalt* framhåller att undervisning, information och dokumentation torde bli en väsentlig uppgift för det nya dataorganet. Denna uppgift, som inom statsförvaltningen främst berör den administrativa databehandlingen, kan enligt radioanstalten åläggas statskon-

toret. Verksamheten bör därvid hållas skild från forskning och utveckling inom den matematiskt-tekniska sektorn, som mera hör hemma hos de vetenskapliga institutionerna. Beträffande de vetenskapligt betonade uppgifterna anser radioanstalten tillfället lämpligt att återuppväcka tanken på en institution för numerisk analys vid Stockholms universitet.

Statistiska centralbyrån finner det i och för sig möjligt att en samordnande myndighet på ADB-området får organisera viss utbildningsverksamhet, speciellt anpassad till behoven inom den statliga sektorn. Centralbyrån understryker emellertid samtidigt vikten av att befrämja andra utbildningsformer. En stor del av utbildningsverksamheten bör kunna ske i universitetens, yrkesskolornas och maskinleverantörernas regi. Härvid bör det samordnande organet, som enligt centralbyråns mening kan utgöras av statskontoret, ha till huvuduppgift att aktivt främja utvecklingen på området och anordna den kompletterande utbildning, som inte ges på annat håll. *Delegationen för statistikfrågor* anser att utbildningsverksamhet tills vidare utan olägenhet kan förekomma på flera håll inom statsförvaltningen. Härvid bör expertpersonalen hos dataorganet medverka vid planeringen av undervisningen och som lärare. Samordningen av undervisningsverksamheten bör enligt delegationen ankomma på statskontoret, som därutöver bör svara för en kursverksamhet på området.

Tjänstemännens centralorganisation anser att undervisningen i ADB bör förläggas till de vanliga läroanstalterna för skol- och yrkesutbildning samt att det inom de centrala skolmyndigheterna bör inrättas en särskild sektion med tillgång till ADB-expertis för planering av denna utbildning. *Landsorganisationen* räknar med att undervisningen vid universitet och högskolor inom en sannolikt ganska nära framtid kommer att omfatta även ADB i en betydligt större utsträckning än vad nu är fallet. Landsorganisationen finner det därför lämpligt, att undervisningen förläggas till universiteten i anslutning till ämnet statistik eller såsom ett fristående ämne. Av praktiska skäl anses undervisningen härvid till en början böra koncentreras till Stockholm. *Sveriges akademikers centralorganisation* framhåller att den ADB-utbildning, som måste organiseras i anknytning till bl. a. den akademiska utbildningen vid universiteten och som bör täcka ett vidare fält än enbart den statliga förvaltningen, bör läggas upp i samarbete med ecklesiastikdepartementet, universiteten, privata och statliga arbetsgivare samt personalorganisationerna. Några remissinstanser, bl. a. *rektorsämbetet vid universitetet i Uppsala* och *statens naturvetenskapliga forskningsråd*, understryker att ett samarbete i någon form i utbildningsfrågorna måste komma till stånd mellan det centrala fackorganet samt universitet och högskolor.

Frågan om den organisatoriska förläggningen av informations- och dokumentationsverksamheten har föranlett särskilda synpunkter endast av ett fåtal remissinstanser. Denna verksamhet synes överlag betraktas som en uppgift för det centrala dataorganet. *Tjänstemännens centralorganisation* anser dock att dokumentationsverksamheten hör samman med forskningen och därför bör förläggas till universitet och högskolor el-

ler till särskilt forskningsinstitut. *Järnvägsstyrelsen* har ingen erinran mot ett centralt organiserat informations- och dokumentationsarbete men anser att liknande uppgifter bör åvila styrelsens eget dataorgan, då det gäller databehandlingsfrågor inom järnvägsområdet. *Rektorsämbetet vid handelshögskolan i Göteborg* anser det önskvärt med någon form av löpande kontakt och informationsutbyte mellan det centrala dataorganet samt universitet och högskolor.

Remissinstansernas olika uppfattningar om behovet av ett utrednings- och utvecklingsarbete i statlig regi på ADB-området har tidigare redovisats. Även när det gäller den organisatoriska förläggningen av dessa uppgifter går meningarna isär.

Av de myndigheter som särskilt uttalat sig i frågan anser *statistiska centralbyrån*, *delegationen för statistikfrågor* och *statskontoret*, att visst utvecklingsarbete bör utföras inom statskontoret, om detta tilldelas rollen av centralt dataorgan inom statsförvaltningen. Statistiska centralbyrån vill till statskontoret förlägga utvecklingsarbete på metodområdet, d. v. s. utveckling av standardprogram och rutiner för databehandling m. m. inom den statliga sektorn. Det tekniska utvecklingsarbetet bör däremot enligt centralbyrån begränsas inom det centrala organet och koncentreras till universitet och tekniska högskolor. Statskontoret och delegationen för statistikfrågor anser att viss teknisk personal bör anknytas till statskontoret för att uppfölja och utvärdera den tekniska utvecklingen såsom ett förberedande led till samordning av maskinanskaffningar, rådgivning vid systemuppläggning etc. *Matematikmaskinnämnden* uttalar sig för att statligt forskningsarbete på såväl det tekniska området som metodområdet liksom även konstruktionsarbete bör bedrivas inom det centrala dataorganet i nära samarbete med universitet och högskolor.

Marinförvaltningen anser att teknisk och vetenskaplig forskning och utveckling med tillhörande beräkningar och internationellt samarbete bör kvarligga i ett organ av ungefär samma typ som nuvarande matematikmaskinnämnden i avvaktan på en utredning om verksamhetens anknytning till försvarets forskningsanstalt, ett universitet eller en högskola. *Försvarets radioanstalt*, *rektorsämbetet vid universitetet i Lund* och *Tjänstemännens centralorganisation* har en liknande uppfattning och anser att ett särskilt institut för numerisk analys m. m. bör bildas och ersätta matematikmaskinnämnden. Enligt rektorsämbetet bör ett sådant institut intaga en fristående ställning och inte belastas med serviceuppdrag. Tjänstemännens centralorganisation ifrågasätter om inte statens medverkan i forskningen på ADB-området bör ske genom ett särskilt forskningsråd och föreslår att denna fråga särskilt utredes.

Tekniska högskolans i Stockholm kollegienämnd finner det osannolikt att den föreslagna datanämnden skall få tid att bidra till utvecklingen på dataområdet. En förstärkning av datanämnden föreslås därför. I annat fall anses universitetens och högskolornas resurser för ifrågavarande forskning bära kraftigt utbyggas. *Kollegienämnden vid Chalmers tekniska högskola* fäster uppmärksamheten på att professorer i numerisk analys och datatek-

nik inrättats och håller på att inrättas vid lärosätena. Vidare framhålles att universitet och högskolor, i den mån de får ökade resurser inom datateknikens område, i allt högre grad torde komma att övertaga väsentliga uppgifter inom forskning och undervisning på detta område. *Statens naturvetenskapliga forskningsråd* kritiserar utredningen, som anses inte tillräckligt ha beaktat forskningens behov, och ifrågasätter om inte forskningens och den högre undervisningens problematik beträffande ADB bör underkastas en helt ny prövning.

Flertalet remissinstanser har förklarat sig införstådda med att en viss samordning behövs i fråga om maskinanskaffning och maskinutnyttjande inom statsförvaltningen och tillstyrker i regel att uppgiften anförtros åt det centrala dataorganet. *Forsvarets forskningsanstalt* vill dock hänskjuta denna uppgift, liksom vissa andra funktioner på ADB-området, till en särskild delegation inom något av departementen.

Den av kommittén föreslagna skyldigheten för statsmyndigheterna att till dataorganet anmäla uppkommande frågor angående användning av ADB och att samråda med dataorganet i fråga om anskaffning av ADB-utrustning eller vid anlåtande av annan tillhörig ADB-anläggning har föranlett kritik bl. a. av *generalpoststyrelsen*, *telestyrelsen* och *järnvägsstyrelsen*. En sådan anmälnings- och samrådsskyldighet anses inte förenlig med den fria ställning som av hävd tillkommer affärsverken. Den skulle även verka hindrande på verksstyrelsernas möjligheter att vidtaga lämpliga dispositioner och fördröja handläggningen av ärendena. Tanken på samarbete avvisas dock inte helt. Detta anses emellertid böra ske på frivillighetens väg och begränsas till att gälla frågor om väsentlig central utrustning. *Vattenfallsstyrelsen* framhåller i detta sammanhang att ett samarbete i fråga om anskaffning och utnyttjande av datamaskiner med andra kraftföretag samt vissa institutioner och bolag är av större värde för styrelsen än en samordning med statsförvaltningen i övrigt. Kravet på samordning inom statsförvaltningen bör därför inte ha sådan inverkan på styrelsens maskinanskaffning att nämnda samarbete försvåras. I fråga om det praktiska arbetet för att tillgodose maskinbehovet förklarar sig styrelsen ha tillgång till erforderlig personal, och något behov att anlita datanämnden i dessa frågor anses inte föreligga.

Även *universitetskanslern* riktar viss kritik mot utformningen av den ifrågavarande anmälningskyldigheten och finner det inte rimligt att varje apparatur av ADB-karaktär skall underställas nämndens granskning. Liknande synpunkter anlägges av *statens naturvetenskapliga forskningsråd*, som också uttalar att en sådan skyldighet skulle verka starkt hämmande på forskningen.

Förvaltningen av maskinanläggningar

Praktiskt taget samtliga remissinstanser som uttalat sig i frågan om förvaltningsformen för datamaskinanläggningarna anser, att förvaltningen bör vara decentraliserad till de myndigheter som använder maskinerna. I vissa remissvar understrykes att någon åtskillnad härvid inte bör

göras mellan befintliga och blivande anläggningar. *Länsstyrelsen i Västerbottens län* framför dock den åsikten, att maskinanläggningarna bör handhas av en enda myndighet — den föreslagna datanämnden — varigenom konflikter om maskinernas användning och skötsel skulle undvikas och maskinerna bli mest effektivt utnyttjade.

Statistiska centralbyrån anvisar olika möjligheter beträffande administrationen av statliga datamaskinanläggningar. Ett alternativ är att maskiner placeras hos myndigheter med stort behov av databehandling och att överskottskapaciteten regleras genom statskontoret. Som en annan möjlighet anges en regional sammanslutning av myndigheter i grupper tills full beläggning uppnås. En tredje förvaltningsform kan utgöras av maskinanläggningar för service, eventuellt med specialisering på olika områden, fristående eller anknutna till statliga verk. Centralbyrån framhåller att dessa olika former för administrationen i framtiden kan användas parallellt. Hela frågan om förläggning av framtida anläggningar bör enligt centralbyråns uppfattning utredas av statskontoret.

Kollegienämnden vid Chalmers tekniska högskola finner för sin del anlägget, att frågan om administration och förvaltning av de maskinanläggningar som tillkommit och väntas tillkomma vid universitet och högskolor blir föremål för särskild utredning.

När det gäller överskottskapacitetens utnyttjande göres i remissyttrandena i regel inte några erinringar mot förslaget att sådan kapacitet skall ställas till datanämndens förfogande. *Generalpoststyrelsen* avstyrker dock, att dataorganet får uttrycklig befogenhet att disponera överskottskapacitet. Enligt *järnvägsstyrelsen* bör de affärsdrivande verken ha möjlighet att på affärsmässig basis offerera ledig maskintid till såväl dataorganet som andra konsumenter. *Telestyrelsen* finner det välbetänkt med ett organ för bl. a. bevakning av att överskottskapaciteten i ett verk kan utnyttjas av andra, men framhåller att åtagandet bör inskränkas till att journalföra ledig maskintid och att lämna besked därom. *Universitetskanslern* har inte någon erinran mot en skyldighet att ställa överskottskapacitet till nämndens förfogande, under förutsättning att medel i enlighet med kommitténs förslag ställes till datanämndens disposition för att täcka därigenom eventuellt uppkommande merutgifter för den förvaltande myndigheten, intill dess att denna myndighets anslag hunnit anpassas till det nya utgiftsbehovet.

Kommitténs förslag att datanämnden skulle övertaga statistiska centralbyråns maskinanläggningar har föranlett erinringar från ett stort antal remissinstanser. *Statistiska centralbyrån* framhåller för egen del att maskinerna är ett centralt tekniskt instrument för statistikproduktionens framtida rationaliseringsverksamhet och som sådant kommer att spela en avgörande roll för effektiviseringen av statistiktjänsten. Enligt centralbyråns mening kan maskinerna därför inte skiljas från statistikverket på det sätt kommittén föreslagit. Efter att ha erinrat om den pågående centraliseringen av statistikproduktionen framhåller centralbyrån vidare att

det, om personella resurser ställs till förfogande och vissa föreslagna register kommer till stånd, synes sannolikt att statistikverket på längre sikt behöver en totalanläggning av minst maskincentralens nuvarande storleksordning enbart för statistiska bearbetningar. Att då för en kortsiktig övergångstid bryta ned en organisation, som byggts upp av statistikproduktionen och i vilken denna investerat betydande resurser i utbildning, organisation, maskiner m. m., finner centralbyrån inte tillrådligt. Vidare framhålles att databehandlingsprocessen inom statistikproduktionen karakteriseras av en blandning av maskinella och manuella rutiner och att det därför fordras en samlad överblick över hela dataproduktionen, som förutsätter att centralbyrån själv disponerar maskincentralen. Den lokala anknytningen skulle på kort sikt tillgodoses enligt kommitténs förslag, men på längre sikt ser centralbyrån inte någon garanti för en nära anknytning, eftersom ettdera verket kan beräknas bli nödsakat att helt byta lokaler. Centralbyrån framför som sin bestämda uppfattning, att maskincentralen skall administreras som en del av statistiska centralbyrån för i varje fall statistiska behov inom statsförvaltningen. *Delegationen för statistikfrågor* delar centralbyråns uppfattning och understryker, att en organisatorisk bortflyttning av maskincentralen från statistiska centralbyrån skulle innebära en allvarlig risk för försämring av statistikproduktionens möjligheter och verka hämmande på rationaliseringstakten.

Av övriga remissinstanser uttalar sig följande för att maskincentralen behålles hos statistiska centralbyrån, nämligen *överbefälhavaren, marinförvaltningen, försvarets förvaltningsdirektion, försvarets forskningsanstalt, försvarets radioanstalt, statskontoret, matematikmaskinnämnden, universitetskanslern, överstyrelsen för ekonomisk försvarsberedskap, uppbořdsorganisationskommittén, länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län, fullmäktige i riksgäldskontoret, Svenska arbetsgivareföreningen, Landsorganisationen, Statstjänstemännens riksförbund, Sveriges akademikers centralorganisation och Tjänstemännens centralorganisation*. Som motiv åberopas i regel betydelsen av att statistikproduktionen förfogar över en egen anläggning för att statistikbehoven skall bli tillgodosedda på bästa och ekonomiskt mest fördelaktiga sätt. Vissa remissinstanser framhåller därjämte, att centralorganet inte bör förfoga över egen anläggning och därmed belastas med löpande driftsfrågor. Om driften av maskinanläggningen separeras från centralorganet vinnes, enligt vad vissa remissinstanser framhåller, den fördelen att centralorganets verksamhet personellt inte blir mera omfattande än att verksamhetens inordnande i statskontoret blir möjlig.

Bland de remissinstanser, som anser att maskincentralen skall kvarligga hos statistiska centralbyrån, råder delade meningar huruvida maskincentralen skall betjäna enbart statistikproduktionen eller om den skall utgöra servicecentral för hela statsförvaltningen. Det sistnämnda alternativet förordas av *försvarets forskningsanstalt, uppbořdsorganisationskommittén och länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län. Sveriges akademikers centralorganisa-*

tion föreslår, att maskincentralens funktion såsom serviceorgan åt andra statliga myndigheter skall upphöra och dess maskinpark dimensioneras så att den tillgodoser centralbyråns behov av maskintid vid lågbelastning. Den maskinutrustning som härigenom eventuellt blir ledig bör överföras till datanämnden, som förutom en servicefunktion gentemot övriga statliga myndigheter även ges i uppgift att lämna centralbyrån maskintid vid högbelastning.

En del remissinstanser framför förslag om en särskild servicecentral, som inte borde tillhöra någon myndighet med egna stora bearbetningsbehov. Några av remissorganen anser att en sådan anläggning kan förläggas till statskontoret. *Försvarets radioanstalt*, *domänstyrelsen* och *Statstjänstemännens riksförbund* har den uppfattningen, att servicecentralen bör drivas affärsmässigt. Enligt radioanstaltens mening bör centralen anknytas till statskontoret eller göras fristående och även ha till uppgift att förmedla maskintid på andra anläggningar. Domänstyrelsen finner det naturligt, att matematikmaskinnämndens och maskincentralens anläggningar sammanföres till en enhet, som bör vara självbärande och drivas i aktiebolagsform. Även Statstjänstemännens riksförbund förordar aktiebolagsformen.

Statskontoret och *försvarets förvaltningsdirektion* anser, att det centrala dataorganets maskinbehov för egna uppgifter och förmedlade serviceuppgifter på längre sikt bör kunna helt tillgodoses genom ianspråktagande av överskottskapacitet vid förefintliga maskinanläggningar inom och utom statsförvaltningen. Statskontoret framhåller att garantier härför bör skapas exempelvis genom samarbetsavtal med maskininnehavarna.

Tekniska högskolans i Stockholm kollegienämnd framhåller att det av ekonomiska skäl torde vara omöjligt att ha en anläggning av högsta klass vid varje universitet och högskola och finner det därför naturligt att det finns ett centralt serviceorgan med sådan utrustning.

Vissa av de remissinstanser, som avstyrkt kommitténs förslag om inrättande av statens datanämnd, anser att matematikmaskinnämndens nuvarande anläggningar bör överföras till exempelvis statskontoret eller statistiska centralbyrån. *Försvarets forskningsanstalt* och *fullmäktige i riksgäldskontoret* förordar att statskontoret övertar anläggningarna. *Statskontoret* anvisar som en lösning att överföra maskinerna till statistiska centralbyråns maskincentral, och som en annan möjlighet att anförtro driften av maskinerna till statskontoret såsom ett provisorium under en övergångstid.

Kostnadsreglering

Kommitténs förslag att kostnadsdebitering i princip inte skulle ske för centralorganets medverkan i rationaliseringsarbetet liksom för undervisning, dokumentation etc. har lämnats utan erinringar vid remissbehandlingen. Däremot har förslaget att debitering inte heller skulle göras i

fråga om kostnader för maskinutnyttjande och andra kostnader i samband med den direkta produktionen föranlett invändningar från en del remissinstanser. *Överbefälhavaren, försvarets civilförvaltning* och *försvarets förvaltningsdirektion* uttalar sig för förslaget även i denna del — förvaltningsdirektionen dock med vissa förbehåll — medan förslaget avstyrkes av *försvarets forskningsanstalt, järnvägsstyrelsen, statistiska centralbyrån, delegationen för statistikfrågor, statskontoret, riksrevisionsverket* och *fullmäktige i riksgäldskontoret*. Som skäl för avstyrkandena anföres bl. a., att kostnadsdebitering är det mest rationella sättet att åstadkomma en effektiv behovsprövning samt en ekonomisk inriktning och dimensionering av ADB-bearbetningarna. Den avvägning av behoven som kan vara erforderlig anses regelmässigt böra ske i samband med budgetprövningen. För uppkommande behov, som inte kunnat förutses i tid, bör enligt statistiska centralbyråns mening liksom f. n. medel kunna anvisas genom ett särskilt anslag för rationaliseringsverksamhet till Kungl. Maj:ts förfogande. Användningsområdet för detta anslag bör enligt centralbyrån vidgas till att även omfatta produktionskörning intill dess anslag kan erhållas i vanlig ordning.

Vad gäller *taxesättningen* framhåller *delegationen för statistikfrågor* att formerna härför liksom för anslagstilldelning på området bör utredas av statskontoret. *Försvarets forskningsanstalt* anser att normer för taxesättningen bör utformas av den delegation för databehandlingsfrågor som forskningsanstalten föreslår i sitt yttrande. *Fullmäktige i riksgäldskontoret* betraktar det som en angelägen uppgift för statskontoret att medverka till större enhetlighet i prissättningen än hittills, bl. a. genom ett jämnare utnyttjande av den tillgängliga maskinparken.

Vissa *speciella kostnadsfrågor* beröres bl. a. av *försvarets förvaltningsdirektion*, som hänvisar till att fjärde huvudtiteln intager en särställning i budgethänseende genom tillämpningen av en kostnadsram. Direktionen framhåller att ADB-installationerna inom försvaret beräknas få en avsevärd storleksordning. Mot denna bakgrund finner direktionen erforderligt att debitering sker mellan militära och civila myndigheter — däremot inte militära myndigheter emellan — vid lämnad maskinservice av väsentlig betydelse. *Försvarets civilförvaltning* betonar att försvaret under alla omständigheter bör betraktas som en enhet i kostnadshänseende och att debitering av maskintidskostnader mellan försvarets myndigheter inte bör förekomma.

Statistiska centralbyrån föreslår, att maskincentralens dataanläggning får ställas kostnadsfritt till förfogande för vetenskapligt bruk på samma sätt som gäller beträffande nuvarande anläggning vid matematikmaskinnämnden. Centralbyrån finner naturligt, att verket därvid specialiserade sig på att ge bearbetningsservice främst på det samhällsvetenskapliga området. Kostnaderna kan enligt centralbyråns uppfattning bestridas exempelvis genom att centralbyrån medges befrielse från inleverering av motsvarande medel.

Datanämndens organisation m. m.

De remissinstanser, som tillstyrkt inrättande av statens datanämnd, har i regel inte framfört några särskilda erinringar i fråga om kommitténs förslag till nämndens organisation.

Vissa uttalanden göres beträffande styrelsens sammansättning. Sålunda hävdar *delegationen för pensionsutbetalning* att maskin-användande myndigheter, som företräder olika arbetsområden inom statsförvaltningen, i första hand bör bli representerade i datanämndens styrelse. *Överstyrelsen för de tekniska högskolorna* framhåller att de tekniska högskolorna bör vara företrädda med minst en representant. *Svenska stadsförbundet*, som finner det önskvärt att ett samarbete på ADB-området kommer till stånd mellan den statliga och den kommunala sektorn, anser det naturligt att den kommunala sektorn i likhet med näringslivet blir representerad i styrelsen.

I några yttranden behandlas vissa organisations- och tjänstefrågor. Beträffande nämndens inre organisation finner *Statstjänstemännens riksförbund* den av kommittén föreslagna uppdelningen av stanspersonalen mellan statistiska centralbyrån och datanämnden omotiverad. Det skulle enligt förbundets mening innebära betydande nackdelar om denna personal skall administreras av olika myndigheter.

I fråga om lönesättningen framhåller *försvarets civilförvaltning* vikten av att en samordning så långt möjligt kommer till stånd för ADB-personal inom statsförvaltningen. I varje fall bör enligt civilförvaltningens uppfattning undvikas, att de statliga myndigheterna konkurrerar inbördes om den för ADB-uppgifterna utbildade personalen. *Sveriges akademikers centralorganisation* understryker nödvändigheten av att lönerna för de kvalificerade befattningshavarna inom datanämnden göres konkurrenskraftiga och framhåller att det gäller för nämnden att redan på ett tidigt stadium av verksamheten till sig knyta skicklig expertis.

Tjänstemännens centralorganisation anser att en särskild delegation bör inrättas för de omplaceringsfrågor, som kan uppkomma i samband med omorganisation av befintliga datamaskin- eller hålkortsanläggningar. Vidare betonas önskvärdheten av att benämningen på de statliga tjänsterna på ADB-området blir desamma som inom motsvarande verksamhet i privat tjänst.

Frågan om det nya dataorganets lokalisering beröres av bl. a. *lokaliseringsutredningen rörande statlig verksamhet*. Då denna fråga synes avsedd att till en början lösas provisoriskt, finner lokaliseringsutredningen, att kommitténs förslag inte föregriper ett avgörande längre fram rörande den definitiva förläggningen. Enligt utredningens mening måste det också vara till fördel om datanämndens lokalisering kan bedömas i ett större sammanhang, vilket blir möjligt då utredningens betänkande redovisas. Utredningen understryker att bindande beslut dessförinnan inte bör fattas i lokaliseringsfrågan. *Lärarkollegiet vid lantbrukshögskolan* finner det önskvärt att möjligheten till en förläggning av datanämnden till Uppsala när-

mare prövas. En samförläggning skulle eventuellt kunna ske med en förelagen större ADB-anläggning för Uppsala universitet och lantbrukshögskolan. Om en mera ingående utredning skulle visa att datanämnden bör placeras centralt inom Stockholms-området, anser *byggnadsstyrelsen* att kvarteret Garnisonen, där bl. a. statistiska centralbyrån har lokaler, kan komma i fråga som en lämplig förläggningsplats. Härvid erfordras emellertid en nybyggnad, bortsett från de delar av verksamheten som avses bli förlagda till statistiska centralbyråns maskincentral. Då en nybyggnad med normal handläggningstid kan vara färdig tidigast ca fyra år efter det att Kungl. Maj:t fastställt byggnadsprogram, finner byggnadsstyrelsen att även andra möjligheter att dessförinnan lösa datanämndens lokalfråga bör undersökas.

Alternativa organisationsförslag har framförts av några remissmyndigheter. Sålunda föreslår *statskontoret* att den centrala ADB-verksamheten inordnas i statskontoret i dess egenskap av centralt rationaliseringsorgan inom statsförvaltningen. Ämbetsverket redovisar i sitt yttrande de förändringar i verkets organisation, som härigenom skulle erfordras. Förslaget innebär i denna del att två nya byråer för databehandling, en undervisningsbyrå samt en planeringssektion på stabsnivå skulle inrättas. Den tekniska personalen samt, om matematikmaskinnämndens maskiner överföres till statskontoret, driftspersonalen föreslås inordnade som en särskild sektion inom verkets nuvarande tekniska byrå. På verksledningsplanet föreslås inrättande av ytterligare en tjänst som överdirektör i lönegrad B 5. I likhet med kommittén anser statskontoret att byråcheferna på databehandlingsbyråerna samt på den tekniska byrån bör placeras i B 3. Ämbetsverket finner då inte heller anledning föreligga att byråcheferna på de fem rationaliseringsbyråerna och undervisningsbyrån placeras i lägre lönegrad. Som en förstärkning av organisationen föreslås att varje byrå — utom undervisningsbyrån — tillföres en tjänst som avdelningsdirektör i B 1. Vikten av att utnyttja möjligheten till kontraktsanställning betonas. Den av statskontoret föreslagna personaluppsättningen omfattar sammanlagt 220 tjänster. Härav ingår 96 tjänster i statskontorets nuvarande organisation. Från matematikmaskinnämnden föreslås överförda 115 tjänster, varjämte liksom i kommitténs organisationsförslag räknats med nio nya tjänster. Statskontoret redovisar i remissyttrandet det beräknade anslagsbehovet under nästa budgetår vid ett genomförande av det av ämbetsverket framlagda organisationsförslaget.

Matematikmaskinnämnden anser att dess verksamhet bör fortsätta med den hittillsvarande inriktningen av arbetsuppgifterna mot det vetenskapliga området. Nämnden föreslår, att dess nuvarande benämning bibehålles och att nämnden erhåller en instruktionsmässigt reglerad permanent och förstärkt organisation. Nämnden anses böra bestå av sex av Kungl. Maj:t utsedda ledamöter, varav minst en skall representera statskontoret. Arbetet vid nämnden föreslås organiserat under ledning av en överdirektör i B 5 på fyra byråer, nämligen en byrå för matematisk databehandling, en

byrå för administrativ databehandling, en teknisk byrå och en undervisningsbyrå, samt ett kansli. Nämndens förslag till personaluppsättning redovisas närmare i dess anslagsframställning för budgetåret 1963/64. I remissyttrandet framhåller nämnden, att frågan i vad mån personal från statistiska centralbyråns maskincentral och matematikmaskinnämnden bör överflyttas till statskontoret för att förstärka detta ämbetsverks resurser på ADB-området bör bli föremål för närmare utredning av statskontoret, centralbyrån och matematikmaskinnämnden i samråd.

Statistiska centralbyrån framhåller, att organisationen av dess maskincentral, om den kvarstannar vid centralbyrån, bör bli föremål för prövning. I remissyttrandet föreslås preliminärt att cheftjänsten höjes från Be 1 till Be 3, att två tjänster i Be 1 inrättas samt att extraordinarietjänster upp till Ae 27 skall kunna inrättas av Kungl. Maj:t efter framställning från centralbyrån eller att i varje fall vissa tjänster som motsvarar verkets egna statistiska bearbetningar får extraordinariesättas. Cheftjänsten föreslås bli bekostad från centralbyråns avlöningsanslag med hänsyn till innehavarens allmänna uppgifter av delvis inte affärsmässig natur. Maskincentralens affärsmässiga ställning bör enligt centralbyråns mening bibehållas. En bruttoredovisning med krav på att täckning av utgifter med inkomster skall uppnås anser centralbyrån kunna övervägas som ett alternativ. Från centralbyråns synpunkt anses ett kombinerat system vara att föredraga, innehållande å ena sidan bruttoredovisning av den typ som matematikmaskinnämnden har för bearbetning åt statliga myndigheter och å andra sidan nuvarande redovisningsprinciper för övriga bearbetningar.

C. Departementschefen

När jag i slutet av år 1955 tillkallade särskilda sakkunniga — kommittén för maskinell databehandling — för att utreda förutsättningarna att inom statsförvaltningen använda datamaskiner, var kännedomen om detta nya tekniska hjälpmedel ytterst begränsad. Den kunskap om automatisk databehandling (ADB) som fanns inom landet grundade sig uteslutande på utomlands gjorda iakttagelser. Sedan år 1954 fanns visserligen en inom matematikmaskinnämnden konstruerad och byggd elektronisk datamaskin, men denna var avsedd endast för matematiska beräkningar.

I slutet av 1950-talet skedde en utomordentligt snabb utveckling inom ADB-området, och datamaskiner för administrativa uppgifter började utnyttjas i stor skala. Härtill samverkade ett flertal faktorer. Utvecklingen kom sålunda att inriktas mot konstruerandet av även mindre maskintyper, varigenom datamaskinerna blev tillgängliga för ett avsevärt större antal företag och förvaltningsenheter än vad som tidigare varit fallet. Erfarenheterna eliminerade vidare den till en början rådande ovissheten om maskinernas allmänna användbarhet. Den växande förtrogenheten med den nya tekniken vidgade också datamaskinernas användningsområden. Man räknar med att numera över 10 000 datamaskiner är i användning över hela värl-

den. I vårt land finns f. n. omkring 130 anläggningar. Härav har staten en betydande andel eller nära en fjärdedel. Maskininstallationerna har till övervägande delen tillkommit under de senaste tre åren. En närmare redogörelse för de nu förefintliga datamaskinanläggningarna inom statsförvaltningen har tidigare lämnats (s. 10—11).

I dagens expanderande samhälle föreligger ett starkt behov av allt utförligare informationer som vägledning för ett planmässigt handlande. Den tilltagande volymen av data och kravet på mera djupgående bearbetning därav har i många fall fått mötas med en utökad administrationsapparat. I den fortlöpande rationaliseringen har tidigare till buds stående kontorstekniska hjälpmedel — främst hålkortsmaskiner — varit en betydelsefull faktor, när det gällt att mekanisera manuella och rutinmässiga arbetsmoment inom databehandlingen. En påfallande skillnad föreligger dock vid en jämförelse mellan rationaliseringsprocessen inom administration och motsvarande process inom industriell drift. Inom det sistnämnda området har verkningarna av en fortgående och långt driven mekanisering kunnat avläsas i fortlöpande produktivitetsvinster vid en i stort sett oförändrad arbetskraftsnivå. Genom datamaskinerna har kontorsområdet blivit delaktigt av de möjligheter till rationalisering av driftsformerna som den industriella sektorn redan tidigare haft tillgång till. Tillkomsten av datamaskinerna innebär en språngartad utveckling av de tekniska hjälpmedlen inom administrationen. Även om dessa maskiner inte längre utgör ett exklusivt instrument utan numera accepterats som ett hjälpmedel bland flera andra inom den administrativa sektorn, är deras användbarhet dock ännu föga utnyttjad. Det vidare perspektiv som öppnas allteftersom ADB-tekniken blir mera allmänt omfattad kan i dagens läge endast skönjas.

Det är naturligt, att sådana rationaliseringsmöjligheter som syftar till att begränsa behovet av arbetskraft inom kontorsområdet utgjort det närmast liggande motivet för övergång till ADB. Särskilt värdefullt är därvid att maskinerna övertager den rutinmässiga delen av kontorsarbetet och frigör personal för mera kvalificerade och därmed för individen själv mera intressanta och meningsfyllda uppgifter. Den effektivisering som en vidgad databehandling ger möjligheter till kan vara en ännu större besparingsfaktor än den som följer av personalminskningarna i och för sig. ADB-tekniken kan också realisera målsättningar som eljest inte skulle kunna uppnås inom ramen för rimliga resurser. Redan nu föreligger erfarenheter av sådan innebörd att anledning finns att ställa stora förväntningar på den automatiska databehandlingens möjligheter i detta avseende.

Som jag tidigare framhållit har datamaskinerna fått förhållandevis stor användning inom statsförvaltningen. Det är också där som några av de största anläggningarna i vårt land återfinns. Det är givet att verksamheten inom statsförvaltningen till följd av omfattningen av databehandlingsarbetet och verksamhetens i vissa fall särpräglade natur inrymmer en mångfald områden där ADB-tekniken ställer sig särskilt förmånlig. Detta förringar dock inte det faktum, att statsförvaltningen redan från början kommit att

intaga en framskjuten position i detta avseende. De framsteg som gjorts hos olika myndigheter, när det gäller att praktiskt tillämpa den nya tekniken, bör här särskilt framhållas. Mot denna bakgrund är det naturligt, att de remissinstanser som yttrat sig över kommitténs för maskinell databehandling huvudbetänkande (SOU 1962: 32) genomgående delar kommitténs uppfattning, att ADB-tekniken rymmer stora möjligheter till rationalisering och effektivisering inom statsverksamheten.

Kommittén lämnar i sitt betänkande en utförlig och värdefull redovisning för de områden, där ADB-tekniken redan tillämpas, förberedelser pågår för omläggning eller där en övergång till den nya tekniken kan förväntas. En sammanfattning härav har lämnats i det föregående (s. 8—10). Denna redogörelse utgör en väsentlig bakgrund till bedömningen av ADB-arbetets omfattning och till utformningen av organisationen inom detta område. Den fyller också en viktig uppgift för de enskilda myndigheterna som vägledande information om verksamheten inom angränsande arbetsfält. Jag vill i detta sammanhang även erinra om det nu föreliggande förslaget till omorganisation av folkbokförings- och uppbördsväsendet genom övergång till ADB-system (prop. 1963: 32). I detta förslag har såväl rationaliseringsmöjligheterna i form av personalbesparingar som effektiviseringsfaktorn utgjort motiv för omläggningen.

I förhållande till den rationalisering som tar sikte på att utnyttja mera konventionella kontorstekniska hjälpmedel kräver den automatiska databehandlingstekniken ett nytt tänkande vid utformningen av de rutiner — system — enligt vilka kontorsarbetet måste bedrivas för att maskinernas kapacitet och förmåga till fulla skall kunna utnyttjas. Frågan om att införa ADB måste självfallet bedömas enligt de för rationalisering i allmänhet gällande grunderna. För att datamaskinernas egenskaper och möjligheterna till integration skall tillvaratagas, erfordras dock en mera vittomfattande och till angränsande områden utsträckt systemanalys och samtidigt en i detalj mera utformad systemkonstruktion än vi tidigare varit vana vid.

Kommittén lämnar i sitt betänkande en ingående redogörelse för rationaliseringsarbetets planering och bedrivande och de speciella synpunkter härpå som ADB påkallar. Efter att ha redovisat de arbetsuppgifter som är förknippade med ADB konstaterar kommittén, att det otvivelaktigt föreligger ett behov att centralt sammanhålla vissa databehandlingsfrågor inom statsförvaltningen. Kommittén föreslår, att ett särskilt dataorgan inrättas härför. Den betonar därvid i första hand angelägenheten av att på bästa sätt utnyttja de knappa personalresurserna inom det specialiserade område som ADB-tekniken utgör. En sådan organisationsform anses sålunda ge möjligheter till det erforderliga samarbetet mellan olika specialistgrupper inom ADB-området, såsom system- och maskinprogrammeringsexperten, matematiker samt teknisk expertis för undersöknings- och förberedelsearbete för ADB, för fortlöpande översyn av system och program samt för undervisning. Det praktiska arbetet att förbereda ADB bör enligt kommitténs mening i princip bedrivas av varje särskild myndighet och liksom rationalise-

ringsarbetet i övrigt ingå som ett led i den normala förvaltningsverksamheten. Myndigheterna bör emellertid i erforderlig utsträckning beredas tillgång till den centrala organisationens expertis. Utöver denna konsulterande och stödjande verksamhet till myndigheterna i deras rationaliseringsarbete anses den centrala dataorganisationen också böra påtaga sig huvudmannaskapet för sådana arbetsuppgifter inom ADB-området som är av gemensam natur för flera förvaltningsområden. Som ytterligare uppgifter för den centrala dataorganisationen framhåller kommittén samordningen inom statsförvaltningen i frågor om anskaffning och utnyttjande av maskinell utrustning ävensom vissa utvecklingsfrågor på tillämpningsområdet och på det tekniska planet.

Bland remissmyndigheterna råder enighet om behovet av en central organisation för de delar av ADB-verksamheten som definierats såsom undersökning, system- och programarbete samt undervisning. Knappheten på personal med insikter i ADB och behovet av en effektiv och kraftfull insats på här berörda områden anser remissinstanserna främst tala för ett centralt sammanhållande av dessa funktioner. I fråga om övriga arbetsuppgifter av samordningskaraktär, som av kommittén föreslagits skola tilläggas den centrala dataorganisationen, är remissmyndigheternas uppfattningar splittade och i många fall kritiska.

Behovet av en statlig central organisation inom ADB-området, liksom också målsättningen för och uppläggningsen av en sådan verksamhet, bör enligt min mening bedömas utifrån samma grunder som gäller för den statliga rationaliseringsverksamheten i övrigt. De riktlinjer, som av statsmakterna angivits härför och som varit vägledande för beslutet att omorganisera statskontoret till centralt rationaliseringsorgan, har sålunda giltighet även i fråga om den rationaliseringsverksamhet som ADB-tekniken nu aktualiserar. Det kan t. o. m. göras gällande, att denna teknik med dess särskilda krav på samplanering av olika rationaliseringsobjekt för att uppnå dataintegration mellan olika myndigheter fordrar en central ledning i minst lika hög grad som rationaliseringsverksamhet av mera traditionell karaktär. Jag delar således kommitténs principiella uppfattning beträffande behovet av en central organisation för ADB-verksamheten. Vad gäller den närmare preciseringen av arbetsuppgifterna för organisationen återkommer jag i det följande.

Jag övergår här efter till att behandla det centrala dataorganets inplacering i statsförvaltningen och därmed sammanhängande frågor. Härvid kan det vara av betydelse att inledningsvis något erinra om hur de centrala ADB-uppgifterna hittills handlagts.

Kommitténs utredningsarbete har i tiden kommit att sammanfalla med ett skede, under vilket statsförvaltningen anskaffat ett betydande antal data-maskinanläggningar. Det har då fallit sig naturligt för kommittén att i mån av resurser och genom sina experter och kontaktmän hos statliga myndigheter söka tillgodose vissa samordningsfunktioner samt att lämna råd och

biträde i olika avseenden. Kommitténs insatser härvidlag har varit förtjänstfulla. Flertalet av de anläggningar som nu är installerade eller beställda har sålunda anskaffats i samråd med kommittén. Vidare har matematikmaskinnämnden i avvaktan på kommitténs utredningsförslag och efter samråd med denna erhållit resurser för att successivt organisera en avdelning för administrativ databehandling med uppgift att tillhandahålla expertis för undervisning, rådgivning och direkt deltagande i förberedelsearbetet för ADB. Dessa uppgifter har tillagts nämnden vid sidan av dess ursprungliga funktioner, för vilka närmare redogjorts i det föregående.

En central funktion inom ADB-området har också statistiska centralbyråns maskincentral intagit. Denna har sålunda att tillhandagå statliga myndigheter med maskinkapacitet för administrativ databehandling. Serviceverksamheten har i viss utsträckning varit förenad med biträde åt olika myndigheter vid förberedelsearbete av samma art som ankommit på matematikmaskinnämnden. Den tekniskt avancerade anläggning som maskincentralen disponerar har anskaffats för statistiska bearbetningar, i första hand för 1960 års folk- och bostadsräkningar, men den är också avsedd att för serviceändamål utnyttjas för hela statsförvaltningen.

Efter att ha definierat arbetsuppgifterna för dataorganet och konstaterat att dessa i allt väsentligt sammanfaller med matematikmaskinnämndens och maskincentralens nuvarande funktioner, har kommittén föreslagit, att dessa funktioner sammanföres och bildar grunden till den centrala dataorganisationen. Kommittén motiverar därvid sitt förslag med att samma organisation bör företräda såväl den administrativa databehandlingen som beräkningsverksamheten och även omsluta tekniska funktioner av det slag som nu åvilar matematikmaskinnämnden. Maskincentralens infogande i organisationen motiveras med önskvärdheten av att statsmyndigheterna skall ha ett enda organ att vända sig till i alla databehandlingsfrågor.

Såvitt avser dataorganisationens inordnande i statsförvaltningen finns enligt kommittén att välja mellan att tillägga statskontoret de angivna funktionerna eller att skapa en fristående organisation. Kommittén konstaterar att ADB endast är en av flera metoder vid rationalisering och att en samverkan mellan all rationaliseringsexpertis är en nödvändig förutsättning för ett effektivt rationaliseringsarbete. Här angivna skäl talar för en anknytning till statskontoret. Å andra sidan hävdas att ADB-specialisterna på olika delområden måste sammanhållas. Av flera skäl avvisar kommittén tanken på att inordna verksamheten i statskontoret. Bl. a. anser kommittén, att det skulle medföra organisatoriska svårigheter att till statskontoret anknyta en organisation av den storlek och med de speciella arbetsuppgifter det här gäller. Kommittén förordar därför, att ett särskilt organ med benämningen statens datanämnd inrättas.

Många remissinstanser accepterar kommitténs förslag och anser motiven härför övertygande. Ett flertal remissmyndigheter som genom sin verksamhet har erfarenhet av ABD har emellertid avstyrkt eller ställt sig tveksamma till kommitténs lösning. Därvid har genomgående hävdats, att det nära sam-

bandet mellan det allmänna rationaliseringsarbetet och den administrativa databehandlingen otvivelaktigt måste tillmätas avgörande betydelse.

Majoriteten bland remissmyndigheterna uttalar sig vidare bestämt för att maskincentralen bör kvarligga hos statistiska centralbyrån. Med en sådan utgångspunkt rubbas också den princip om koncentration till en enhet av ADB-specialisterna inom olika delområden — varav maskindriften är ett — som spelat en avgörande roll i kommitténs förslag. Detta utgör ytterligare ett skäl för remissinstanserna att föreslå, att den administrativa databehandlingen och därmed sammanhängande funktioner förlägges till statskontoret.

Beträffande den föreslagna datanämndens övriga arbetsuppgifter av tekniskt-matematisk natur går remissinstansernas uppfattningar starkt isär i fråga om uppgifternas organisatoriska förankring liksom också rörande omfattningen av uppgifterna. En åsikt som framföres är att de bör kvarligga hos matematikmaskinnämnden, som samtidigt borde ombildas till ett institut för numerisk analys. En annan ståndpunkt är att dessa arbetsuppgifter hör hemma inom den högre utbildningen och därför bör inordnas i universitets- och högskoleorganisationen. Förespråkare finns också för tanken att inlemma hela den föreslagna dataorganisationen, utom maskincentralen, i statskontoret. Skiljaktigheterna i remissinstansernas åsikter i organisationsfrågan har sin grund i olika värderingar av arbetsuppgifternas innehåll och inriktning. En del remissyttranden präglas av en ljum inställning i allmänhet till en mot forskning orienterad verksamhet inom det statliga dataområdet och i synnerhet till att denna verksamhet skulle förläggas till en särskild organisation vid sidan av lärosätena. I andra yttranden, huvudsakligen från företrädare för den högre utbildningen och forskningen, hävdas, att de materiella resurserna och utbildningsmöjligheterna på området måste ökas och att sådana organisatoriska former bör skapas, som tillgodoser dessa syften.

I likhet med kommittén och remissinstanserna anser jag, att det föreligger ett klart samband mellan den administrativa automatiska databehandlingen och den allmänna rationaliseringsverksamheten inom statsförvaltningen. Som jag tidigare antytt bör de riktlinjer för rationaliseringsverksamhetens uppläggning och huvudsakliga målsättning som angivits i prop. 1960: 126 gälla även när det är fråga om att utnyttja den automatiska databehandlingstekniken som ett instrument i rationaliseringsarbetet. Jag anser därför, att det inte bör råda någon tvekan om att de centrala uppgifterna inom det administrativa databehandlingsområdet bör förläggas till statskontoret. Vidare delar jag remissinstansernas uppfattning om att maskincentralen även i fortsättningen bör vara förlagd till statistikverket för att tjäna statistikproduktionen. Därjämte bör den utnyttjas som en för statsförvaltningen gemensam serviceanläggning.

En överföring till statskontorets ämbetsområde av de administrativa databehandlingsuppgifterna innebär sålunda ingen principiell förändring i den centrala rationaliseringsverksamhetens uppläggning och allmänna målsätt-

ning. Tillkomsten av ADB som tekniskt hjälpmedel torde ge ökad effekt åt verkets rationaliseringsinsatser. Härvidlag vill jag också erinra om att ADB-tekniken kommer att ställa särskilda krav på överblick och planläggning för att en optimal resursfördelning skall möjliggöras och ett fruktbarande samspel mellan ADB och andra rationaliseringsåtgärder skall kunna uppnås.

De uppgifter som jag sålunda föreslår skall tillföras statskontoret överensstämmer i stort sett med dem som hittills åvilat databehandlingsavdelningen inom matematikmaskinnämnden. Dessa uppgifter avser systemarbete i samband med administrativ ADB samt undervisning inom detta område. I systemarbetet ingår att taga initiativ till och på olika sätt främja ett effektivt utnyttjande av ADB inom statsförvaltningen samt att medverka vid planläggning och utformning därav. Den omständigheten att denna verksamhet utövas i konsultativ form och omfattar rådgivning och information på expertnivå till statsförvaltningens organ får inte hindra statskontorets befattningshavare att i mån av behov delta i det direkta och löpande rationaliseringsarbetet och systemutformningen hos resp. myndigheter. Jag vill framhålla vikten av att den tillgängliga ADB-expertisen blir utnyttjad på ett ur statsförvaltningens synpunkt effektivt sätt och att arbetsinsatserna förläggas till direkt produktiva områden. Beträffande undervisningen har de av kommittén anförda synpunkterna på utbildningsbehovet allmänt vitsordats av remissmyndigheterna. Jag delar uppfattningen, att undervisningen är av stor betydelse och att den bör ägnas särskild uppmärksamhet. Det är därför av vikt, att statskontoret inte endast fullföljer utan även intensifierar den verksamhet som matematikmaskinnämnden redan nu leder och medverkar i. Dokumentationen är en del av uppgifterna inom detta område.

Bland övriga uppgifter på det administrativa ADB-området som jag anser böra ankomma på statskontoret kan särskilt nämnas samordning av maskinutnyttjande. Som jag tidigare uttalat bör maskincentralen utnyttjas som en central serviceanläggning för statsförvaltningen i dess helhet. Det behov av maskinella bearbetningar, som till följd av statskontorets verksamhet uppkommer hos myndigheter utan egna anläggningar eller med eljest otillräcklig maskinell kapacitet, synes således i första hand böra tillgodoses av maskincentralen. Emellertid skall tillgänglig överskottskapacitet även hos andra anläggningar kunna utnyttjas. Statskontoret bör enligt min mening ges en samordnande funktion härvidlag. Det får ankomma på statskontoret att utforma riktlinjerna härför i enlighet med kommitténs förslag och med beaktande av de synpunkter som framkommit vid remissbehandlingen.

Även i fråga om anskaffning av datamaskiner för administrativa ändamål anser jag, att statskontoret bör verka som samordnare. Den av kommittén föreslagna skyldigheten för statens myndigheter att samråda med det centrala dataorganet vid anskaffning av ADB-utrustning har rönt kritik, främst från affärsverkens sida. Även om ett samrådsförfarande för affärsverkens del i många fall kommer att bli av rent formell karaktär — bl. a. på grund av den ingående kännedom dessa myndigheter har av ADB-teknik och ADB-

drift — bör det dock enligt min uppfattning vara värdefullt för dem att också taga del av de erfarenheter statskontoret kommer att ha i hithörande frågor.

För övriga myndigheter torde många gånger ett starkt behov av samråd med statskontoret föreligga vid anskaffning av ADB-utrustning. Formerna härför torde få närmare anges av ämbetsverket. Kraven på statskontorets insatser torde bli varierande från fall till fall beroende på myndighet och tillämpningsområde. Målsättningen bör härvid vara en konstruktiv och sakkunnig assistans till myndigheterna, avpassad med hänsyn till vad det enskilda fallet kräver. Statskontoret bör givetvis inte ha särskilda befattningshavare som täcker hela fältet av ADB-sakkunskap. Specialister från olika delar av statsförvaltningen med kunskap och erfarenhet av datamaskiner bör kunna anlitas som experter. Jag vill framhålla, att systemet med utomstående experter med framgång redan tillämpas av statskontoret i den nuvarande rationaliseringsverksamheten. Enligt min mening är det angeläget att man också utnyttjar den expertis på ADB som finnes inom det enskilda näringslivet.

De här angivna arbetsuppgifterna inom den administrativa databehandlingssektorn — frånsatt undervisningen — bör sammanföras till en ADB-avdelning inom statskontoret. Den bör ledas av en avdelningschef i lönegrad Be 3 och även innefatta två tjänster som byråchef i Be 1. Av sistnämnda tjänster motsvaras den ena av en nu befintlig avdelningsdirektörstjänst i Be 1 hos matematikmaskinnämnden. Medel bör vidare beräknas för experter. Till personalbehovet i övrigt inom avdelningen är jag inte beredd att nu taga ställning. Detta behov torde väsentligen kunna tillgodoses genom överföring av motsvarande befattningar vid matematikmaskinnämndens databehandlingsavdelning. Av skäl, vartill jag återkommer i det följande, torde även ett antal befattningar från nämndens matematiska avdelning komma att tillföras ADB-avdelningen. Sammanförandet av ADB-uppgifterna till en särskild avdelning inom statskontoret bör emellertid betraktas som en övergångsanordning. När den administrativa databehandlingstekniken och rationaliseringsarbetet i övrigt inom nuvarande organisationsarbete samordnats och verksamheten vunnit erforderlig stadga, bör en integration åstadkommas och specialister på båda metoderna organisatoriskt sammanföras. Ett bifall till mina förslag innebär sålunda en utökning av tjänsterna för administrativ databehandling i förhållande till nuläget med en tjänst i Be 3 och en i Be 1.

De uppgifter som sammanhänger med undervisningen i ADB bör tilläggas statskontorets kurssektion. Denna sektion bör därvid ombildas till en undervisningsbyrå under ledning av en byråchef i Be 1. Inte heller för undervisningsbyråns del är jag nu beredd att taga slutlig ställning till antalet tjänster. Förutom de tjänster som erhålles från matematikmaskinnämndens databehandlingsavdelning, kan även här befattningar från övriga enheter inom nämnden behöva överföras. Erfarenheterna kan ge anledning till en

ändrad fördelning mellan de olika enheterna. En viss flexibilitet som ger möjligheter till personalcirkulation är därför välbetänkt. Mitt förslag innebär sålunda en nettoutökning med en tjänst i Be 1.

Det har här tidigare framhållits, att ADB intager en framskjuten plats inom statsförvaltningens rationaliseringsverksamhet och att dess betydelse är ständigt växande. Arbetet på detta område är emellertid och kommer under lång tid framöver att vara specialistbetonat. Det ställer särskilt höga krav på teknisk kunnighet och erfarenhet hos sina ännu rätt fåtaliga utövare. Ett framgångsrikt genomförande och utnyttjande av ADB-metodiken blir i utomordentligt hög grad beroende på de individuella prestationerna och med vilken skicklighet systemen utformas. Detta har understrukits särskilt starkt av kommittén, och dess förslag till personalorganisation präglas också av att stor vikt tillmätts de ledande befattningarna. Behovet av ledning för verksamheten torde inte bli mindre om denna inordnas i statskontoret, där ADB-uppgifterna skall direkt samordnas med övrig rationaliseringsverksamhet. En inordning i statskontoret av den administrativa databehandlingen medför att verksamheten i varje fall under ett övergångsskede behöver förstärkas. Om så inte sker, föreligger risk för att såväl den hittills med gott resultat bedrivna rationaliseringsverksamheten som de nya uppgifterna inom ADB-området äventyras. Med hänsyn härtill förordar jag, att vissa av verksamhetens uppgifter anförtros åt en särskild befattningshavare och att denne därvid förordnas att bestrida på överdirektör i B 5 ankommande göromål. Hur frågan på längre sikt skall lösas torde få bli beroende på resultatet av det utredningsarbete som jag kommer att föreslå i det följande. Vidare bör statskontorets styrelse utökas med en ledamot med insikt i administrativ databehandling.

Jag kommer härefter till frågan om de övriga arbetsuppgifter som nu åvilar matematikmaskinnämnden. Dessa uppgifter sammanfaller i stort sett med dem som ålåg nämnden före dess utbyggnad med databehandlingsavdelningen. Som framgår av den förut lämnade redogörelsen omfattar uppgifterna i första hand driften av nämndens datamaskiner för beräkningsändamål och därav betingade servicefunktioner på programmerings- och undervisningsområdet samt maskinutrustningens löpande underhåll. Dessutom bedrivs visst allmänt utvecklingsarbete i fråga om matematiska och numeriska metoders tillämpning på såväl nämndens egna datamaskiner som andra maskintyper genom utarbetande av standardprogram och autokodningssystem. Denna verksamhet kan sammanfattas som matematisk databehandling. Även tekniskt utvecklingsarbete och viss forskning bedrivs inom ramen för tillgängliga resurser och avser delprojekt inom datamaskinområdet. Praktiska resultat härav har åstadkommit i form av kontinuerlig modernisering av den hos nämnden för beräkningsändamål konstruerade datamaskinen Besk.

Den verksamhet som matematikmaskinnämnden bedrivit inom det matematiska databehandlingsområdet har varit av betydelse för vetenskap och

forskning samt för att tillgodose det under årens lopp växande behovet av maskinkapacitet för tekniska beräkningar. Konstruerandet av den elektroniska beräkningsmaskin, som alltjämt är i drift inom nämnden, var en värdefull insats som på sin tid rönt internationell uppmärksamhet.

De senare årens snabba utveckling på databehandlingsområdet har inneburit, att maskiner med olika kapacitet blivit kommersiellt tillgängliga. Den därmed sammanhängande tekniska forskningen, liksom även den programtekniska utvecklingen, har därigenom i stor utsträckning kommit att framstå som en angelägenhet för maskintillverkarna. Denna omständighet samt det förhållandet att den matematiska databehandlingstekniken blivit allmänt omfattad av forskare, vetenskapsmän och tekniker har medfört, att matematikmaskinnämndens verksamhet fått en ändrad inriktning. Nämnden har sålunda i ökad omfattning kommit att tillhandahålla maskintid för beräkningsändamål. Vidare har den åtagit sig vissa uppgifter inom det matematiska databehandlingsområdet som av olika skäl ansetts påkalla central handläggning. I detta sammanhang må även erinras om att nämnden vid olika tillfällen aktualiserat frågan om dess förändring till ett institut för numerisk analys; ett förslag som nämnden fortfarande vidhåller och som understöds av vissa remissinstanser.

Allmän enighet synes råda om att forskningens och utbildningens resursbehov är kontinuerligt växande och att därtill ett uppdämt behov föreligger. Särskilt gör sig kraven på maskinkapacitet vid universitet och högskolor starkt gällande. Vad däremot angår frågan om det erfordras någon form av central sammanhållning av resurserna och den organisatoriska förläggningen av en sådan funktion har delade meningar redovisats. Även när det gäller spörsmålet om det matematiska databehandlingsområdet skall omfatta såväl tekniskt utvecklingsarbete som grundforskning vid universitet och högskolor har olika åsikter framförts.

För egen del vill jag sammanfatta mina synpunkter på följande sätt. Den administrativa databehandlingens betydelse inom förvaltningen motsvaras inom forskning och teknik av den matematiska databehandlingen. Det existerar ett klart samband mellan dessa båda områden, och det kan hävdas, att utvecklingen av den matematiska databehandlingen är en av de nödvändiga förutsättningarna för utvecklandet av det administrativa dataområdet. Den betydelse som den matematiska databehandlingen har inom forskningen och den högre undervisningen är uppenbar. Administrativ databehandling inom förvaltningen kommer även i fortsättningen att medföra avsevärda investeringar. Detsamma gäller självfallet för ADB-teknikens utnyttjande inom den vetenskapliga sektorn. De betydande kostnader det här är fråga om ställer krav på ökad planmässighet och garantier för en samordnad resursavvägning. Detta förhållande påkallar enligt min mening en noggrann och hela området omfattande planering för att en optimal resursanvändning skall åstadkommas. När det gäller maskinanläggningar vid universitet och högskolor, framstår frågan om administrationen och organisationen av driften som särskilt betydelsefull. Bl. a. uppkommer här spörsmålet, huruvida

behovet av maskiner skall tillgodoses genom egna anläggningar vid varje lärosäte eller genom anläggningar som är gemensamma för flera högskolor. Även andra lösningar är givetvis möjliga. Det synes dock uppenbart, att på var och en av de nuvarande fem universitets- och högskoleorterna förutsättningar måste skapas för högre utbildning och forskning inom ADB. De många problem som här anmäler sig gör att jag anser det erforderligt med ytterligare överväganden. Jag är därför inte nu beredd att taga ställning till hur organisationen skall utformas för den matematiska databehandlingen och därmed sammanhängande forskning. Det synes dock ligga närmast till hands att den i någon form anknytes till universitet och högskolor. De här berörda frågorna bör utredas i särskild ordning.

Det nu aktuella utredningsarbetet kommer att ha klart organisatoriska aspekter. Med hänsyn härtill finner jag det naturligt, att uppdraget anförtros åt statskontoret i dess egenskap av expertorgan i organisatoriska frågor. Jag vill också erinra om att ämbetsverket tidigare ålagts utredningsuppdrag av den art det här gäller. Självfallet måste arbetet bedrivas i direkt samarbete med företrädare för forskning och högre undervisning. Detta samarbete bör enligt min mening lämpligen åstadkommas genom att till statskontoret för de nu ifrågasvarande uppgifterna knytes ett expertråd vari forskningen och den högre undervisningen blir representerade. Jag ämnar senare anmäla frågan för Kungl. Maj:t och därvid också framlägga förslag om den närmare sammansättningen av detta expertråd. Utredningen bör bedrivas skyndsamt.

De arbetsuppgifter beträffande matematisk databehandling och teknisk utveckling som nu omhänderhas av matematikmaskinnämnden kommer självfallet att omfattas av utredningsuppdraget. Därigenom uppkommer frågan var dessa funktioner skall förläggas under utredningsskedet. Sambandet mellan administrativ och matematisk databehandling kommer härvid i förgrunden. Kommittén hävdar för sin del att gränsen mellan dessa båda områden är flytande. Vissa remissinstanser delar denna uppfattning och anser att matematiker bör förstärka den administrativa databehandlingsfunktionen. Andra remissmyndigheter hävdar motsatsen och menar att utvecklingen följer skilda linjer.

Jag är medveten om att den nu nämnda problematiken blir särskilt accentuerad, då det ifrågasättes att organisatoriskt skilja den administrativa och den matematiska databehandlingen, som tidigare har ingått i samma organisation. Problemet torde ha varit väsentligt mindre eller inte alls förelagt om vardera funktionen från början organiserats var för sig. På längre sikt torde en gränsdragning kunna åstadkommas genom att successivt praktiska erfarenheter vinnes. Jag finner detta vara ett skäl för att — tills vidare och intill dess den organisatoriska utformningen hunnit övervägas — förlägga matematikmaskinnämndens matematiska databehandling och övriga tekniska uppgifter till statskontoret. Jag föreslår, att dessa sammanhållas inom en organisationsenhet, benämnd beräkningsavdelningen. Med hänsyn till avdelningens provisoriska inordnande i statskontoret i avvaktan på resul-

tatet av den vidare utredningen, förordar jag att chefen för avdelningen erhåller en arvodesbefattning. Arvodet bör bestämmas till belopp motsvarande lönegrad B 3. Samtidigt bör nuvarande arvodesbefattning som arbetschef hos nämnden indragas. Jag föreslår vidare att för avdelningen inrättas två byråchefstjänster i Bg 1. Dessa tjänster motsvaras av två nu befintliga avdelningsdirektörstjänster i Be 1 hos matematikmaskinnämnden. Till beräkningsavdelningen bör i övrigt överföras de befattningar som nu finns för motsvarande ändamål inom matematikmaskinnämnden. Med hänsyn till vad jag tidigare anfört i fråga om den nödvändiga flexibiliteten mellan administrativ och matematisk ADB, bör en personaleirkulation förekomma mellan beräkningsavdelningen, avdelningen för administrativ databehandling samt undervisningsbyrån.

Slutligen föreslår jag, att matematikmaskinnämndens kansli- och biblioteksfunktioner överföres till statskontoret och där inordnas i dess kansli. Därvid bör kansliet förändras till byrå, varvid den bör tilläggas ytterligare uppgifter såsom handläggning av remisser m. m. Chef för kanslibyrån bör vara en byråchef i Be 1. Den nuvarande chefstjänsten på kansliet som högst byrådirektör i Ae 25 bör härvid indragas.

I samband med att utredningsuppdraget rörande den matematiska databehandlingen redovisas bör statskontoret framlägga förslag om den slutliga organisatoriska utformningen av och personalbehovet för ADB-avdelningen samt undervisnings- och kanslibyråerna. Förslaget bör även omfatta de förändringar i övrigt i organisationen som kan finnas nödvändiga för att erhålla en ändamålsenlig balans mellan tidigare verksamhet och de uppgifter som föreslagits skola tillkomma.

Den nu föreslagna omorganisationen bör tillämpas fr. o. m. den 1 juli 1963, varvid matematikmaskinnämnden samtidigt upphör.

Jag torde härefter få upptaga vissa frågor rörande statistiska centralbyråns maskincentral, vilka aktualiseras genom de åtgärder som jag föreslagit i min tidigare framställning.

I likhet med flertalet remissinstanser anser jag skäl tala för att statistikverket skall förfoga över en egen maskinanläggning. Utvecklingen på längre sikt ger också stöd härför. Vid de överväganden som lett fram till den föreslagna organisationen för den automatiska databehandlingen, har jag också i konsekvens därmed föreslagit att maskincentralen även i fortsättningen skall vara förlagd till statistiska centralbyrån. Emellertid har jag utgått från att centralen, förutom att betjäna centralbyråns statistikproduktion, liksom hittills även bör vara en serviceanläggning för statsförvaltningen i dess helhet. Kapaciteten hos centralens datamaskinanläggning och hålkortsmaskinella utrustning synes tills vidare vara tillräcklig för att tillgodose båda dessa områden. Anledning saknas därför enligt min mening att i förevarande sammanhang överväga någon genomgripande förändring i den nuvarande organisationen. Även om krav på ökad kapacitet uppkommer, torde detta kunna tillgodoses genom utökning av maskincentralen. Andra omstän-

digheter och med tiden förvärvade erfarenheter kan givetvis komma att påkalla nya överväganden i organisationsfrågan. Man bör därför enligt min mening inte utesluta den av vissa remissmyndigheter framförda tanken på skilda maskinanläggningar för statistiska centralbyrån och för serviceändamål. Det bör ankomma på statskontoret med dess samordnande funktion inom området att ägna uppmärksamhet åt detta spörsmål.

Det behov av maskinella bearbetningar, som till följd av statskontorets verksamhet inom databehandlingsområdet, kan förutses uppkomma hos myndigheter utan egna maskinanläggningar eller med eljest otillräcklig maskinkapacitet synes alltså i första hand böra tillgodoses hos maskincentralen. Den del av centralens verksamhet som är inriktad på maskinell service till andra än statistikverket får därigenom en i viss mån ändrad karaktär. Hittills har sådana serviceuppdrag antingen förvärvats genom maskincentralens egna initiativ eller direkt erhållits från uppdragsgivare. Med nödvändighet har därvid möjligheterna till kostnadstäckning och omedelbara vinster måst tillmätas särskild betydelse i valet av uppdrag. Statskontorets totala överblick över rationaliseringsområdet och bedömningen i ett vidare sammanhang av lönsamheten, ger självfallet ett bättre underlag för resursernas utnyttjande och för gradering av prioriteten. Jag finner det därför vara naturligt, att statistiska centralbyrån efter samråd med statskontoret skall bestämma över dispositionen av den maskintid och de programmeringsinsatser, som är tillgängliga för serviceändamål. Detta medinflytande för statskontoret bör även omfatta planering av erforderlig utökning av maskinkapaciteten. Samordningen mellan statistikbearbetningens och servicedelens behov påkallar detta. Liksom kommittén anser jag vidare ett påtagligt samband föreligga mellan systemarbete, programmering och drift. Även här berörda förhållanden talar sålunda för ett nära samarbete mellan statskontoret och statistiska centralbyrån. Med hänsyn till verksamhetens inriktning torde maskincentralen böra få den mera adekvata benämningen datamaskincentralen.

I avvaktan på kommitténs utredningsförslag har en definitiv organisationsplan för datamaskincentralen inte kunnat fastställas. I samband med att organisationen för den administrativa databehandlingsverksamheten inom statsförvaltningen nu fastlägges, bör självfallet även datamaskincentralens organisation och därmed löneställningen för de ledande befattningarna där komma under bedömning. Jag har tidigare lämnat en redogörelse för maskincentralens organisation (sid. 15). Vissa ändringar synes i detta sammanhang motiverade. Jag föreslår, att verksamheten inom datamaskincentralen organiseras på en driftssektion, en beredningssektion och en kameralsektion. För drifts- och beredningssektionerna föreslår jag två tjänster som avdelningsdirektör i Be 1. Vidare ansluter jag mig till det i statistiska centralbyråns remissyttrande framförda förslaget om höjd lönegradsplacering för chefstjänsten, vilken är placerad i lönegrad Be 1. Jag föreslår att tjänsten ändras till överingenjörstjänst i Be 3.

Beträffande övriga befattningar vid datamaskincentralen torde det liksom

hittills få ankomma på Kungl. Maj:t och i förekommande fall på statistiska centralbyrån att fastställa lönesättningen för tjänstemän å löneplan A och övriga befattningshavare.

Kommittén har i fråga om kostnaderna för maskinutnyttjande och andra kostnader för den direkta produktionen föreslagit att någon utgiftsfördelning i princip inte skall ske mellan olika myndigheter och organ och att debiteringar följaktligen inte heller skall förekomma. Förslaget har kritiserats av en del remissinstanser, bl. a. av riksrevisionsverket. I likhet med dessa remissinstanser finner jag, att kostnadsdebiteringen stimulerar en effektiv behovsprövning och en ekonomisk avvägning av ADB-bearbetningarna. Enligt min mening bör därför, trots det eventuella merarbete som kostnadsdebiteringen medför, nu gällande debiteringsformer alltjämt tillämpas såväl vid datamaskincentralen som med avseende på maskindriften hos statskontorets beräkningsavdelning. Datamaskincentralens affärsmässiga driftsform bör således bibehållas. För statskontorets del innebär förslaget, att inkomsterna av maskindriften tillföres riksstatens inkomstsida liksom hittills skett i fråga om motsvarande verksamhet vid matematikmaskinnämnden.

Med hänsyn till att verksamheten vid datamaskincentralen undergått en avsevärd utökning sedan nuvarande redovisningsformer fastställdes, anser jag en översyn av dessa påkallad. Översynen bör omfatta självkostnadsberäkning samt intäkts- och resultatredovisning m. m. Det torde böra uppdragas åt riksrevisionsverket att i samråd med statskontoret snarast verkställa denna översyn. Jag ämnar senare föreslå att beslut fattas härom.

II. ANSLAGSFRÅGOR M. M.

A. Myndigheternas anslagsframställningar

Jag övergår här efter till att redovisa de anslagsframställningar för budgetåret 1963/64, som avgivits dels av statistiska centralbyrån i vad avser dess maskincentral, dels av statskontoret och dels av matematikmaskinnämnden. Statskontoret har beräknat medel även för den till ämbetsverket interimistiskt knutna fondbyrån. Den inverkan som en ändrad ADB-organisation inom statsförvaltningen kan få på anslagsbehovet för de ifrågasvarande myndigheterna har i anslagsframställningarna inte berörts i vidare mån än att matematikmaskinnämnden för sin del har grundat anslagsberäkningen på det förslag som nämnden framlagt i sitt remissyttrande över betänkandet av kommittén för maskinell databehandling.

Statistiska centralbyrån: Maskincentralen

	Anslag	Nettoinkomst
1961/62	1 000	4 743
1962/63	1 000	

Statistiska centralbyrån hemställer om oförändrat anslag av 1 000 kr.

Såväl utgifter som inkomster har under budgetåret 1961/62 överstigit vad som förutsågs i staten. Utgifterna uppgick till 6 692 878 kr. och inkomsterna till 6 698 621 kr. Som resultat av verksamheten under budgetåret 1961/62 har till statsverket inlevererats ett överskott på 5 743 kr.

Lönekontot har under budgetåret 1961/62 ökat med ca 35 procent och maskinkostnadskontot med ca 30 procent. I maskinkostnaderna ingår 930 468 kr. för inköp av en datamaskin (IBM 1401).

Under budgetåret 1961/62 har arbeten, förutom åt statistiska centralbyrån, utförts åt 81 statliga myndigheter och vetenskapliga institutioner samt statliga kommittéer, 11 kommunala myndigheter och 76 privata beställare.

Statskontoret: Avlöningar

	Anslag	Nettoutgift
1961/62	3 384 000	3 014 639
1962/63	3 405 000	

Statskontoret hemställer, att anslaget höjes med 418 000 kr.

	Ökning
1. Tjänsteförändringar	7 919
2. Automatiska förändringar	410 081
	<hr/>
	418 000

Motiv

1. Statskontorets förslag avser uppflyttning i lönegrad av följande tjänster vid ämbetsverkets tryckeriexpedition, nämligen en tryckeriintendent i högst Ae 25 till högst Ae 27, en förste tryckeriassistent i Ao 19 till Ae 21, en tryckeriassistent i Ae 17 till Ae 19, en kalkylator i Ae 15 till Ae 17 och en kontorist i Ae 9 till kansliskrivare i Ae 11. Förslaget motiveras dels av löneutvecklingen för tryckeriteknisk personal såväl på den privata marknaden som hos de statliga tryckerierna och dels av den under senare år inträffade förändringen av arbetsuppgifternas art.

Vidare aktualiserar statskontoret frågan om att ersätta 13 byråsekreterarer eller byråingenjörstjänster i högst Ae 21 med motsvarande tjänster i högst Ae 23.

Statskontoret: Omkostnader

	Anslag	Nettoutgift
1961/62	461 000	473 417
1962/63	461 000	

Statskontoret hemställer, att anslaget höjes med 10 800 kr.

	Ökning eller minskning
1. Sjukvård m. m.	+ 2 300
2. Reseersättningar	—
3. Expenser	
a) övriga expenser för eget behov	+ 18 500
b) övriga expenser för annat än eget behov	— 10 000
	<hr/>
	+ 10 800

Motiv

1. *Sjukvård m. m.* Utgift 1961/62 9 154; anslag 1962/63 6 700. — Med hänsyn till belastningen under föregående budgetår föreslås anslagsposten höjd med 2 300 kr.

2. *Reseersättningar.* Utgift 1961/62 199 524; anslag 1962/63 180 000. — Av anslagsposten äger statskontoret f. n. disponera högst 2 500 kr. för bestridande av kostnader för internordiska tjänsteresor. Detta belopp har visat sig vara otillräckligt. Ämbetsverket hemställer därför att få disponera högst 4 000 kr. för ifrågavarande ändamål.

3. a) *Övriga expenser för eget behov.* Utgift 1961/62 175 404; anslag 1962/63 178 600. — Utgifterna för renhållning och städning beräknas öka med 6 000 kr. För innevarande budgetår har beräknats 10 500 kr. för kursverksamhet. För att denna verksamhet skall kunna bedrivas i erforderlig omfattning, erfordras en höjning med 9 500 kr. Utgifterna för information, som innefattar bok- och tidskriftsinköp, beräknas för innevarande budgetår till 7 000 kr. Bibliotekets bokbestånd behöver kompletteras och moderniseras. Med hänsyn bl. a. härtill föreslås en medelsförstärkning med 3 000 kr.

b) *Övriga expenser för annat än eget behov.* Utgift 1961/62 58 560; anslag 1962/63 60 000. — Från delposten bestrides bl. a. kostnader för tryckning av mantalsblanketter, fordonsjournaler m. m. Med hänsyn till belastningen under budgetåret 1961/62 och i avvaktan på ytterligare erfarenheter rörande medelsåtgången föreslår statskontoret att posten minskas med 10 000 kr.

Matematikmaskinnämnden: Avlöningar

	Anslag	Nettoutgift
1961/62	2 382 000	2 016 687
1962/63	2 895 000	

Matematikmaskinnämnden hemställer, att anslaget höjes med 757 000 kr.

1. Personalförändringar

	Ökning
a) 2 byråchefer Be 1	99 288
b) 1 datakonsulent Ag 23	31 283
c) 1 förste byråsekreterare, tillika kamrerare, Ag 21 (samtidigt indragning av arvode å 5 400 kr. till kamrerare)	22 811

	Ökning
d) 2 förste assistenter Ag 17	45 886
e) 1 serviceingenjör, tillika maskinoperatör, högst Ag 17	22 943
f) 1 maskinoperatör högst Ag 13	18 653
g) 1 ritare Ag 13	18 653
h) 2 kontorister Ag 9	30 374
i) expertis och tillfällig arbetskraft	21 000
2. Tjänsteförändringar	
a) lönegradsuppflyttningar m. m.	43 298
b) extraordinariesättningar	—
3. Automatiska förändringar	402 811
	757 000

Motiv

Matematikmaskinnämnden har i sitt yttrande över betänkandet av kommittén för maskinell databehandling framlagt förslag till en organisation med i stort nämndens nuvarande uppgifter. Anslagsframställningen för budgetåret 1963/64 har grundats på detta förslag.

1. a) I kommitténs organisationsförslag för den föreslagna datanämnden ingår en undervisningsbyrå med en byråchef i Be 1 som chef. Nämnden biträder förslaget och föreslår att den nämnda byråchefstjänsten inrättas fr. o. m. nästa budgetår.

Som chef för datanämndens kansli har kommittén föreslagit en byrådirektör. Nämnden anser det motiverat att ifrågavarande befattning inrättas som en byråchefstjänst i Be 1. Därvid kan anslagsposten till ersättning till expertis och tillfällig arbetskraft minskas med i runt tal 49 000 kr., motsvarande arvodet till en befattningshavare i byråchefs ställning.

b) Kommittén har föreslagit att i datanämndens organisation skulle ingå en planeringssektion. Nämnden har inte funnit en särskild planeringssektion tillräckligt motiverad. För planeringsuppgifterna inskränker sig nämnden därför till att föreslå inrättande av en tjänst som datakonsulent i högst Ag 23.

c) I likhet med kommittén föreslår nämnden inrättande av en tjänst som förste byråsekreterare, tillika kamrerare, i Ag 21. Därvid kan det till nämndens kamrerare f. n. utgående arvodet å 5 400 kr. indragas.

d) Nämnden föreslår att två tjänster som förste assistent i Ag 17 inrättas. Den ena tjänsten har upptagits i kommitténs förslag och är avsedd för dokumentationsverksamhet. Den andra tjänsten anser nämnden erforderlig för undervisningsverksamheten.

e—f) Under materielanslaget föreslår nämnden inköp av en datamaskin för Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut (SMHI). Maskinen beräknas kunna levereras under fjärde kvartalet 1963. Då utbildning av personal för maskinen bör påbörjas dessförinnan, föreslår nämnden att

fr. o. m. den 1 juli 1963 inrättas dels en tjänst som serviceingenjör i högst Ag 17, dels en tjänst som maskinoperatör i högst Ag 13.

g—h) Kommittén har föreslagit inrättande av en tjänst som ritare i Ag 13, avsedd som arbetsbiträde vid undervisningsbyrån, och två kontoristtjänster i Ag 9. Nämnden upptager dessa tre tjänster i sin anslagsframställning.

i) Anslagsposten till ersättningar till expertis och tillfällig arbetskraft, som för innevarande budgetår är uppförd med 230 000 kr., har av kommittén föreslagits höjd med 70 000 kr. till 300 000 kr. Vid bifall till nämndens under a) angivna förslag om ett inrättande av en byråchefstjänst såsom chef för kansliet kan anslagsposten minskas med i runt tal 49 000 kr. Nämnden föreslår därför att höjningen av anslagsposten begränsas till 21 000 kr.

2. a) Nämnden föreslår att den närmaste ledningen av dess arbete skall utövas av en överdirektör, placerad i lönegrad B 5. Den till nämndens arbetschef f. n. utgående ersättningen, motsvarande lön enligt lönegrad B 1 jämte arvode å 400 kr. per månad, kan därvid indragas.

Vidare föreslår nämnden uppflyttning i lönegrad av följande tjänster, nämligen

tre avdelningsdirektörstjänster i Be 1 till byråchefstjänster i Be 3, två tjänster som förste byråingenjörer i högst Ae 23 till byrådirektörstjänster i högst Ae 27 samt en tjänst som matematiker i högst Ae 23 till tjänst som byrådirektör i högst Ae 27.

b) Nämnden föreslår extraordinariesättning av följande tjänster, nämligen tio matematiker i högst Ag 23 till matematiker eller datakonsulenter i högst Ae 23, fem matematiker i Ag 17 till matematiker eller datakonsulenter i Ae 17, en verkmästare och en finmekaniker i Ag 17 till förste verkmästare i Ae 17, en inköpsföreståndare i Ag 15 till Ae 15, en förste kontorsskrivare i Ag 15 till Ae 15, två kanslibiträden i Ag 7 till Ae 7 och en expeditiönsvakt i Ag 7 till Ae 7.

Samtidigt härmed anses följande vakantsatta tjänster kunna indragas, nämligen en tjänst som matematiker i Ae 15, en tjänst som matematikmaskinskötare i Ae 13, en tjänst som verkstadsförman i Ae 13, en tjänst som inköpsföreståndare i Ae 13 och en tjänst som kansliskrivare i Ae 10.

Matematikmaskinnämnden: Omkostnader

	Anslag	Nettoutgift
1961/62	648 000	609 567
1962/63	785 000	

Matematikmaskinnämnden hemställer, att anslaget höjes med 143 000 kr.

	Ökning eller minskning
1. Reseersättningar	+ 5 000
2. <i>Expenser</i>	
a) bränsle, lyse, elektrisk kraft och vatten	+ 15 000
b) övriga <i>expenser</i>	— 15 000
3. <i>Litteraturanskaffning, inbindning av tidskrifter m. m.</i>	+ 25 000
4. <i>Publikationstryck</i>	+ 5 000
5. <i>Nattlig bevakning av nämndens lokaler</i>	— 8 000
6. <i>Studier och konferenser utomlands rörande matematik- och databehandlingsmaskiner samt besök i Sverige av utländska fackmän</i>	+ 65 000
7. <i>Kursverksamhet m. m.</i>	+ 25 000
8. <i>Kostnader för svenskt medlemskap i CIC</i>	+ 26 000
	+ 143 000

Motiv

1. *Reseersättningar*. Utgift 1961/62 12 024; anslag 1962/63 10 000. — Med hänsyn till belastningen samt höjda biljettpriser och bilersättningar har anslagsposten uppräknats med 5 000 kr.

2. a) *Bränsle, lyse, elektrisk kraft och vatten*. Utgift 1961/62 41 808; anslag 1962/63 30 000. — Med hänsyn till anslagsbelastningen under föregående budgetår anses posten böra uppräknas med 15 000 kr.

b) *Övriga *expenser**. Utgift 1961/62 448 155; anslag 1962/63 573 000. — Den ökade verksamheten framför allt inom databehandlingsavdelningen leder till ökade kostnader för telefon, skrivmateriel m. m. Denna ökning motsvaras emellertid av en minskning beträffande behovet av engångsanslag för möbler och övrig utrustning. Den hittills genomförda moderniseringen av Besk och Facit EDB har medfört en inte obetydlig minskning av kostnaderna för maskinernas underhåll. Medelsbehovet för detta ändamål beräknas kunna reduceras med 50 000 kr. Vid bifall till förslaget om anskaffning av en datamaskin vid SMHI erfordras ett belopp av 35 000 kr. för att täcka uppkommande kostnader för service, magnetband och *expenser* i övrigt. Totalt föreslås alltså anslagsposten minskad med 15 000 kr.

3. *Litteraturanskaffning, inbindning av tidskrifter m. m.* Utgift 1961/62 20 000; anslag 1962/63 35 000. — Nämndens bibliotek är det enda statliga specialbiblioteket inom området för numerisk analys och databehandling. Därigenom måste praktiskt taget all litteratur inom detta område införskaffas. Med hänsyn härtill och till de ökade krav dokumentationsverksamheten kommer att kräva föreslår nämnden i likhet med kommittén en höjning av anslagsposten från 35 000 kr. till 60 000 kr.

4. *Publikationstryck*. Utgift 1961/62 2 000; anslag 1962/63 5 000. — Nämnden understryker ett ökat behov av informationsverksamhet. I avvaktan på närmare erfarenheter föreslår nämnden i likhet med kommittén en höjning av anslagsposten till publikationstryck med 5 000 kr.

5. *Nattlig bevakning av nämndens lokaler.* Utgift 1961/62 8 423; anslag 1962/63 8 000. — Eftersom körning med matematikmaskinerna pågår även nattetid och personal befinner sig i lokalerna så gott som hela dygnet, anses någon nattbevakning av lokalerna inte längre vara erforderlig. Nämnden föreslår därför att anslagsposten utgår.

6. *Studier och konferenser utomlands rörande matematik- och databehandlingsmaskiner samt besök i Sverige av utländska fackmän.* Utgift 1961/62 44 143; anslag 1962/63 55 000. — Den snabba utvecklingen inom nämndens arbetsområde medför ett allt mer ökat behov för nämndens personal att företaga studieresor samt delta i kurser och konferenser utomlands. Nämnden räknar också med en ökning av antalet besök i Sverige av utländska fackmän. Nämnden understryker betydelsen av att på detta sätt snabbt kunna tillvarata de fördelar, som ett internationellt utbyte erbjuder på ADB-området. Anslagsposten föreslås höjd från 55 000 kr. till 120 000 kr.

7. *Kursverksamhet m. m.* Utgift 1961/62 28 739; anslag 1962/63 65 000. — Med hänvisning till den alltmer ökade omfattningen av kursverksamheten och undervisningen i övrigt föreslår nämnden i likhet med kommittén en höjning av anslagsposten från 65 000 kr. till 90 000 kr.

8. *Kostnader för svenskt medlemskap i CIC.* Nämnden hemställer ånyo (se 1962: VII ht s. 54) dels att Sverige på officiell väg anslutes till ett numera inrättat internationellt institut på matematikmaskinområdet, International Computation Center/Centre International de Calcul (CIC), dels att medel anvisas för täckande av Sveriges årsavgift till CIC. Årsavgiften beräknas enligt hittills gällande grunder till omkring 26 000 kr. Därest förslaget om Sveriges ratifikation av konventionen om inrättande av CIC bifalles, anhåller nämnden om bemyndigande att handlägga de med medlemskapet i CIC förknippade ärendena.

Matematikmaskinnämnden: Materiel m. m.

	Anslag	Nettoutgift
1961/62	619 000	655 273
1962/63	700 000	

Matematikmaskinnämnden hemställer, att anslaget uppföres med 2 799 000 kr.

1. Magnetbandsutrustning vid Besk	350 000
2. Datatransmissionsutrustning	50 000
3. Fortlöpande modernisering av Besk och Facit EDB samt utvecklings- och forskningsarbete	200 000
4. Medelsreserv	100 000
5. Datamaskin för Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut (SMHI)	2 099 000
	<hr/>
	2 799 000

Motiv

1. Under budgetåret 1963/64 beräknas den nuvarande centralenheten i Besk bli ersatt med nya transistoriserande organ. Maskinen kommer då bl. a. att bli ca tio gånger snabbare än tidigare. För att väl utnyttja den ökade kapaciteten bör till anläggningen höra in- och utorgan av betydligt större snabbhet än de hittills använda. Med hänsyn till maskinens höga hastighet bör den vidare förses med magnetbandsstationer som har betydligt högre prestanda än bandstationerna vid Facit EDB. Nämnden föreslår, att nu som ett nödvändigt minimum anskaffas två stationer jämte materiel för magnetbandselektroniken, klimataggregat m. m. till en beräknad kostnad av 350 000 kr.

2. Det är för effektiviteten och ekonomin vid ADB av stor betydelse att kunna tillvarata de möjligheter till datatransmission som kan uppkomma. Viss utrustning erfordras för försöksverksamhet på området. För ändamålet begäres 50 000 kr.

3—4. Den fortlöpande moderniseringen av Besk och Facit ävensom utvecklings- och forskningsarbetet i övrigt förutsättes under budgetåret 1963/64 nå ett skede med lägre behov av anslagsmedel. För innevarande budgetår har till dessa ändamål anvisats 440 000 kr. Nämnden begär för nästa budgetår en medelsanvisning av 300 000 kr.

5. Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut (SMHI) har i sitt förslag till anslagsäskanden för budgetåret 1963/64 återupptagit ett tidigare väckt förslag om anskaffning genom matematiknämndens försorg av en datamaskin, typ SAAB D 21 (se 1962: VII ht s. 57). Maskinen är avsedd att placeras inom institutets lokaler och i första hand avsedd för institutets arbeten.

Anskaffningskostnaden uppgår enligt offert till 2 099 000 kr. Vissa prisändringar kan dock inträda. Leverans av maskinanläggningen beräknas kunna ske under fjärde kvartalet 1963.

Inkomsterna från maskinen uppskattas preliminärt för institutet och övriga kunder sammantagna till ca 1 000 000 kr. per år.

Matematikmaskinnämnden föreslår — efter samråd med statskontoret — att under nämndens materielanslag för budgetåret 1963/64 anvisas ett belopp av 2 099 000 kr. till anskaffning av ifrågavarande datamaskinanläggning för SMHI.

Matematikmaskinnämnden: Datamaskinanläggning i Uppsala

Matematikmaskinnämnden föreslår, att en för Uppsala universitet och lantbrukshögskolan gemensam datamaskinanläggning anskaffas genom nämndens försorg. Anläggningen avses skola förvaltas av nämnden.

Anskaffningskostnaden har beräknats till 4 403 000 kr. Något slutligt ställningstagande i fråga om maskinvalet har inte skett. Anläggningen beräknas bli tagen i bruk tidigast under tredje kvartalet 1964. Personalens utbildning anses dock börja påbörjas redan den 1 juli 1963. Avlöningskostna-

derna under budgetåret 1963/64 beräknas till 150 700 kr. och omkostnaderna till 198 000 kr.

Matematikmaskinnämnden hemställer, dels att bemyndigande utverkas av riksdagen för anskaffning av ifrågavarande datamaskinanläggning i Uppsala intill ett belopp av 4 403 000 kr., dels att för budgetåret 1963/64 till denna anläggning anvisas ett avlöningsanslag av 150 700 kr. samt ett omkostnadsanslag av 198 000 kr.

Matematikmaskinnämnden: Kostnader för maskintid vid andra datamaskiner än nämndens egna

	Anslag
1962/63	4 000 000

Matematikmaskinnämnden hemställer, att anslaget för budgetåret 1963/64 i avvaktan på närmare erfarenheter uppföres med ett oförändrat belopp av 4 000 000 kr.

B. Departementschefen

Det av mig framlagda förslaget rörande ADB-organisationen innebär, att de centrala uppgifterna inom den administrativa databehandlingen, som har ett klart samband med den allmänna rationaliseringsverksamheten inom statsförvaltningen, överflyttas från matematikmaskinnämnden till statskontoret. Matematikmaskinnämndens nuvarande matematiska databehandling och övriga tekniska uppgifter förlägges provisoriskt till statskontoret i avvaktan på särskild utredning om den organisatoriska utformningen beträffande dessa uppgifter. Omorganisationen avses skola genomföras fr. o. m. den 1 juli 1963, varvid samtidigt matematikmaskinnämnden upphör. Organisationsförslaget innebär vidare att maskincentralen vid statistiska centralbyrån, som föreslås skola erhålla benämningen datamaskincentralen, bibehåller sina uppgifter i fråga om statistikproduktionen och att den därjämte utnyttjas som en central serviceanläggning för hela statsförvaltningen.

Jag torde nu på grundval av organisationsförslaget få anmäla mina förslag rörande anslagen till statskontoret och datamaskincentralen för nästa budgetår.

Statskontoret: Avlöningar

Såsom rationaliseringsorgan är statskontoret f. n. organiserat på sex byråer samt en kurssektion, en tryckeriexpedition och ett kansli. Ämbetsverkets styrelse utgöres av en generaldirektör och sju övriga ledamöter. I verksamheten ingår förutom generaldirektören även en överdirektör. Den nuvarande personaluppsättningen omfattar närmare 100 tjänster jämte ett antal sär-

skilda experter. Personalstyrkan hos matematikmaskinnämnden uppgår f. n. till ca 120 befattningshavare.

Enligt det organisationsförslag som jag tidigare framlagt skall verksamheten vid statskontoret tills vidare förstärkas med en befattningshavare, som förordnas att bestrida på överdirektör i B 5 ankommande göromål. Vidare skall enligt förslaget inrättas en ADB-avdelning, den nuvarande kurssektionen ombildas till en undervisningsbyrå samt övergångsvis inrättas en beräkningsavdelning. I samband härmed har jag föreslagit, att för ADB-avdelningen inrättas en avdelningschefstjänst i Be 3 samt att i avdelningen vidare skall ingå två tjänster som byråchef i Be 1, av vilka den ena motsvaras av en nu befintlig avdelningsdirektörstjänst i samma lönegrad hos matematikmaskinnämnden. Vidare har jag förordnat, att en ny tjänst som byråchef i Be 1 inrättas för undervisningsbyrån. Beträffande beräkningsavdelningen innebär mitt tidigare ställningstagande att chefen för avdelningen skall erhålla en arvodesbefattning med arvode motsvarande lönen i lönegrad B 3, varvid nuvarande arvodesbefattning som arbetschef hos matematikmaskinnämnden indrages. Jag har vidare föreslagit, att för denna avdelning skall inrättas två byråchefstjänster i Bg 1, vilka motsvaras av två nu befintliga avdelningsdirektörstjänster i Be 1 hos matematikmaskinnämnden. I övrigt bör till de nu nämnda enheterna inom statskontoret överföras nuvarande tjänster och övriga befattningar vid matematikmaskinnämndens databehandlingsavdelning, matematiska avdelning och tekniska avdelning.

I fråga om statskontorets kansli har jag tidigare föreslagit, att detta ändras till en kanslibyrå under ledning av en byråchef i Be 1. I samband därmed indrages en tjänst som högst byrådirektör i Ae 25. De nuvarande tjänsterna vid matematikmaskinnämndens kansli torde böra överföras till statskontoret.

Den av mig nu föreslagna dataorganisationen inom statskontoret föranleder att ämbetsverkets avlöningskostnader ökas med 3 268 000 kr. Härav motsvaras ca 3 040 000 kr. av nuvarande tjänster och befattningar hos matematikmaskinnämnden.

Enligt mitt tidigare redovisade organisationsförslag skall statskontorets styrelse utökas med en ledamot. Därjämte skall till verket under en övergångstid knytas ett expertråd. Expertrådets ledamöter bör erhålla ersättning enligt bestämmelser som Kungl. Maj:t torde få meddela. För nu nämnda ändamål beräknar jag en ökning med ca 30 000 kr. under anslagsposten till arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t. Jag föreslår, att anslagsposten uppföres med avrundat 60 000 kr.

Hittillsvarande erfarenheter av statskontorets arbete som rationaliseringsorgan har visat att utnyttjandet av utomstående expertis i olika rationaliseringsfrågor har varit av stort värde. Redan för statskontorets nuvarande uppgifter erfordras en ökad medelsanvisning för ersättning till sådan expertis. För innevarande budgetår har Kungl. Maj:t sålunda medgivit ett överskridande av anslagsposten för detta ändamål med 200 000 kr. Som framgår av vad jag tidigare anfört torde behovet av att anlita utomstående expertis

bli än mera markant när statskontoret tillföres betydelsefulla frågor på ADB-området. Jag föreslår därför en uppräknig av anslagsposten för ersättning till expertis med 280 000 kr. i förhållande till de i statskontorets och matematikmaskinnämndens avlöningsstater för innevarande budgetår uppförda beloppen, 290 000 kr. resp. 230 000 kr. Anslagsposten torde således för nästa budgetår böra uppföras med totalt 800 000 kr.

Beträffande statskontorets nuvarande personal tillstyrker jag uppflyttning i lönegrad av följande tjänster, nämligen en tryckeriintendent i högst Ae 25 till högst Ae 27, en tryckeriassistent i Ae 17 till Ae 19, en kalkylator i Ae 15 till Ae 17 och en kontorist i Ae 9 till kansliskrivare i Ae 11. Därjämte bör en tjänst som förste tryckeriassistent i Ae 21 inrättas i stället för en sådan tjänst i Ae 19. Jag förordar vidare, att 13 tjänster som högst förste byråsekreterare eller förste byråingenjör i Ae 21 ersättes med motsvarande tjänster i högst Ae 23.

I detta sammanhang torde jag få anmäla, att organisationskommittén för den statliga centrala rationaliserings- och revisionsverksamheten avlämnat en promemoria med principförslag beträffande arbetsuppgifterna vid statskontorets fondbyrå. Denna promemoria har remissbehandlats och är f. n. föremål för överväganden inom finansdepartementet. Fondbyrån bör därför bibehållas såsom en särskild enhet inom statskontoret även under nästa budgetår.

I samband med omorganisationen kan vissa övergångsanordningar behöva vidtagas såväl i fråga om de föreslagna cheftjänsterna som beträffande övriga befattningar. Kungl. Maj:t torde böra inhämta riksdagens bemyndigande att vidtaga de övergångsåtgärder som härvid kan visa sig erforderliga.

Med hänsyn till att personaluppsättningen i avvaktan på närmare erfarenheter av den nya organisationen inte kan med säkerhet bedömas bör enligt min mening anslagsposten till avlöningar till övrig icke-ordinarie personal uppföras som förslagsvis betecknad post.

Sammanlagt innebär mina förslag, att statskontorets avlöningsanslag bör uppföras med 7 627 000 kr.

Statskontoret: Omkostnader

Vid beräkningen av statskontorets omkostnader för nästa budgetår utgår jag i huvudsak från de omkostnadsstater, som f. n. gäller för statskontoret och matematikmaskinnämnden, samt de av myndigheterna framlagda förslagen till medelsanvisning för nästa budgetår.

Under anslagsposten till *sjukvård m. m.* har för innevarande budgetår för statskontoret och matematikmaskinnämnden uppförts sammanlagt 10 700 kr. Jag beräknar anslagsposten för nästa budgetår till 12 000 kr.

Till *reseersättningar* disponerar de båda myndigheterna f. n. tillsammans 190 000 kr. Därjämte är i matematikmaskinnämndens omkostnadsstat upptaget 55 000 kr. för studier och konferenser utomlands rörande matematik- och databehandlingsmaskiner samt besök i Sverige av utländska fackmän.

Jag föreslår, att kostnaderna för utländska resor avseende såväl databehandlingsfrågor som statskontorets verksamhet i övrigt bestrides från anslagsposten till reseersättningar. Anslagsposten torde för nästa budgetår böra uppföras med 275 000 kr., varav 75 000 kr. för utländska resor.

Delposten till *bränsle, lyse och vatten* är för innevarande budgetår uppförd med tillsammans 60 300 kr. På grund av anslagsbelastningen vid matematikmaskinnämnden föreslår jag en uppräknings för budgetåret 1963/64 till 75 000 kr.

Till *övriga expenser för eget behov* är för innevarande budgetår anvisat 178 600 kr. för statskontoret och 573 000 kr. för matematikmaskinnämnden. Därför har i matematikmaskinnämndens omkostnadsstat som en särskild post uppförts 35 000 kr. till litteraturanskaffning, inbindning av tidskrifter m. m. Av medelsanvisningen till statskontoret avser 10 500 kr. kursverksamhet, varjämte högst 6 000 kr. får disponeras för utbildning av statskontorets personal. Dessa kostnader bör tillsammans med andra utbildningskostnader uppföras under en särskild anslagspost till kursverksamhet m. m. För de på nuvarande statskontoret i övrigt belöpande expensutgifterna beräknar jag i enlighet med ämbetsverkets förslag en ökning med 9 000 kr.

För engångsanskaffning av möbler m. m. i anledning av tillkommande tjänster beräknar jag sammanlagt 20 000 kr. För den verksamhet som överföres från matematikmaskinnämnden beräknar jag för litteraturanskaffning m. m. oförändrat belopp samt för underhåll av matematikmaskinerna en minskning med 50 000 kr. Jag föreslår sålunda att avrundat 750 000 kr. beräknas till övriga expenser för eget behov under nästa budgetår.

För *expenser för annat än eget behov* beräknar jag i enlighet med statskontorets förslag ett belopp av 50 000 kr. för nästa budgetår, vilket innebär en minskning i förhållande till innevarande budgetår med 10 000 kr.

Till *publikationstryck* beräknar jag i enlighet med matematikmaskinnämndens förslag en ökning med 5 000 kr. och föreslår att posten för nästa budgetår uppföres med 10 000 kr.

I matematikmaskinnämndens omkostnadsstat har för innevarande budgetår upptagits 65 000 kr. till *kursverksamhet m. m.* Nämnden har föreslagit en ökning av detta belopp med 25 000 kr. Som jag förut berört bör under denna anslagspost även inräknas kostnaderna för statskontorets nuvarande utbildningsverksamhet, inklusive utbildningen av verkets egen personal. Dessa kostnader har ämbetsverket beräknat till 26 000 kr. Med hänsyn till den intensifiering av utbildningsverksamheten som påfordras inte minst av ADB-uppgifterna föreslår jag att anslagsposten uppföres med 130 000 kr.

Kostnaderna för *förslagsverksamhet inom statsförvaltningen* har hittills bestridits från finansdepartementets anslag till extra utgifter. Det är enligt min mening angeläget att betydligt ökade resurser ställs till förfogande för att befrämja denna verksamhet, som är ett viktigt inslag i rationaliseringsarbetet. Jag föreslår därför, att i statskontorets omkostnadsstat för nästa budgetår uppföres en anslagspost å 50 000 kr. för detta ändamål.

Till *övriga utgifter* är för innevarande budgetår i statskontorets omkost-

nadsstat uppfört 5 400 kr. Jag beräknar för nästa budgetår denna post till avrundat 5 000 kr.

I enlighet med matematikmaskinnämndens förslag beräknar jag för nästa budgetår inte några kostnader för nattbevakning av nämndens nuvarande lokaler.

Matematikmaskinnämnden har föreslagit en medelsanvisning av 26 000 kr. för svenskt medlemskap i ett internationellt institut på matematikmaskinområdet (CIC). I avbidan på resultatet av den utredning som jag föreslagit rörande organisationen av den matematiska databehandlingen och därmed sammanhängande forskning är jag f. n. inte beredd att tillstyrka ifrågavarande medelsanvisning.

De av mig framförda förslagen rörande omkostnaderna innebär sammanlagt en medelsanvisning av 1 357 000 kr., vilket innebär en ökning med 111 000 kr. i jämförelse med motsvarande anslagsbelopp för innevarande budgetår.

Statskontoret: Materiel m. m. för datamaskiner

För innevarande budgetår är anvisat ett reservationsanslag av 700 000 kr. till matematikmaskinnämnden för materiel m. m. Jag biträder nämndens förslag om en medelsanvisning av 700 000 kr. även för nästa budgetår och föreslår att anslaget uppföres under anslagsrubriken Statskontoret: Materiel m. m. för datamaskiner. Den vid utgången av innevarande budgetår kvarstående reservationen under matematikmaskinnämndens nuvarande anslag bör överföras till det nya anslaget.

Jag har tidigare i samband med framläggandet av förslaget rörande ADB-organisationen föreslagit en särskild utredning rörande organisationen av den matematiska databehandlingen och därmed sammanhängande forskning. Med hänsyn härtill är jag inte beredd att nu tillstyrka matematikmaskinnämndens förslag om beställningsbemyndigande och medelsanvisning under nästa budgetår för en datamaskinanläggning i Uppsala, avsedd för Uppsala universitet och lantbrukshögskolan.

Matematikmaskinnämndens förslag om anvisande av 2 099 000 kr. till anskaffning av en datamaskinanläggning för Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut (SMHI) anser jag mig inte heller kunna biträda.

Statskontoret: Kostnader för förhyrd datamaskintid m. m.

Till matematikmaskinnämnden har för innevarande budgetår anvisats ett förslagsanslag av 4 000 000 kr. till kostnader för maskintid vid andra datamaskiner än nämndens egna. I avvaktan på närmare erfarenheter av statskontorets medelsbehov för detta ändamål och för programmering föreslår jag att för nästa budgetår uppföres ett förslagsanslag av 2 000 000 kr. under anslagsrubriken Statskontoret: Kostnader för förhyrd datamaskintid m. m.

Datamaskincentralen

Jag har tidigare förordat att de högre tjänsterna vid datamaskincentralen skall uppföras å särskild personalförteckning. Därvid bör på denna upptagas en överingenjör i Be 3 samt två avdelningsdirektörer i Be 1. I fråga om personaluppsättningen i övrigt har jag förutsatt, att Kungl. Maj:t eller i vissa fall statistiska centralbyrån liksom f. n. skall äga bestämma löneställningen.

I enlighet med vad jag tidigare anfört torde den nuvarande anslagsbeteckningen Statistiska centralbyrån: Maskincentralen böra ändras till Datamaskincentralen. Då för verksamheten alltjämt avses skola tillämpas en netto-redovisning torde anslaget böra uppföras med endast ett formellt belopp av 1 000 kr.

III. CENTRALT FÖRETAGSREGISTER M. M.

A. Förslag av delegationen för statistikfrågor

Inledning

Delegationen för statistikfrågor erinrar inledningsvis om att den i samband med anslagsäskandena för budgetåret 1962/63 framlade förslag till uppläggning av ett register över företag med anställd arbetskraft. Detta avsågs utgöra en första etapp i förverkligandet av ett allmänt centralt företagsregister. För arbeten i samband härmed under innevarande budgetår har under statistiska centralbyråns anslag till särskilda undersökningar beräknats ett belopp av 400 000 kr.

Arbetet med den närmare planläggningen av registrets innehåll och utformning har fortsatt inom en av delegationen tillsatt arbetsgrupp. Ett av denna grupp utarbetat preliminärt förslag har genom delegationens försorg tillställts olika myndigheter, institutioner och intresseorganisationer. Ytt-randen har sålunda avgivits av socialstyrelsen, riksförsäkringsverket, arbetsmarknadsstyrelsen, bostadsstyrelsen, järnvägsstyrelsen, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, byggnadsstyrelsen, konjunkturinstitutet, lantbruksstyrelsen, kommerskollegium, patent- och registreringsverket, statens pris- och kartellnämnd, överstyrelsen för ekonomisk försvarsberedskap, länsstyrelsernas nämnd för samhällsplanering, koncentrationsutredningen, Svenska landskommunernas förbund, Svenska stadsförbundet, Stockholms stadskollegium, Göteborgs stads statistiska byrå, Linköpings drätselkammars statistik- och utredningskontor, Malmö drätselkontors statistikavdelning, Kooperativa förbundets styrelse, Sveriges akademikers centralorganisation, Tjänstemännens centralorganisation, Landsorganisationens i Sverige utredningsavdelning, Riksförbundet Landsbygdens folk, Svenska arbetsgivareföreningen och Sveriges industriförbund gemensamt, Sveriges allmänna export-

förening, Sveriges hantverks- och industriorganisation, Sveriges grossistförbund, Sveriges köpmannaförbund, Sveriges lantbruksförbund, förening u.p.a., Sveriges redareförening, Byggfackens utredningsavdelning, Industriens utredningsinstitut, företagsekonomiska institutionen och företagsekonomiska forskningsinstitutet vid handelshögskolan i Stockholm, professorn i distributionsekonomi och administration vid handelshögskolan i Göteborg, geografiska institutionen vid handelshögskolan i Göteborg, professorn i ekonomisk geografi vid handelshögskolan i Stockholm, geografiska institutionen vid universitetet i Göteborg, geografiska institutionen vid universitetet i Lund, geografiska institutionen vid universitetet i Uppsala, ekonomisk-historiska institutionen vid universitetet i Göteborg, ekonomisk-historiska institutionen vid universitetet i Uppsala, Postens adressregister och Rationellt näringsliv aktiebolag.

Delegationen har även behandlat frågan om en eventuell ny företagsräkning. Den senaste företagsräkningen i Sverige genomfördes år 1951. Dess resultat är därför numera starkt föråldrade. Frågan om en företagsräkning skall genomföras under de närmaste åren hänger intimt samman med frågan om upprättandet av ett centralt företagsregister. För delegationen har det varit av betydelse att erhålla en uppfattning om arten av de önskemål om en företagsräkning som föreligger på olika håll och i vilken utsträckning dessa kan tillgodoses genom det planerade företagsregistret. Delegationen har därför samtidigt med förslaget angående företagsregistret till samma krets intressenter för yttrande utsänt en promemoria med provisoriskt förslag i företagsräkningsfrågan.

Företagsregister

Delegationens arbetsgrupp konstaterar i sin promemoria, att registren intager en nyckelposition i statistikproduktionen. En rad betydelsefulla statistikgrenar baseras på uppgifter från företagen och det kräves sålunda register över dessa, innehållande dels namn- och adressuppgifter för företagsenheterna, dels vissa andra informationer om dessa enheter. Den statistikgren som ställer de största kraven på registrets omfattning är företagsräkningarna. Bland övriga statistikgrenar, som fortlöpande är beroende av tillgång till aktuella register över olika typer av företagsenheter, nämnes industristatistiken, investeringsstatistiken, vinststatistiken, lagerstatistiken, sjöfartsstatistiken, statistiken över detaljhandelsomsättningen, lönestatistiken, sysselsättningsstatistiken, prisstatistiken, konjunkturbarometrarna samt statistiken rörande bank- och försäkringsverksamheten. Härtill kommer från tid till annan företagna specialundersökningar på det ekonomiska området. För närvarande finns i regel för varje statistikgren ett separat register, som kontinuerligt behöver kompletteras och revideras med uppgifter om nyttillkomna och nedlagda företag, adressändringar etc.

De remissinstanser som tagit ställning till frågan om behovet av ett centralt företagsregister har genomgående tillstyrkt, att ett sådant register upp-

rättas, och flertalet har starkt understrukit behovet därav. Några invändningar har inte rests mot de allmänna riktlinjerna i arbetsgruppens förslag. Där emot har önskemål framförts om utökning av informationsmaterialet i olika avseenden. Med utgångspunkt från de avgivna yttrandena har arbetsgruppens ursprungliga förslag modifierats.

Delegationen ser förverkligandet av ett centralt företagsregister såsom en av de väsentligaste åtgärderna för att förbättra den statliga statistikproduktionens kvalitet. Ett aktuellt och komplett företagsregister utgör enligt delegationen en nödvändig förutsättning för att företagsstatistiken skall kunna fylla de anspråk på täckningsgrad, samordning, aktualitet m. m. som måste ställas på denna statistik. Det är också en förutsättning för att statistiken skall kunna ges en i statistiskt-tekniskt hänseende rationell utformning. Genom tillkomsten av ett register skulle vidare arbetet med löpande kompletteringar av ett flertal med varandra endast delvis samordnade partiella företagsregister bortfalla. I första hand skulle detta gälla registren inom statistikproduktionen. Genom det centrala företagsregistret skapas emellertid förutsättningar även för en rationalisering av den registrering av företag som förekommer utanför statistikproduktionen. Som följd av det centrala registret bör därför enligt delegationen på längre sikt ytterligare besparingar kunna ske inom statsförvaltningen. Härtill kommer det betydande intresse som föreligger från kommunala organ och från näringslivet att för olika ändamål utnyttja registret. Det torde därför bli möjligt att längre fram i betydande utsträckning finansiera registret genom inkomster. Registret kan på detta sätt eventuellt komma att bli helt självfinansierande.

För att bilda sig en uppfattning om det grundmaterial som skall användas för företagsregistret har arbetsgruppen gjort särskilda undersökningar. På grundval av dessa samt tidigare utredningar föreslås att företagsregistret baseras på dels riksförsäkringsverkets material av arbetsgivaruppgifter och dels rörelseidkarnas självdeklarationer med bilagor. Detta grundmaterial måste dock kompletteras med särskilda, för registrets räkning insamlade uppgifter. Det gäller härvid dels företag med flera arbetsställen eller med mer än en art av verksamhet, dels statliga företag, dels ock vissa näringsgrenar — i första hand handeln — där riksförsäkringsverkets material är otillräckligt.

Beträffande registrets omfattning anser delegationen, att i detta bör medtagas dels arbetsgivare med skyldighet att lämna arbetsgivaruppgift utom vad gäller jordbruk och hushåll, dels alla företag utan anställd arbetskraft med inkomst av rörelse i kommunalskattelagens mening, dels ock motsvarande statliga och kommunala verksamhet. Dessutom anses fastighetsförvaltande aktiebolag m. fl. juridiska personer utan anställd arbetskraft böra medtagas. Det bedöms emellertid av arbetstekniska skäl kunna bli nödvändigt att under en övergångsperiod begränsa den komplettering och granskning av grundmaterialet som får ske för företagsregistrets räkning till att omfatta endast vissa verksamhetsgrenar. Därvid avser man att tills vidare i stort sett tillämpa samma avgränsning som vid 1951 års företagsräkning.

Delegationen finner det angeläget att i det fortsatta arbetet undersöka möjligheterna till utvidgningar av registret i enlighet med förslag som framförts vid remissbehandlingen av arbetsgruppens promemoria. Därvid anses en samordning med jordbruksregistret hos Riksförbundet Landsbygdens folk böra komma i första hand. I frågan om företagsregistret skall vara totalt eller om det enbart skall omfatta ett urval av företag konstaterar delegationen, att flertalet av registrets användningsmöjligheter fordrar fullständighet. Registret bör därför läggas upp som ett totalregister.

De informationer som registret skall innehålla utgöres av företagsnummer, av vilket även framgår ägarekategori, arbetsställesnummer, företagets namn, gatuadress o. d., postadress, kommun, län, näringsgren och storleksuppgift. Sistnämnda uppgift avser därvid antalet arbetstimmar och årsarbetare. För handelsföretagen erfordras därjämte vissa kompletterande uppgifter.

I fråga om företagsregistrets tillgänglighet för olika konsumentändamål konstateras i arbetsgruppens promemoria, att det torde komma att föreligga ett starkt intresse även utanför den statliga statistikproduktionen att kunna utnyttja registret. Även för andra ändamål kan man vänta sig en efterfrågan på uppgifter ur registret, exempelvis inom samhällsforskningen, samhällsplaneringen, administrationen och näringslivet. Med det begränsade antal uppgifter om företagen som enligt förslaget skall ingå i registret torde enligt delegationen inga vägande invändningar kunna resas mot att registeruppgifterna utan inskränkningar ställes till förfogande för alla konsumenter. Delegationen anser därför, att dessa uppgifter bör undantagas från det sekretesskydd som eljest är föreskrivet i fråga om vissa av desamma. Detta är en förutsättning för att registret på ett effektivt sätt skall kunna utnyttjas av utomstående intressenter. De uppgifter det här gäller torde i mycket stor utsträckning ändå finnas tillgängliga i olika kalendrar m. m. På delegationens begäran kommer frågan om formerna för sekretesskyddet i detta sammanhang att behandlas av en särskild arbetsgrupp för sekretessfrågor m. m. som tillsatts av statistiska centralbyrån, och vilken i sitt arbete håller kontakt med offentlighetskommittén. Sedan frågan utretts av nämnda arbetsgrupp avser delegationen att återkomma med förslag i ämnet.

Uppläggnings- och skötseln av det centrala företagsregistret föreslås skola omhändershas av statistiska centralbyrån. Uppläggnings- och skötseln av registret bör enligt delegationen påbörjas utan dröjsmål och ske i två etapper. Den första etappen skall därvid avse ett register över företag med anställd arbetskraft. Grundmaterialet för denna del av registret skall i första hand vara de hos riksförsäkringsverket tillgängliga arbetsgivaruppgifterna. För vissa kategorier av företag krävs dock en kompletterande uppgiftsinsamling. Bortsett från en komplettering avseende alla handelsföretag skulle uppläggnings- och skötseln av denna del av registret i huvudsak kunna slutföras under innevarande budgetår. Den andra etappen skall avse ett register över företag utan anställd arbetskraft. Grundmaterialet härför skall utgöras av de ifrågavarande rörelseidkarnas självdeklarationer och därtill fogade rörelsebilagor. För uppläggnings- och skötseln av denna del av registret förutsättes ett arbete vid de lokala skattemyndighe-

terna, överståthållarämbetet och länsstyrelserna med excerpiering av för registret erforderliga uppgifter från självdeklarationer och rörelsebilagor.

Av avgörande betydelse för registrets användbarhet är att det hålles aktuellt. Det bör därför enligt delegationen aktualiseras årligen i vad gäller nyttkomna och avgångna företag eller arbetsställen samt inträffade adressförändringar. Därjämte bör åtminstone vart tredje år ske en fullständig förnyelse. Genom bearbetning av de data som ingår i registret erhålles en översiktlig bild av företagsstrukturen i landet. En sådan bearbetning bör enligt delegationen göras i första hand de år då en fullständig förnyelse av registrets material företages. Årsvis bör lämnas en redovisning av nytillskott och avgång av företag och arbetsställen inom olika branscher, regioner och storlekskategorier.

De informationer som skall insamlas direkt av statistiska centralbyrån för registrets behov är av enkel natur. De torde enligt delegationen inte vara särskilt betungande ur uppgiftslämnarsynpunkt. Det är emellertid av stor vikt för registrets användbarhet att uppgifterna blir fullständiga. Delegationen förutsätter därför att insamlingen av de kompletterande uppgifterna i enlighet med vad som uttalats i prop. 1962: 113 kan ske med stöd av uppgiftsplikt. Kostnadsberäkningarna har utgått från denna förutsättning.

Arbetet med planeringen av företagsregistret har hittills skett i delegationens regi genom den tidigare nämnda arbetsgruppen. Från och med att arbetet med uppläggningsplaneringen påbörjas anses planeringen böra överföras till statistiska centralbyrån och därvid tills vidare förläggas till planerings- och samordningsavdelningen.

Utredning rörande företagsstatistiken

Delegationen har, såsom förut nämnts, upptagit frågan om en eventuell ny företagsräkning. I denna fråga har framkommit delade meningar hos de remissorgan som yttrat sig till delegationen. Vissa instanser anser sålunda att förverkligandet av ett företagsregister inte innebär att företagsräkningar kan avvaras och att det f. n. föreligger ett starkt behov av en ny total företagsräkning. Andra menar däremot att tillkomsten av ett företagsregister medför att behovet av totala företagsräkningar minskar eller bortfaller. Dessa instanser framhåller i regel, att det föreligger behov av en komplettering av registret med branschinriktade specialundersökningar. För egen del understryker delegationen, att tillkomsten av ett företagsregister ändrar de förutsättningar på vilka en bedömning av denna fråga måste grundas. Behovet av företagsräkningar av traditionell form minskas härigenom av flera skäl. Sålunda kan genom bearbetningar av registret vissa år erhållas en redovisning med karaktär av enkel företagsräkning. Vidare medför registret, vars främsta uppgift är att tjäna som adress- och urvalsunderlag för såväl löpande som tillfälliga undersökningar, en förbättrad undersökningsberedskap inom företagsstatistiken. Tillkomsten av registret gör det också aktuellt att pröva frågan om en utbyggnad av den löpande statistiken inom vissa områden, där i och för sig angelägna behov av statistisk information inte kunnat

tillgodoses i avsaknad av ett företagsregister. Därutöver kommer genom registret att föreligga en möjlighet för olika intressenter att mot ersättning få specialbearbetningar m. m. utförda.

Delegationen framhåller vidare, att ett genomförande av en total företagsräkning skulle förutsätta en mycket betydande insats av resurser. En sådan torde enligt delegationens uppfattning inte kunna förverkligas utan att det sker en inskränkning av de resurser som f. n. är avsedda för andra angelägna utbyggnader av den löpande statistiken. Enligt delegationens uppfattning bör därför någon total företagsräkning av 1951 års typ eller av mera omfattande slag inte genomföras under de närmaste åren.

Delegationen föreslår i stället ett handlingsprogram för utbyggnad av företagsstatistiken i anslutning till uppläggningsen av företagsregistret. Häri ingår genomförandet av sådana bearbetningar av registermaterialet att en redovisning i form av en enkel företagsräkning erhålles för de år då en total förnyelse av materialet genomföres. Förslaget inrymmer vidare en under år 1964 genomförd direkt insamling med karaktär av enkel företagsräkning för parti- och detaljhandelsföretagen i registret. Vidare föreslås att en prövning sker av frågan om hur den årliga statistiken för handelns område skall utformas, vilket är av betydelse för behovet av räkningsundersökningar. För nämnda prövning har vissa medel inräknats under statistiska centralbyråns anslag till särskilda undersökningar. Vidare föreslås en utbyggnad av den löpande statistiken avseende industriföretag från och med uppgiftsåret 1965, möjligen delvis från och med 1964, samt en prövning av behovet av ytterligare branschanpassade specialundersökningar. Delegationen erinrar även om att planering pågår för uppläggningsen av en årlig produktionsstatistik för byggnadsindustrin.

Den nämnda kompletterande datainsamlingen beträffande handelsföretagen är i första hand motiverad av företagsregistret. Enligt delegationen torde dock önskemålen om en företagsräkning för handelns område i väsentliga hänseenden tillgodoses genom olika bearbetningar av de uppgifter som härvid insamlas.

Enligt ett föreliggande internationellt program, utarbetat genom Förenta Nationernas försorg, bör för år 1963 eller ett näraliggande år genomföras en produktionsräkning. En sådan räkning skulle, då det gäller industrin, i Sverige lämpligen uppläggas som en komplettering av den löpande årliga officiella statistiken. Härvid erfordras dels en viss utökning av datainsamlingen för de företag som f. n. ingår i statistiken, dels en uppgiftsinsamling avseende mindre företag, som inte alls täckes av statistiken. Dessa kompletteringar kan genomföras i form av urvalsundersökningar.

Enligt delegationen är det angeläget, att ett ingående utredningsarbete kommer till stånd beträffande utformningen av statistiken för industrin. Med hänsyn till rådande arbetsbalanser torde man knappast kunna genomföra en utvidgning av den omfattning som skulle erfordras redan från och med uppgiftsinsamlingen för 1963, vilket är det år som i första hand anges i det internationella programmet. Omläggningen torde enligt delegationen

knappast kunna ske förrän från och med uppgiftsåret 1965. Den måste emellertid förberedas genom en ingående planläggning innefattande ett genomförande av olika provundersökningar. Denna planläggning måste enligt delegationen påbörjas och till stor del genomföras under budgetåret 1963/64.

Kostnadsberäkningar

Kostnadsberäkningarna för uppläggning och förnyelse av företagsregistret samt det av delegationen föreslagna utredningsarbetet på industristatistikens område beräknar delegationen till sammanlagt 370 000 kr. under innevarande budgetår och 1 430 000 kr. under budgetåret 1963/64 eller sammanlagt 1 800 000 kr. Av de totala kostnaderna utgöres omkring 150 000 kr. innevarande budgetår och drygt 700 000 kr. budgetåret 1963/64 av lönekostnader. Av de på budgetåret 1963/64 fallande kostnaderna ingår 150 000 kr. för den excerpering m. m. som skall ske vid de lokala skattemyndigheterna, överståthållarämbetet och länsstyrelserna. Delegationen anser det inte möjligt att bedöma i vilken utsträckning dessa arbetsuppgifter kan rymmas inom ramen för den vid berörda organ tillgängliga personalen. I den mån detta arbete kan infogas i den löpande verksamheten bortfaller behovet av medel härför inom ramen för anslagen till företagsregistret.

I kostnadskalkylen ingår 160 000 kr. för en första aktualisering av den del av registret som avser företag med anställda. Denna aktualisering är av den typ som föreslagits ske årligen och sålunda begränsad till nytilkomna och avgångna företag eller arbetsställen samt inträffade adressförändringar.

Kostnaden för den löpande verksamheten vid registret, de år en total förnyelse inte genomföres, kan enligt delegationen grovt uppskattas till 400 000 kr. Beräkningens osäkerhet understrykes dock starkt. Kostnaden för den vart tredje år föreslagna totala förnyelsen torde enligt delegationen något understiga kostnaderna för den första uppläggnings. Av avgörande betydelse för denna senare kostnad är dock den utformning som i framtiden kommer att ges åt berörda arbetsrutiner hos riksförsäkringsverket samt hos de lokala skattemyndigheterna, länsstyrelserna och överståthållarämbetet.

För innevarande budgetår har under statistiska centralbyråns anslag för särskilda undersökningar upptagits 400 000 kr. för det centrala företagsregistret. Med hänsynstagande till den beräknade reservationen under detta anslag uppskattar delegationen medelsbehovet för budgetåret 1963/64 till 1 400 000 kr. Härav hänför sig 670 000 kr. till uppläggning av registret över företag utan anställda och den föreslagna första aktualiseringen av registret över företag med anställda. Vidare avser 580 000 kr. den för handeln föreslagna speciella uppgiftsinsamlingen med karaktär av enkel företagsräkning. Återstående 150 000 kr. avser utredningsarbeten syftande till en omläggning av industristatistiken, varigenom bl. a. det föreliggande internationella programmet för en produktionsräkning skulle komma att i huvudsak tillgodoses.

B. Departementschefen

I vårt land finns f. n. inte något centralt och komplett register över alla företag. Vid min anmälan av prop. 1962: 113 framhöll jag, att detta förhållande framtvingat kostnadskrävande dubbelarbete och att det i mycket hög grad hämmat utvecklingen av den svenska näringsstatistiken. Jag framhöll vidare, att denna statistik f. n. på många punkter inte motsvarade väsentliga behov av statistisk information i ett modernt industrialiserat samhälle. Jag förordade därför, att ett centralt och komplett företagsregister skulle inrättas snarast möjligt. Riksdagen har också för innevarande budgetår under statistiska centralbyråns anslag till särskilda undersökningar anvisat 400 000 kr. för arbeten på området.

Delegationen för statistikfrågor har numera genom en särskild arbetsgrupp utarbetat ett mera detaljerat förslag till utformning av företagsregistret. Detta förslag har genom delegationens försorg tillställts ett stort antal intressenter, som i allt väsentligt tillstyrkt detsamma. Med utgångspunkt från de avgivna yttrandena har vissa modifikationer vidtagits i förslaget. Delegationen har föreslagit, att registret upplägges i huvudsaklig överensstämmelse med detta modifierade förslag. Enligt förslaget skall uppläggningsen ske i två etapper, av vilka den första skall avse företag med anställd arbetskraft och den andra företag utan anställd arbetskraft. Grundmaterialet utgöres av riksförsäkringsverkets arbetsgivaruppgifter resp. rörelseidkarnas självdeklarationer. Delegationen har också förutsatt vissa kompletteringar av uppgiftsmaterialet, främst när det gäller företag inom handeln. I enlighet med vad som uttalats i prop. 1962: 113 har delegationen utgått från att uppgiftsplikt härvid föreskrives.

Den av delegationen föreslagna uppläggningsen av företagsregistret synes ändamålsenlig. Jag tillstyrker därför att delegationens förslag lägges till grund för det fortsatta arbetet med registret. Det torde böra ankomma på statistiska centralbyrån att handha uppläggningsen och det fortsatta handhavandet av företagsregistret.

Såsom delegationen framhållit kan vissa frågor avseende sekretesskyddet för de uppgifter som ligger till grund för företagsregistret aktualiseras i samband med att registret göres tillgängligt även för utomstående intressenter. Denna fråga torde få upptagas sedan den inom statistiska centralbyrån pågående utredningen i ämnet slutförts.

Delegationen har även utrett behovet av en eventuell ny företagsräkning. I likhet med delegationen anser jag, att denna fråga kommer i ett väsentligt annat läge genom inrättandet av ett centralt företagsregister. Genom uppläggningsen och den successiva kompletteringen av detta register erhålles uppgifter med karaktär av en enkel företagsräkning. När det gäller handeln — den näringsgren för vilken bristen på aktuella data av företagsräkningskaraktär speciellt betonats — kan en stor del av önskemålen tillgodoses på grundval av den planerade speciella datainsamlingen. Registret skapar även möjligheter att med kort varsel och med begränsade insatser av resurser

erhålla kompletterande uppgifter rörande företagen. Jag anser därför i likhet med delegationen att någon ny företagsräkning nu inte bör göras. Såsom delegationen föreslagit torde dock ett fortsatt utredningsarbete böra ske rörande industristatistiken. Utan att nu taga ställning till utformningen av denna statistik föreslår jag att 150 000 kr. beräknas för utredningsarbeten på området.

De kostnader för företagsregistret och det nyssnämnda utredningsarbetet som faller på innevarande och nästa budgetår har av delegationen beräknats till sammanlagt 1 800 000 kr. Som jag tidigare erinrat om har riksdagen för innevarande budgetår anvisat 400 000 kr. för ändamålet. Jag beräknar därför i enlighet med delegationens förslag ett medelsbehov under budgetåret 1963/64 av 1 400 000 kr. för nu ifrågakvarande ändamål. Beloppet torde anvisas under ett särskilt reservationsanslag med rubriken Statistiska centralbyrån: Centralt företagsregister m. m.

IV. HEMSTÄLLAN

Under återopande av vad jag sålunda anfört hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

I. godkänna den av mig i det föregående förordade organisationen av den automatiska databehandlingen inom statsförvaltningen;

II. besluta att matematikmaskinnämnden skall upphöra från och med den 1 juli 1963;

III. bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga erforderliga övergångsåtgärder i anledning av den föreslagna omorganisationen;

IV. bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för statskontoret som föranledes av vad jag föreslagit i det föregående;

V. godkänna följande avlöningsstat för statskontoret, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1963/64:

Avlöningsstat

1. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, <i>förslagsvis</i>	440 000
2. Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t, <i>förslagsvis</i>	60 000
3. Ersättning till expertis, <i>förslagsvis</i>	800 000
4. Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal, <i>förslagsvis</i>	4 243 000
5. Rörligt tillägg, <i>förslagsvis</i>	1 990 000
6. Kompensation för höjda folkpensionsavgifter, <i>förslagsvis</i>	94 000

Summa kr. 7 627 000

VI. till *Statskontoret: Avlöningar* för budgetåret 1963/64 under sjunde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 7 627 000 kr.;

VII. till *Statskontoret: Omkostnader* för budgetåret 1963/64 under sjunde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 1 357 000 kr.;

VIII. till *Statskontoret: Materiel m. m. för datamaskiner* för budgetåret 1963/64 under sjunde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 700 000 kr.;

IX. till *Statskontoret: Kostnader för förhyrd datamaskintid m. m.* för budgetåret 1963/64 under sjunde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 2 000 000 kr.;

X. bemyndiga Kungl. Maj:t att fastställa den personalförteckning för datamaskincentralen som föranledes av vad jag föreslagit i det föregående;

XI. till *Datamaskincentralen* för budgetåret 1963/64 under sjunde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 1 000 kr.;

XII. till *Statistiska centralbyrån: Centralt företagsregister m. m.* för budgetåret 1963/64 under sjunde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 1 400 000 kr.

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Maj:t Konungen att till riksdagen skall avlästas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Per Eskilsson

Innehållsförteckning

Propositionens huvudsakliga innehåll	1
I. ADB-organisationen	3
A. Kommittén för maskinell databehandling	4
1. Användningen av automatisk databehandling inom statsförvaltningen	4
2. Gällande organisation	12
3. Arbetsuppgifter på ADB-området och behovet av central organisation	15
4. Kommitténs organisationsförslag	19
B. Remissyttranden	27
C. Departementschefen	44
II. Anslagsfrågor m. m.	57
A. Myndigheternas anslagsframställningar	57
B. Departementschefen	65
III. Centralt företagsregister m. m.	70
A. Förslag av delegationen för statistikfrågor	70
B. Departementschefen	77
IV. Hemställan	78